

9 771333 828003

mesačník o filmovom dianí
(nielen) na Slovensku

www.filmsk.sk

film

sk

12 —

2023 ▶ 2,50 €

rozhovor: Juraj Krasňohorský

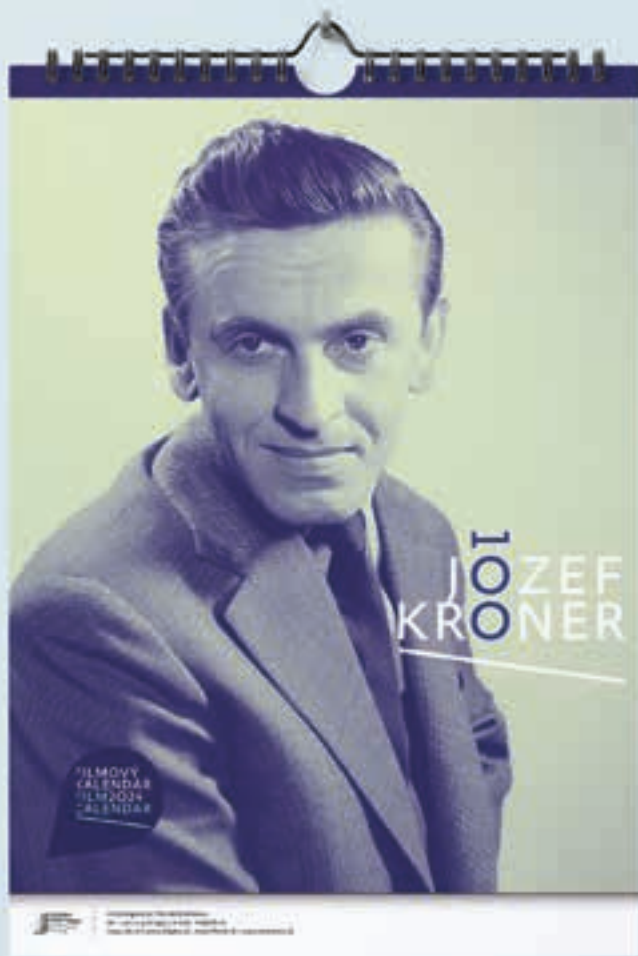
téma: Profesionálne združenia filmárov

novinky: Perinbaba a dva svety — Pozor, padá SNG! — Lieta v tom

recenzia: Tonko, Slávka a kúzelné svetlo — Umelohmotné nebo —

Bratia — Jej telo — 15 x 15 x 5 - minisalón 1984 —

Karaoke blues — Stepne — Vrahovia mesiaca kvetov

FILMOVÝ KALENDÁR
K 100. VÝROČIU NARODENIA
JOZEFA KRONERA
UŽ V PREDAJI

úvodník

V čase uzávierky prišla do redakcie správa o tom, že k decembrovým premiéram v slovenských kinách pribudol film *Emília*. Preto ho nenájdete v rubrike Novinky. „Nakrútiť dokumentárny film o Emílii Vášáryovej nie je ľahké. Viac ako polstoročie je intenzívne prítomná v našom kultúrnom a spoločenskom živote. Bolo o nej napísané niekoľko kníh. Jej životný príbeh bol mnohokrát zverejnený, jej ľudské postoje sú všeobecne známe, jej hereckú tvorbu vytrvalo sledujú teatroológovia a filmoví kritici,“ napísal v explikácii snímky jej režisér Martin Šulík. Ako sa s touto výzvou popasoval si môžete pozrieť v kinách od 7. decembra.

Rovnaký dátum premiéry má aj ďalší očakávaný film – posledné dielo režiséra Juraja Jakubiska, v ktorom nadviazal na kultovú rozprávku *Perinbaba*. „Po celý čas som dostával od divákov listy so žiadosťou, aby som nakrútil pokračovanie. Dlhو som váhal... Po tridsiatich piatich rokoch som sa však rozhodol nakrútiť iný príbeh. *Perinbaba* a dva svety. *Sen vo sne*, príbeh v príbehu. Pretože vždy máme možnosť si vybrať jeden z dvoch svetov. Zázraky sa nestávajú iba vo sne, ale i v živote. Ak po niečom skutočne túžime, splní sa nám to...“ uviedol režisér, ktorý mal rád výzvy a pokračovanie *Perinbaba* začal pripravovať už v roku 2010.

Roky vznikali aj dokument *Pozor, padá SNG!* Lena Kušnieriková a Jana Durajová ho začali pripravovať ešte ako prváčky dokumentárnej tvorby na FTF VŠMU a od roku 2012 sledovali peripetie spojené s rekonštrukciou Slovenskej národnej galérie. Snímka príde do kín týždeň po *Perinbabe* a *dvoch svetoch*.

Výzvou, ktorej zdolanie zabralo niekoľko rokov boli aj animované snímky *Tonko*, *Slávka a kúzelné svetlo* a *Umelohmotné nebo*, ktoré v čísle recenzujeme. Druhý menovaný film je nominovaný na Európsku filmovú cenu a aj pri tej príležitosti sme sa rozprávali s jeho slovenským producentom Jurajom Krasnohorským – aj o výzvach, ktoré projekt priniesol napríklad v rámci financovania. „Zlom nastal, keď moji maďarskí partneri prišli po dvoch rokoch práce na projekte s dobrou správou, ktorá bola pre mňa paradoxne zlou správou. Presvedčili svoj fond, aby ich preradili z programu pre začínajúcich tvorcov Inkubátor do regulárneho programu a navýšili im dotáciu o 800 000 eur. Úplne to rozbilo koncepciu a nám hrozilo, že musíme vrátiť dotáciu, pretože sme nespĺňali podmienku o parite. Vrátiť dotáciu, samozrejme, nebolo možné, keďže náš tím už vtedy dva roky pracoval a dotácia bola sčasti minutá. Našťastie sa práve vtedy, cca v rokoch 2019 – 2020, udiali dve zásadné zmeny...“ prezrádza v rozhovore.

Výzva čaká na budúci rok aj nás v redakcii *Film.sk*, keď pravdepodobne od apríla 2024 prejdeme z duálneho printového a webového formátu na čisto webový formát – časopis prestaneme tlačiť a texty budeme zverejňovať iba na našej stránke www.filmsk.sk.

Za redakciu Vám aj nám prajem pekné Vianoce a v novom roku výzvy so šťastným koncom. ◀

— Matúš Kvasnička —

film.sk

mesačník o filmovom dianí
(nie len) na Slovensku / 24. ročník

Vydavateľ:

Slovenský filmový ústav

Adresa redakcie:

film.sk / Slovenský filmový ústav

Grösslingová 32 / 811 09 Bratislava

tel.: 02/57 10 15 25

fax: 02/52 73 32 14

e-mail: film.sk@sfu.sk

Šéfredaktor:

Matúš Kvasnička

Redakcia:

Mária Ferenčuhová

Barbora Nemčeková

Redakčná rada: Peter Dubecký

[generálny riaditeľ SFÚ]

Rastislav Steranka

[riaditeľ NKC – SFÚ]

Maroš Brázda

[vedúci edičného oddelenia SFÚ]

Miroslav Ulman

[odborný referent Audiovizuálneho

informačného centra SFÚ]

Simona Nótová-Tušerová

[tlačová tajomníčka SFÚ]

Štefan Vraštiak

Jazyková redakcia:

Zuzana Vrabcová

Design & grafická úprava: p & j

Tlač: ULTRA PRINT, s.r.o.

Uzavierka čísla 12/2023: 24. 11. 2023

Snímka na titulnej strane:

Perinbaba a dva svety – Bontonfilm

Objednávania Film.sk:

L.K. Permanent, Zuzana Hrušková

tel.: 02/49 11 12 02,

e-mail: hruskova@predplatne.sk

Film.sk vychádza s podporou MK SR.

ISSN 1335 – 8286

Názory redakcie sa nemusia zhodovať
s názormi prispievateľov.

Akékoľvek rozmnožovanie textu, fotografií, grafov
vrátane údajov v elektronickej podobe len
s predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.
© Slovenský filmový ústav

— foto: Matjaž Rušt —

Jaroslav Hocheľ

filmový publicista

— O filmovej recenzistike sa toho na rôznych fórach povedalo už dosť – väčšinou v duchu, že jej kvalita klesá a recenzie často pripomínajú skôr propagačné texty distributérov, kým na „skutočné“ recenzie už takmer niet priestoru. No konfrontácia môjho názoru na ten-ktorý film s názormi vyslovenými v recenziách je pre mňa stále zaujímavá. A tak ma prepadla aj zvedavosť, ako kto hodnotí česko-slovenský film režiséra Matěja Chlupáčka *Úsvit*.

— Na webe som natrafil na audio recenziu českej dvojice, ktorá sa predstavuje ako „František a Jelča“. On konštatuje, že dej je situovaný „*myslím niekam do Tater*“, a film označuje za český. Keď ona nadhodí, či nie je česko-slovenský, pre Františka je to „zaujímavá otázka“: „*Nedivil bych se, kdyby to byla nějak klidně i mezinárodní koprodukc*.“ Jelča má pochybnosti o mieste deja: „*Já myslela, že historicky ten Svít byl někde ve Zlíně*.“ František to „vyrieši“: „*Plete se nám tam historická realita a realita tohoto filmu... Něco v něm není úplně pravda (!)*.“ Keď sa dvojica zhodne, že jedna z postáv pripomína Baťu, ale vo filme to meno nikdy nepadne, František pokračuje: „*Baťa, pokud tam nějak vystupuje...*“ O dvojici tajných žviáľne vyhlási: „*Já jim budu říkat gestapáci, i když to nejsou gestapáci*.“ Neváha zhodnotiť vizuál: „*Ty budovy vypadají, jako kdyby to byl nějak modulěk ze dřeva*.“ Ono to „*modulěk*“ naozaj boli, prečo to František predkladá ako domnienku? Postreh, že vo filme sa riešia „*homootázky*“, dvojica aspoň upraví na „*genderové otázky*“. Františkovi ešte ujde, že protagonistka „*byla doktorka*“, hoci vieme, že nedoštudovala. Jelči nie je jasné, či úvodný/záverečný obraz „*znamenal porod, nebo potrat*“. Nevie, či pri potrate môže odietť plodová voda, ale na plátne bol opakovane obrovský titulok, koľko dní zostáva „*do Helenina porodu*“. Na konci sa Jelča infantilne pobaví na mene Chlupáček, ktoré predtým zjavne vôbec nepočula, a jej partner dodá, že „*předtím natočil Polednici*“ – ktorú v skutočnosti režíroval Jiří Sádek a Chlupáček ju produkoval.

— Recenzentka iného webového portálu – predstavme ju ako Vieru – zaradila do recenzie informáciu hodnú bulváru: „*herec Richard Langdon je skutočne transexuál*“. Odhliadnime od toho, že dotyčný je skôr neherec ako herec, že to slovo znie správne „*transsexuál*“ a že tento termín sa dnes pokladá za nekorektný a zastaraný (dotyčný /ne/herec je transrodový muž). Ale čo znamená príslovka „*skutočne*“? Postava Sašu vo filme nie je transrodová, ale intersexuálna, čo sú dva rozdielne javy. A najmä, tento fakt by možno malo význam uviesť, keby Langdonova rodová identita mala nejaký vplyv na jeho herecký výkon či poňatie postavy – ale o ničom takom sa autorka nezmieňuje. A postreh „*medičke rychle dôjde, že dítě muselo mat matku i otca*“ jej azda ušiel len nedopatrením; vo svojej samozrejmosti je nechcene komický.

— Každý – aj recenzent – má právo mať názor a verejne ho vysloviť. Ale názor by mal byť podložený znalosťou faktov, nie približnosťou a tápaním. Utešuje ma však, že tak ako o „*konečnej*“ kvalite filmov rozhoduje sito času, rozhoduje aj o kvalite filmových recenzií. Niektoré budú i v budúcnosti relevantné, iné prirodzene vytesníme z pamäti. ◀

- 3 **myslím si**
- 4 **aktuálne:** Nominácie na 36. Európske filmové ceny
- 5 **správy z filmového diania**
- 6 — 11 **téma:** Profesionálne združenia filmárov
- 12 **premiéry v kinách**
- 13 **správy z filmového diania**
- 14 — 18 **novinky:** Perinbaba a dva svety /
Pozor, padá SNG! / Lieta v tom
- 20 — 25 **rozhovor:** Juraj Krasnohorský
- 26 — 35 **recenzia:** Tonko, Slávka a kúzelné svetlo / Umelohmotné nebo /
Bratia / Jej telo / 15 x 15 x 5 – minisalón 1984 / Karaoke blues /
Stepne / Vrahovia mesiaca kvetov
- 36 **moje obľúbené slovenské filmy / zásadné filmy**
- 37 **z filmového archívu do digitálneho kina**
- 38 — 40 **seriál – 60 rokov SFÚ:**
Neviditeľné profesie / SFÚ pohľadom...
- 42 — 43 **in memoriam:** Henrieta Peťovská / Alois Fišárek
- 44 — 45 **blu-ray / dvd / filmové publikácie / čo robia**
- 46 — 49 **ohlasy:** 24. MFDF Jeden svet / 27. MFDF Ji.hlava
- 50 **profil:** Marián Geišberg
- 51 **svet spravodajského filmu:** Týždeň vo filme
- 52 **výročia / stalo sa za 30 dní**

— text: mak —
foto: Artichoke – Umeľohmotné nebo —

Európske filmy roka

O cenu za najlepší európsky film roka sa uchádzajú snímky, ktoré nakrútili Justine Triet, Aki Kaurismäki, Agnieszka Holland, Matteo Garrone a Jonathan Glazer. Päťica režisérkov a režisérov je nominovaných aj v kategórii najlepšia réžia.

Držiteľov Európskych filmových cien vyhlásia 9. decembra v Berlíne, Slovensko bude sledovať najmä výsledky v kategórii animovaných filmov, kde je nominovaná slovensko-maďarská koprodukcija Umeľohmotné nebo.

Tri z päťice nominovaných najlepších hraných filmov už mohli v kinách vidieť aj slovenskí diváci. V distribúcii sú súdna a vzťahová dráma *Anatómia pádu* (spolu 4 nominácie na Európske filmové ceny, r. Justine Triet), melancholická romanca *Karaoke blues* (5 nominácií, r. Aki Kaurismäki) aj apel na tému utečenci *Hranica* (3 nominácie, r. Agnieszka Holland). Európskym hraným filmom roka sa môže stať aj príbeh dvoch mladých senegalských utečencov na ceste do Európy *Io Capitano* (2 nominácie, r. Matteo Garrone). „Na filme sme začali pracovať tak, že sme počúvali skutočné príbehy ľudí, ktorí prežili túto súčasnú odyseu a rozhodli sme sa nasmerovať kameru z ich perspektívy: akýsi obrátený záber v porovnaní s obrazmi, ktoré sme zvyknutí vidieť z našej západnej perspektívy, čím sme sa pokúsili konečne dať hlas tým, ktorí ho zvyčajne nemajú,“ povedal o snímke režisér. *The Zone of Interest* Jonathana Glazera je zase vojnovou drámou, v ktorej sa manželský pár – dozorca v Osvienčime a jeho žena – pokúša budovať svoju rodinnú idylku a domov hneď vedľa koncentračného tábora. Snímka má päť nominácií.

Io Capitano je jediným z päťice filmov, ktorý nezískal aj nomináciu za scenár. „Namiesto neho“ je v tejto kategórii nominovaná nemecká dráma režiséra a scenáristu Ilkera Çataka a scenáristu Johannesa Dunckera *Das Lehrerzimmer* o učiteľke matematiky a telocvikovi, ktorej ideály narazia na realitu, keď sa pokúša objasniť sériu školských krádeží.

Áké filmy budú konkurovať dystopickej romanci *Umeľohmotné nebo* (r. Tibor Bánóczki, Sarolta Szabó) odohrávajúcej sa medzi Budapešťou a Vysokými Tatrami? Nominovaná je víťazná snímka sekcie Contrechamp z *Anecy Robot Dreams* (r. Pablo Berger) o priateľstve robota a psa v New Yorku 80. rokov, príbeh o dospievaní 11-ročnej Mary, ktorá sa túži stať kuchárkou *A Greyhound of a Girl* (r. Enzo d'Alò), dcéra s mamou, ktorá jej chce nahradiť to, že ju nespravodlivo potrestala, sú v centre

príbehu snímky *Linda veut du poulet!* (r. Sébastien Laudenbach, Chiara Malta) a prešibaný kocúr s armádou inteligentných kryš sú hrdinami adaptácie románu Terryho Pratchetta *The Amazing Maurice* (r. Toby Genkel).

Umenie, láska, materstvo, sexualita, ženské telo a snaha uspieť v patriarchálnom svete, ktorému dominujú kapitalizmus a vojna, bez toho, aby ste stratili samu seba, sú témami filmu *Apolonia, Apolonia*. Aby vznikol, dánska filmárka Lea Glob sledovala 13 rokov umelkyňu Apoloniu Sokol. Snímka, ktorá si z IDFA Amsterdam odniesla ceny za najlepší film a najlepší dlhometrážny dokument, je jednou z päťice nominovaných v kategórii dokumentárnych filmov. *Les filles d'Olfa* (r. Kaouther Ben Hania) vychádza z príbehu tuniskej ženy Olfy, ktorej dve zo štyroch nástročných dcér zmizli. Režisérka jej príbeh znázorňuje tak, že Olfa svoj skutočný príbeh rozpráva s pomocou dvoch herečiek, ktoré predstavujú jej dve zmiznuté deti. Buzerácia a šikana v postsovietskom priestore a bieloruskej armáde počas povinnej vojenskej služby, ktorá môže viesť nielen k celoživotným traumám, ale aj k smrti, sú témou snímky *Motherland* (r. Hanna Badziaka, Alexander Mihalkovich). O cenu za najlepší európsky dokument roka sa uchádza aj víťazná snímka tohtoročného Berlinale *Na lodi Adamant* (r. Nicolas Philibert), ktorá zachytáva jedinečný psychiatrický stacionár umiestnený na lodi v centre Paríža. Bezpečné a inkluzívne miesto chceta protagonistkám svojho filmu vytvoriť aj estónska režisérka Anna Hints. Vo filme *Savvusanna sösarad* vytvorila „sesterstvo fínskej sauny“ a v prítmí necháva ženy zdieľať ich najvnútornejšie tajomstvá a intímne skúsenosti.

► **Kompletné nominácie na 36. Európske filmové ceny nájdete na www.filmsk.sk**

Hľadá sa Slnko v sieti

Slovenská filmová a televízna akadémia spustila prihlasovanie filmov a tvorivých výkonov na národné filmové ceny Slnko v sieti za rok 2023. Prihlasovanie prebieha do 11.12. 2023. Všetky informácie nájdete na <https://slnko-vsieti.sk/prihlasovanie>. Hrané, dokumentárne a animované filmy a s nimi súvisiace tvorivé výkony môžu prihlasovať buď producenti, alebo slovenskí koproducenti. Televízne hrané projekty môžu prihlasovať televízni vysielatelia, poskytovatelia audiovizuálnej mediálnej služby na požiadanie, alebo slovenskí producenti (na základe dohody). Elektronický prihlasovací formulár sa vyplňa online cez konto prihlasovateľa na stránke SFTA. Spoločnosť, ktorá sa od roku 2016 už registrovala v elektronickom systéme sa prihlasuje do svojho užívateľského konta cez prihlasovacie meno a heslo. Nová spoločnosť sa musí najskôr zaregistrovať – prihlasovacie údaje získka po aktivácii konta.

— red —

Fest Anča prijíma prihlášky

Medzinárodný festival animácie Fest Anča – jediný Academy Awards® Qualifying festival na Slovensku – otvoril prihlasovanie filmov na svoj sedemsnásť ročník. Prijíma prihlášky v kategóriách krátky animovaný film, animovaný videoklip, animovaný film pre deti a študentský film. Registrácia je otvorená do 31. 1. 2024. Tím organizátorov akceptuje len krátke animované filmy a videoklipy vyrobené po 1. 1. 2022 a prihlásené s anglickými titulkami. Tohtoročná výzva na prihlásenie je otvorená cez FilmFreeWay.com. Fest Anča 2024 sa bude konať v Žiline v dňoch 25. až 30. 6. 2024.

— red —

Odpočet ministerky Silvie Hroncovej

Silvia Hroncová, ktorá v úradníckej vláde Ludovíta Ódora (máj – október 2023) pôsobila ako ministerka kultúry, zverejnila koncom októbra odpočet svojej činnosti. V priebehu jej mandátu bola schválená Stratégia kultúry a kreatívneho

priemyslu SR 2030 a ministerstvo kultúry začalo s implementáciou jednotlivých cieľov. Z celkového počtu 133 opatrení stratégie spustilo implementáciu 47 z nich. Pripravené sú návrhy zákonov a noviel zákonov, ktoré nadväzujú na úlohy stratégie. V súlade s prijatou novelou zákona o RTVS sa zmenil vzťah ministerstva s RTVS a novela priniesla aj zmenu systému odvodov do umeleckých fondov. Ministerka kultúry osobne navštívila všetkých tridsať rezortných organizácií a predstavila nový návrh nastavenia tvorby rozpočtov a kontraktov s vypracovaním realistického rozpočtu na roky 2024 – 2026. Ministerstvo tento rok navýšilo prostriedky pre organizácie vo svojej pôsobnosti, ako aj pre Audiovizuálny fond a Fond na podporu umenia. V rámci Efektívneho financovania a systematického rozvoja kultúry realizovalo ministerstvo kroky pre prípravu zákonov v oblasti sponzoringu v umení, štatútu umelca a zákona o kultúre. Ministerstvo vykonalo viacero konkrétnych opatrení k zlepšeniu podmienok organizácií, ktorých je zriaďovateľom. Napríklad nové dispozičné riešenie bývalých Hurbanových kasární v Bratislave pre viaceré kultúrne inštitúcie: Slovenské centrum dizajnu, Novú scénu, ÚLUV, Lúčnicu a Slovenský filmový ústav. Ministerstvo taktiež podporilo stavebné práce a nákup technológie po požiaroch v Kíne Lumiére.

— red —

Programové vyhlásenie vlády – podpora audiovizie, delenie RTVS?

Štvrtá vláda Roberta Fica, ktorú prezidentka SR Zuzana Čaputová vymenovala v októbri, predstavila v programovom vyhlásení aj priority svojej kultúrnej politiky. Od 25. 10. 2023 zastáva funkciu ministerky kultúry nominantka Slovenskej národnej strany Martina Šimkovičová. „Vláda má záujem, aby národná kultúra bola v popredí spoločenského záujmu a preto jej bude poskytnutá adekvátna podpora na jej rozvoj,“ píše sa vo vyhlásení. V časti o audiovizii vyhlásenie uvádza: „Vláda bude dbať na to, aby podpora slovenskej audiovizuálnej kultúry bola na primeranej kvalitatívnej aj kvantitatívnej úrovni. Vláda bude aj naďalej podporovať slovenskú audio-

vizuálnu kultúru, s dôrazom na tvorbu audiovizuálnych programov, ktoré objektívne a umelecky pritažlivo zachytávajú významné udalosti a významné osobnosti slovenských národných dejín. Takéto umelecké diela môžu byť využívané napríklad aj ako voliteľný doplnok výchovno-vzdelávacieho procesu detí a mládeže.“ Programové vyhlásenie hovorí tiež o RTVS. „Verejnoprávne médiá musia zabezpečovať nezávislú a objektívnu žurnalistiku. Zároveň musia podporovať kvalitnú pôvodnú slovenskú televíziu a rozhlasovú tvorbu. Za týmto účelom vláda presadí právny a ekonomický rámec rozdelenia Rozhlasu a televízie Slovenska (RTVS) na dve nezávislé verejnoprávne mediálne inštitúcie – Slovenskú televíziu a Slovenský rozhlas, prípadne zväzi iné riešenie ako posilniť verejnoprávnosť RTVS,“ uvádza dokument. Vláda v ňom sľubuje tiež vypracovať stratégiu podpory významných kultúrnych podujatí na Slovensku a hľadanie nových možností financovania kultúry mimo verejných zdrojov, prostredníctvom zvýšenia solidarity a ekonomickej angažovanosti súkromného sektora. „Vláda navrhne opatrenia na zvýšenie príspevkov súkromných spoločností, najmä subjektov pôsobiacich v tvorivom (kreatívnom) priemysle do podpory tvorby domácej kultúrnej produkcie. Vláda vytvorí podmienky na znížovanie investičného dlhu voči štátnym umeleckým inštitúciám zabezpečením modernizácie javiskovej, audiovizuálnej a svetelnej techniky s využitím najnovších technológií a nízkoenergetických zariadení,“ hovorí vyhlásenie. Vláda podľa neho predstaví aj nový štatút Fondu na podporu umenia, Audiovizuálneho fondu a Fondu na podporu kultúry národných menšín „s cieľom zvýšenia podpory originálnej slovenskej tvorby a zvýšenia kontroly využívania verejných zdrojov.“

— red —

To najlepšie z DAFilms.sk

Výber tých najlepších a najsledovanejších hraných, dokumentárnych a animovaných filmov, ktoré portál DAFilms.sk uviedol v roku v roku 2023 predstaví v špeciáli Best of DAFilms.sk. Výberová kolekcia bude na portáli dostupná od 11. 12. do konca roka.

— red —

— text: Barбора Nemčeková — foto: archív SFÚ / Anton Podstraský — Odhalenie Alžbety Báthoryčky (1965), ASFS, archív SFÚ/Vladimír Vavrek — nakrúcanie filmu Guľôčky (1982) —

Spájať sa proti neistote a nestabilite. Aké sú ciele a aktivity filmárskych asociácií a združení?

Myšlienka umeleckých odborov, respektíve spájania saspájania sa s cieľom zlepšiť pracovné podmienky osôb pracujúcich v umení a kultúre, môže mať – predovšetkým v prostredí stredovýchodnej Európy – často negatívne konotácie.

Rôzne asociácie, federácie či organizácie združujúce umelcov a umelkyne však nie sú vo svete – ani na Slovensku – ničím novým. Aj keď cieľom tohto textu nie prehľad vývoja umeleckých spolkov naprieč dejinami a problematizácia ich cieľov a fungovania pod vplyvmi rôznych režimov, za všetky spomeňme napríklad slovenskú filiálku českého Ochranného združení spisovateľů a nakladateľů hudbných děl, ktorá vznikla v roku 1922. „Proti rozšírenému presvedčeniu, že ľudia pracujúci v umeleckej sfére sú až príliš nezávislí a zameraní na svoju vlastnú prácu, aby sa sami organizovali a zúčastňovali sa na sociálnych hnutiach, je ľahké postaviť značné množstvo historických príkladov, keď umelci a umelkyne začali spolupracovať v úniách, komúnach, združeníach, cechoch, odboroch alebo kolektívoch. Mnohé z nich začali fungovať v polovici 19. storočia a začiatkom 20. storočia. Dôležité je tiež to, že týmto umelcom a umelkyniam nešlo len o lepšie platy, zákonné práva, životné istoty, ale spojili sa aj s robotníckymi hnutiami, ktoré spochybňovali dominantný status quo,“ píše Corina L. Apostol v článku *Umeleckí pracovníci medzi neistotou a vzdorom: Genealógia*, publikovanom v zborníku *Materiálne podmienky umeleckého pracovníctva a problémy práce v súčasnej umeleckej praxi* (zost. Erik Krikortz, Airi Triisberg & Minna Henriksson).

Z dotazníku, ktorý sme s Máriou Ferenčuhovou použili pri príprave článku o podmienkach práce v slovenskej audiovizii (vyšiel v septembrovom čísle *Film.sk*) ako metodický nástroj kvalitatívneho zberu dát, vyplynulo, že výrazná väčšina odpovedajúcich má hlavný príjem z práce na autorské zmluvy. Dotazník bol zameraný na autorské profesie, no práca v audiovizuálnom prostredí málokedy poskytuje možnosť trvalého pracovného pomeru, a tak filmári a filmárky zväčša žijú od projektu k projektu. Respondenti a respondentky upozorňovali na obrovskú finančnú a sociálnu neistotu a nestabilitu. V takto fungujúcom prostredí, bez pravidelného príjmu a štandardizovaných pracovných podmienok, môžu profesijné organizácie pomôcť chrániť sa a zasadzovať sa o pracovné i autorské práva svojich členov a členiek i celej profesie.

Slovenské filmárske združenia a asociácie

Na Slovensku existuje niekoľko organizácií, ktoré pôsobia výlučne v audiovizii, alebo takých ktoré majú do nej presah (to sa týka najmä tzv. organizácií kolektívnej správy, ako sú napríklad SOZA a LITA). Niektoré fungujú súčasne ako organizácie kolektívnej správy práv autorov a príbuzných práv, ale aj na iné účely (napr. SAPA – Slovenská asociácia producentov v audiovizii), iné združujú profesijne rovnako zamerané osoby s cieľom spoločne vyjednávať o lepších pracovných podmienkach, ale aj s cieľom domácej a medzinárodnej reprezentácie či vzdelávania.

Kým v článku o podmienkach práce v slovenskej audiovizii sme sa zamerali na skúsenosti autoriek a au-

torov, tentoraz nás zaujíma najmä to, ako jednotlivé asociácie a združenia podporujú profesionálov a profesionálky pôsobiace v slovenskej audiovizii, alebo ako sa pokúšajú ovplyvňovať ich pracovné podmienky.

Pre veľké množstvo rôznych subjektov sa budeme nateraz venovať iba niektorým asociáciám, vrátane novovzniknutých. Producentské zoskupenia (SAPA, Asociácia nezávislých producentov – ANP, Asociácia producentov animovaného filmu – APAF) a organizácie, ktoré sa zaoberajú kolektívnou správou práv (LITA, SOZA, Slovgam, SAPA), a tiež tie, ktoré súvisia s distribúciou filmov (Únia filmových distribútorov, Združenie prevádzkovateľov kín v SR, Asociácia slovenských filmových klubov a i.) si zaslúžia samostatný priestor a v budúcnosti sa vo *Film.sk* upriamime aj na ne.

Ceny Asociácie slovenských filmových strihačov —

Ocenenia ako spôsob zviditeľňovania filmárskych profesií

Pravdepodobne najstaršou a dodnes fungujúcou organizáciou je Slovenský filmový zväz hlásiaci sa k dedičstvu Filmového a televízneho zväzu (FITES). V roku 1959 si filmári po 1. festivale československého filmu v Banskej Bystrici a postihovaní tvorcov uvedomili, aké dôležité je organizovať sa a vystupovať spoločne. Filmoví tvorcovia boli najskôr združení vo filmovej sekcii Svazu československých divadelných umelcov (SČDU). Slovenská filmová sekcia SČDU vznikla v Bratislave 9. 11. 1959. O dva roky neskôr bol SČDU rozdelený na dualistický Svaz československých divadelných a filmových umelcov (SČDFU) a dňa 30.11. 1965 sa konal ustanovujúci zjazd FITES-u. Slovenská časť mala názov SloFITES. Zámerom FITES-u bolo aj oceňovanie tvorby, ktoré by nebolo poplatné režimu. S takouto myšlienkou vznikla cena IGRIC. Prvýkrát boli ceny IGRIC udelené v roku 1967 a ich tretí ročník v roku 1969 bol zároveň naddlo posledným, keďže FITES bol koncom roka 1969 zrušený. Filmový zväz totiž nepodpísal súhlas s okupáciou sovietskymi vojskami, ktorá sa začala v au-

guste 1968. Ponovembrový Slovenský filmový zväz vznikol v roku 1990 a od v roku 1993 opäť udeľuje ceny IGRIC. Aktuálnou predsedníčkou SFZ je Yvonne Vavrová.

— S podobným poslaním – oceniť a zviditeľniť filmárske profesie – vznikla v roku 1997 aj Slovenská filmová a televízna akadémia (SFTA), ktorá je organizátorom a garantom udeľovania národných filmových cien Slnko v sieti. Členstvo v SFTA môže byť čestné a riadne. Čestné členstvo vzniká „na základe návrhu na menovanie čestného člena predloženého riadnym členom SFTA a na základe vyjadrenia súhlasu navrhovaného čestného člena. Rozhodnutie musí byť prijaté štvorpäťtinovou väčšinou všetkých členov Prezídia,“ uvádza sa v stanovách SFTA. Riadne členstvo sa tiež odvíja od schválenia Prezídia a podmieňuje ho ocenenie na medzinárodných festivaloch alebo užšia nominácia naň či zisk ocenenia Slnko v sieti (s výnimkou Diváckej ceny). Členom/členkou však môže byť s vlastným súhlasom aj iná významná osobnosť slovenskej audiovizuálnej kultúry, navrhnutá niekým z členstva SFTA a schválená Prezidiom.

— Medzi aktivity SFTA patria okrem udeľovania cien aj nominácie slovenských filmov na zahraničné ceny.

— ASK má trojaký typ členstva – riadne, pridružené a čestné. Od roku 2017 je členský poplatok 50 eur ročne. „Asociácia slovenských kameramanov sa snaží združovať a zastupovať tie najlepšie profesionálky a profesionálov z oblasti filmovej a televíznej kamery pôsobiacich na Slovensku. Naša členská základňa sa skladá z ocenených filmárov a filmárov, ktorí sa spravidla tejto profesii venujú už dlhú dobu,“ hovorí za ASK Samuel Gabura. Asociácia slovenských kameramanov (a kameramaniek – ako uvádza v komunikácii s verejnosťou od zvolenia Lucie Zavarčíkovej za prezidentku ASK) však nemá vypracované štandardy kameramanskej práce, ktoré by stanovovali adekvátne finančné ohodnotenie kameramanskej práce podľa typov projektov. „Ako združenie postavené na kvalite však organizujeme prednášky, diskusie ako aj cenu KAMERA, v ktorej aj prostredníctvom medzinárodnej poroty hodnotíme a oceňujeme kvalitu, čím sa snažíme posúvať štandardy celého odvetvia,“ hovorí Gabura. „V minulosti ASK pracovala na štandardoch predovšetkým v oblasti pracovných podmienok kamerového štábu a v budúcnosti má záujem vrátiť sa k práci na dokumentoch, ktoré by opisovali ‚best practices‘. (...) Cieľom ASK v tejto chvíli nie je dostať sa na úroveň modelu amerických

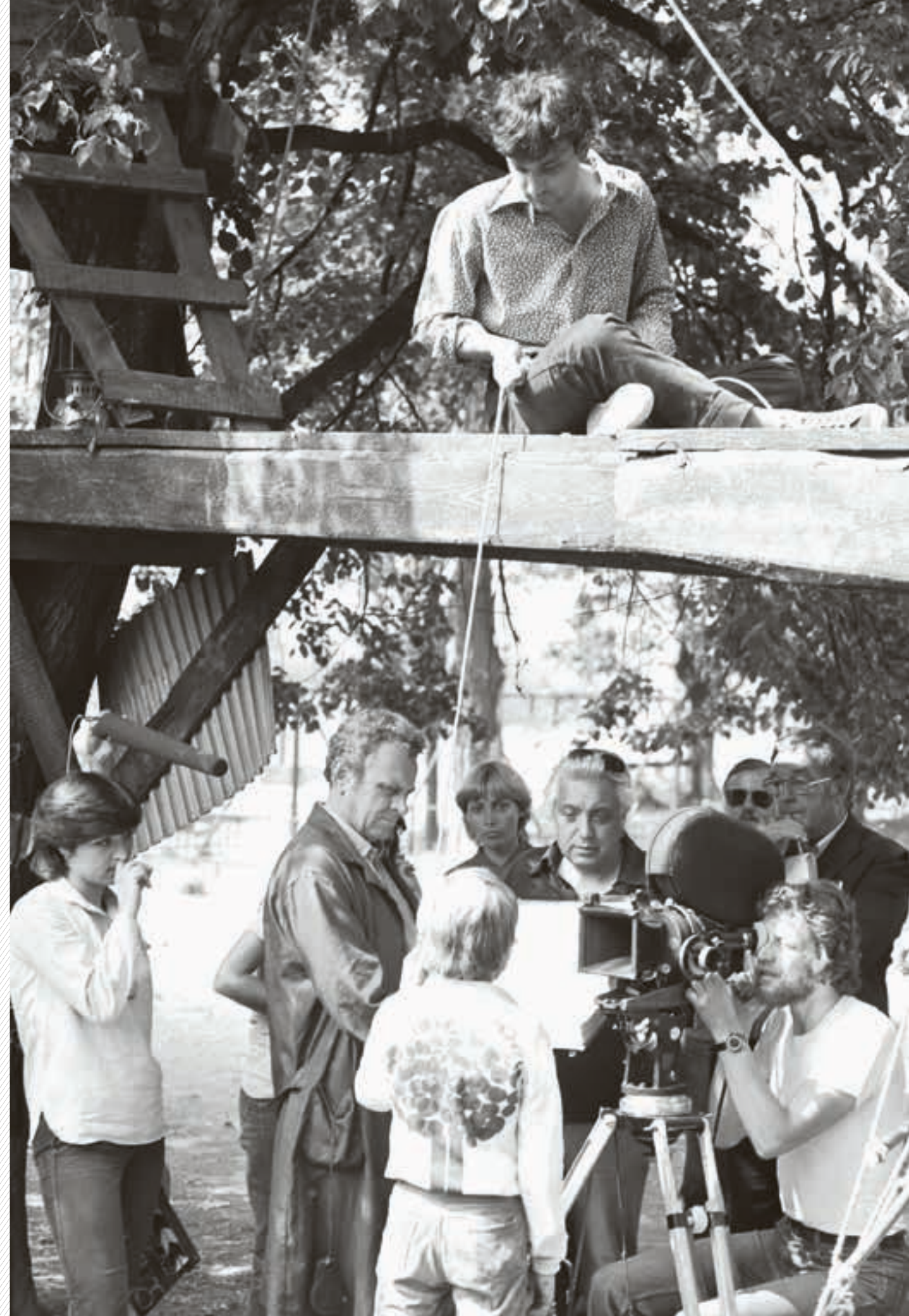
„Inšpirujeme sa krajinami, ktoré majú rozvinutejšiu ochranu autorov, ale aj tými, ktoré sú nášmu prostrediu podobné. Súbor štandardov navrhne minimálne požiadavky na pracovné podmienky a zároveň ponúkne nástroje, ktoré scenáristom pomôžu lepšie sa zorientovať na pracovnom trhu.“

Je partnerom AMPAS (americká Akadémia filmových umení a vied udeľujúca Oscary). SFTA je tak oprávnená navrhovať slovenský film na Cenu pre najlepší medzinárodný film, ako aj kandidátov na Európske filmové ceny. SFTA spoluorganizuje aj podujatie Týždeň slovenského filmu, letné premietania Kino pod hviezdami (zatiaľ posledný, tretí ročník, sa uskutočnil v roku 2022) a vydáva podcast Zblízka, ktorý vychádzal od októbra 2021 do decembra 2022.

Špecializované profesijné združenia – ASK

— V roku 1991 vznikla Asociácia slovenských kameramanov (ASK), ktorá „vytvára odborovú organizáciu najlepších profesionálov z oblasti filmovej a televíznej kamery pôsobiacich na Slovensku. Hlavnou úlohou asociácie je zastupovanie spoločných záujmov členov ASK voči orgánom a organizáciám pôsobiacim v oblasti filmovej, televíznej a inej audiovizuálnej tvorby,“ uvádza ASK na svojej oficiálnej webovej stránke.

filmových odborov, ktoré by pokutovali produkcie, či svojich členov. Zároveň si uvedomujeme, že hlas ASK má svoju váhu aj medzi ďalšími profesionálmi či študentstvom, aj preto sa aktívne zúčastňujeme diskusií s ministerstvom kultúry a ďalšími inštitúciami ohľadom stavu a budúcnosti nielen našej profesie, ale aj celkového fungovania audiovizuálneho priemyslu na Slovensku.“ Keďže umelecké výkony kameramanov a kameramaniek (podobne, ako je to v prípade zvuku) doteraz nespádali pod kolektívnu správu práv, právna pomoc by mohla v ich prípade súvisieť najmä s poradenstvom týkajúcim sa navrhnutých zmluv s ohľadom na pracovnú náplň, čas a ohodnotenie práce. „Momentálne ASK neponúka právne poradenstvo, no sme veľmi radi, že kvalitné zosieťovanie členstva vedie k množstvu spoluprác ako na pláci, tak aj v kanceláriách. Výrazne sme sa snažili zastávať záujmy nielen našich členiek a členov, ale kameramaniek a kameramanov celkovo počas pandémie a naďalej úzko spolupracujeme s ďalšími filmovými asociáciami na Slovensku aj v zahraničí. ASK je aj hrdým členom medzinárodnej federácie IMAGO,“ hovorí Gabura. ASK okrem ceny KAMERA, odo-

vzdávanej každé dva roky, pravidelne organizuje masterclassy (posledný viedla kameramanka Radka Šišuláková počas Art Film Festu) alebo iné podujatia, kde sa podľa Gaburu členovia a členky ASK najčastejšie stretávajú, rovnako ako na každoročnom valnom zhromaždení. „ASK momentálne pracuje na novej koncepcii, ktorej výsledkom by mohol byť aj fyzický priestor určený na diskusie, workshopy a ďalšie aktivity. V tejto oblasti máme veľké plány a veríme, že v roku 2024 vám ich budeme môcť predstaviť. Rovnako je naším cieľom rozšíriť naše združenie o administratívnu pomocnú silu, vďaka čomu by asociácia mohla robiť viac aktivít nezávisle od pracovného vyťaženia prezídia, ktorého členky a členovia sú taktiež aktívni kameramani a kameramanky.“

ASFS – dôležitosť štandardov práce

Asociácia slovenských filmových strihačov (ASFS) je občianske združenie založené v roku 2016 ako pokračovanie pôvodného odborového združenia Asociácia filmových a televíznych strihačov, ktoré fungovalo od roku 1993. Ako zatiaľ jediná spomedzi asociácií má vypracované štandardy pre prácu filmového strihača, ktoré sú

štandardy schvaľuje valné zhromaždenie a naposledy sme ich aktualizovali v apríli 2023. Zo spätnej väzby vieme, že strihačom a strihačkám tento dokument pomáha pri uzatváraní zmlúv s producentmi a taktiež sa o neho opierajú producenti pri tvorbe rozpočtov a nastavovaní postproduktívneho workflow-u, prípadne pri kreovaní vlastných strihových pracovísk,“ hovorí Michal Kondrla, prezident ASFS.

Novinkou pre strihačov a strihačky je kolektívna správa práv. „V poslednom roku sa nám podarilo nadviazať spoluprácu s autorskou spoločnosťou LITA, ktorá na základe otvorenej definície autorov audiovizuálneho diela v slovenskom autorskom zákone akceptovala strihačov ako autorov a v júni 2023 upravila svoj rozúčtovací poriadok a zahrnula strihačov do výkonu kolektívnej správy autorských práv. Do budúcnosti plánujeme zazmluvniť právnik, ktorý by poznal potreby autorov – strihačov a našim členom a členkám by mohol poskytovať individuálne konzultácie na základe vzájomnej dohody,“ hovorí Kondrla k právnym konzultáciám zmlúv.

Členskú základňu ASFS tvoria riadni a čestní členovia a členky. Podmienkami riadneho členstva sú

„Zdalo sa nám, že dokumentárny film nemá takú pozíciu, akú by si zaslúžil alebo akú by sme si predstavovali. Na jar sme si povedali: poďme sa pokúsiť tieto problémy pomenovať a systematicky ich riešiť.“

verejne dostupné na webovej stránke ASFS a majú charakter odporúčania. Ich zmyslom „je zaistiť strihačom dôstojné podmienky na prácu. Tu popísané podmienky považuje ASFS za štandardné, napriek tomu sú strihačom často odopierané. Nejde o snahu zvýhodňovať strihačov voči producentom, či ostatným členom štábu,“ uvádza sa na stránke ASFS. Okrem odporúčanej výšky honorárov obsahujú aj odporúčania pre pracovnú dobu strihača, návrhy práv a povinností zadávateľa a vykonávateľa (strihačky/strihača ASFS), ako aj definície definície pojmov súvisiace so strihačskou prácou. „Štandardy vznikli hneď po založení ASFS v roku 2016. Inšpirovali sme sa zahraničnými asociáciami, predovšetkým českou organizáciou Asociace filmových střiháčů a střiháček. Štandardy sú dôležitým dokumentom, ktorý hovorí o ideálnych a dôstojných podmienkach pre našu prácu. Navrhuje práva a povinnosti rovnako strihača ako aj producenta, definuje celý postproduktívny workflow a úlohu strihača, určuje štandardný pracovný priestor – strižňu a odporúča finančné ohodnotenie jednotlivých strihačských výkonov. Ide o odporúčania na základe dlhoročných skúseností všetkých našich členov a členiek.“

prihláška spolu s návrhom najmenej dvoch členov ASFS, predloženie aspoň jedného celovečerného alebo dvoch krátkometrážnych filmov, na ktorých pracoval/a ako strihač/ka, schválenie členstva nadpolovičnou väčšinou valného zhromaždenia a zaplatenie členského poplatku. Jeho výška je podľa Kondrlu od vzniku ASFS nemenná a predstavuje 40 eur. Čestným členom alebo čestnou členkou sa môže stať aj osoba, ktorá nespĺňa niektorú z podmienok, ale „má (...) mimoriadne zásluhy na rozvoji a naplnení činnosti ASFS. Čestného člena musia navrhnúť najmenej dvaja riadni členovia ASFS alebo prezídium. Členstvo musí schváliť najmenej dvojtretinová väčšina valného zhromaždenia,“ uvádza ASFS vo svojich stanovách. Valné zhromaždenie sa schádza raz ročne, pričom posledné zasadnutie sa konať 5. 4. 2023. Tieto stretnutia slúžia na prijímanie nových členov a členiek, voľbu vedenia, aktualizáciu pracovných noriem a hlasovanie o dôležitých otázkach a dokumentoch. „Prezídium ASFS tvoria piati členovia a členky a stretáva sa intenzívnejšie, minimálne raz za dva mesiace – komunikujeme však na pravidelnej

báze. Prezídium riadi chod asociácie, pripravuje a organizuje semináre, odborné, ale aj neformálne stretnutia, komunikuje s audiovizuálnym prostredím a poskytuje informácie svojim členom,“ dodáva Kondrla. V súčasnosti podľa jeho slov hľadajú finančné prostriedky na organizáciu CIEN ASFS, ktoré budú udelené za roky 2022 – 2023.

Nové impulzy – ASDF

Tento rok vznikli v slovenskom audiovizuálnom priestore aj dve ďalšie asociácie: Asociácia slovenského dokumentárneho filmu (ASDF) a Asociácia slovenských scenáristov v audiovizii (ASSA). Na prekérne podmienky autorskej práce dokumentaristov a dokumentaristiek sa verejne upozorňovalo v uplynulých rokoch počas Týždňa slovenského filmu. V roku 2020 Tomáš Hudák v paneli o dokumentárnom filme povedal: „(...) chýba nám jedna základná inštitúcia – profesijná organizácia, ktorá by vytvárala platformu na diskusiu o smerovaní slovenského dokumentu, ktorá by vedela artikulovať a chrániť záujmy dokumentárnej obce, ktorá by vedela rozvíjať slovenský dokumentárny priestor,“ a o rok neskôr Andrea Slováková upozornila na to, že práca autora/autorky filmu nemá štandardizovanú cenu, ako je to v prípade ceny práce kameramanky, zvukára či strihačky, a je hlboko podhodnotená. Vlni Adam Straka poukázal na nepomer alokovaných financií pre dokumentárny a hraný film vo výzvach Audiovizuálneho fondu. Zdá sa, že slová z panelov o dokumentárnom filme iniciovali ďalšie spájanie sa. „V prvom rade veríme, že v spájaní sa je sila. Dlhodobo sme vnímali problémy, ktorým dokumentárny film na Slovensku čelí: nedostatočné financovanie, neadekvátne miesto v distribúcii a vysielaní, slabá dostupnosť súčasného svetového dokumentárneho filmu, no taktiež nízke honoráre a nie ideálne pracovné podmienky. V skratke, zdalo sa nám, že dokumentárny film nemá takú pozíciu, akú by si zaslúžil alebo akú by sme si predstavovali. (...) Na jar sme si povedali: poďme sa pokúsiť tieto problémy pomenovať a systematicky ich riešiť,“ hovorí dnes už člen predsedníctva ASDF Tomáš Hudák. Asociáciu založilo trinásť ľudí a momentálne je členov a členiek viac ako päťdesiat, členský poplatok je stanovený na 40 eur. „Sme na začiatku, momentálne asociáciu budujeme. Máme päťčlené predsedníctvo, ktoré má v pláne stretávať sa aspoň raz mesačne, no zároveň medzi sebou intenzívne komunikuje elektronicky a niektoré otázky konzultuje s celou členskou základňou. Podľa stanov sa má snem, teda členská základňa, stretávať minimálne raz ročne, plánujeme však, že by sa to malo diať častejšie. Zároveň je pre nás zásadné nastaviť živú komunikáciu medzi členstvom, aby sme navzájom mohli zdieľať svoje skúsenosti a hovoriť o problémoch – aby sme sa nerozprávali iba raz alebo dvakrát ročne, ale aby bol dialóg neustály. Chceme budovať spolupatričnosť v dokumentárnej komunite,“ dodáva Hudák. ASDF sa zatiaľ nezaoberala vypracovaním štandardov, ako to urobila ASFS, či poskytovaním právnych konzultácií svojim členom a členkám. „Uvidíme, aké budú požiadavky členskej základne, keď sa rozšíri, a potom

budeme spoločne hľadať cesty, ako zlepšiť pracovné a honorárové podmienky ľudí pracujúcich (nielen) v dokumentárnom filme. (...). Určite by sme však chceli zaviesť niečo ako etický kódex, ktorý by v nejakej miere pomenoval záväzok vytvárania férových a korektných pracovných podmienok.“ ASDF má ambíciu venovať sa rôznorodým aspektom súvisiacim s dokumentárnym filmom, jeho autorstvom, výrobou, prezentáciou, reflexiou, ale aj vzdelávaniu a výskumu v tejto oblasti.

ASSA – spájanie síl v scenáristickej profesii

Viacere odpovede v už spomenutom dotazníku pri opise skúseností so scenáristickou či scenáristicko-režijnou prácou vyzdvihovali kolektívnu správu práv autorskou spoločnosťou LITA, no poukazovali tiež na chýbajúcu súdržnosť či podporu pri riešení problémov súvisiacich so scenáristickou či dramaturgickou prácou. Práve z tohto dôvodu vznikla Asociácia scenáristov v slovenskej audiovizii (ASSA). „Pandémia nám dokázala, že situácia pre scenáristov je krehkejšia ako sme si mysleli a práve v tomto období zaznamenala naša profesia obrovský odliv ľudí, ktorí už nedokázali pracovať v nestabilnom a podhodnotenom prostredí,“ hovorí predsedníčka ASSA Ivana Sujová. V súčasnosti má ASSA viac ako 40 riadnych a pridružených členov a členiek. Výška členského poplatku bude podľa Sujovej predmetom hlasovania na najbližšom stretnutí asociácie. Tá „aktívne funguje od júla 2023 a v tomto roku sa stretne dokopy päťkrát. Počas týchto stretnutí vznikli rôzne pracovné skupiny, ktoré sa stretávajú podľa vlastného harmonogramu a majú na starosti rôzne úlohy, o ktorých na členských stretnutiach podávajú správu. Plán na rok 2024 je stretnúť sa štyrikrát, a zároveň mať aktívne pracovné skupiny, ktoré kontinuálne pracujú na jednotlivých úlohách,“ objasňuje Sujová. ASSA pracuje na súbore štandardov práce pre scenáristov a scenáristky v slovenskej audiovizii. „Inšpirujeme sa krajinami, ktoré majú rozvinutejšiu ochranu autorov, ale aj tými, ktoré sú nášmu prostrediu podobné. Súbor štandardov navrhne minimálne požiadavky na pracovné podmienky a zároveň ponúkne nástroje, ktoré scenáristom pomôžu lepšie sa zorientovať na pracovnom trhu. Tieto odporúčania budú určené aj pre producentov a vysielateľov na zlepšenie pracovného vzťahu so scenáristami na Slovensku.“ Pre svojich členov a členky plánuje ASSA semináre o autorskom práve aj s príkladmi zmlúv, ako aj možnosť zľavnených právnych konzultácií s právnikmi zaoberajúcimi sa autorským právom.

Najbližšie štyri roky bude otázka súdržnosti a spájania v kultúrnej sfére pravdepodobne veľmi dôležitá, budeme preto sledovať, ako sa darí jednotlivým organizáciám a asociáciám implementovať svoje ciele do praxe. ◀

— text: Maximilián Hrmo / poslucháč
Katedry filmových štúdií —
foto: Bontonfilm —

Nahliadnite do dvoch svetov...

„Nie je to klasická rozprávka. Nemám rád príbehy, v ktorých hlavný hrdina sedí celý čas za pecou, a potom strčí každého do vrečka a pečené holuby mu padajú len tak... Deti by mali mať vzory v ľuďoch, ktorí cielavedome a vlastným pričinením dosiahnu svoje šťastie. V príbehu dominuje fantázia, humor a poézia,“ povedal o voľnom pokračovaní kultovej rozprávky Perinbaba scenárista a režisér Juraj Jakubisko. Pre Perinbabu platí, že zostane symbolom Vianoc, a tak prichádza do kín práve v predvianočnom čase.

— Snímka *Perinbaba a dva svety* producentky Deany Jakubiskovej si prešla rôznymi peripetiami, vznikala roky a jej tvorivý kolektív čelil všemožným výzvam. V prvom rade: ako na *Perinbabu* nadviazať? Hoci v tejto súvislosti sa mylne hovorí o „dvojke“, samotný Jakubisko hovoril skôr o svojbytnom svete či dvoch svetoch: „Mnoho ľudí si myslí, že tým, že točíme dvojku, tak hrám Jakubka. Ale ja som Lukáš. Jakubko je môj otec a ja som syn,“ prezradil predstaviteľ hlavnej úlohy Lukáš Frlajs.

— Pracovalo sa s rozprávkovou číselnou symbolikou, konkrétne s číslom 7: „Sedmička, ktorú dá kmotra *Perinbaba* Lukášovi do vienuka, ho privedie do nešťastia, ale aj do krajiny so zázračným sedemrohým baranom,“ priblížil v presskite Juraj Jakubisko.

— Neoddeliteľnou súčasťou príbehu nového protagonistu bude jeho zázračný amulet. „Režisér hľadal niečo ako malý kovový amulet, ktorý však musel spĺňať mechanickú funkciu, ktorá by fungovala už pri jemnom fúkaní Lukáša do strednej časti a vytvárala by tak pri rotácii magické číslo 7. Nakoniec sa režisér rozhodol pre oválny tvar a podľa jeho skice som vytvoril a dizajnovu umelecky doriešil amulet z tenkej tepanej mosadze (...) Samozrejme, rotácia sa musela točiť na určitý frame rate, aby kamera zachytila zjednotenú sedmičku v strede amuletu. Pre film boli vytvorené dva exempláre: jeden funkčný rotačný a druhý pevný, ktorý sa používal na podvodné a akčné scény,“ povedal pre *Film.sk* strojca tohto amuletu a tvorca ďalších animácií vo filme Ondrej Rudavský. Rudavský rovnako experimentoval a premýšľal, ako vytvoriť do filmu štýl a rukopis pre konkrétne vizuálne vízie. Vytváral 2D kompozície, ktoré boli miestami prepojené s už natočenými zábermi z filmu a dotváral pocitovú hustotu animovanej atmosféry.

— Hudbu k snímke zložili Ondřej Soukup a Ján Jirásek, o titulnú pieseň *Slovenská* sa postaral Miro Žbirka. V klipe, podobne ako v oficiálnom traileri, môžeme vidieť monumentálno-snové zábery na krajinu a prírodnú scenériu Spiša – to, čo v monografii o Jakubiskovi autori Michalovič a Zuska pomenúvajú slovným spojením „nebeský firmament“. Nebude podľa všetkého chýbať ani charakteristicky zázračný opar, akýsi Jakubiskov rozprávkový idiom.

— Ak hovoríme o poetike filmovej *Perinbaba*, nemieme opomenúť kameramanskú prácu Jána Ďuriša. „*Perinbaba* režiséra Juraja Jakubiska je jednoznačne najlepšia ‚vianočná‘ rozprávka s vynikajúcou kamerou Doda Šimončiča. V prípravnej fáze filmu *Perinbaba a dva svety* sme si s režisérom Jakubiskom uvedomovali, že treba nájsť koncepciu, ktorá umožní vytvoriť poetiku filmovej *Perinbaba* s jej digitálnym pokračovaním. Dokonca sme urobili testy, kde sme porovnávali negatív s digitálnym záznamom. (...) Aj keď nakrúcanie bolo technologicky veľmi náročné, prebiehalo v kamarátskej atmosfére, často sme si hovorievali, že ako za ‚mladých‘ čias. Škoda, že sa už nikdy nevrátia,“ povedal Ďuriš.

— Kľúčové bolo oživiť jednu a jedinou *Perinbabu* – taliansku herečku Giuliettu Masinu. Za pomoci technológie počítačovo generovaného obrazu sa to podarilo v spolupráci so štúdiom 727. „Bolo to inšpiratívne stretnutie dvoch generácií a vnímania rozdielov pri tvorbe filmu v minulosti a teraz. V spolupráci s režisérom, ktorého celý život fascinovali príbehy so silným vizuálnym dôrazom, sme sa s radosťou podieľali na tvorbe vizuálnych efektov. Snažili sme sa preniesť na filmové plátno tvorivé myšlienky a ponúknuť široký priestor pre fantáziu uskutočnenú pomocou digitálnych možností,“ povedal pre *Film.sk* koproducent a supervízor pre VFX Ladislav Dedík. Kreativnú VFX supervíziu zabezpečovala tiež Andrea Vrabelová, ktorá sa podieľala na tvorbe scénografie. „Tvorba architektúry vo filme *Perinbaba a dva svety* bola pre mňa nielen unikátnym spojením s jedinečným režisérom, ale rozumeli sme si aj po výtvarenej či technologickej stránke. Spájalo nás nadšenie a jasná kreatívna vízia pre všetky nové možnosti scénografie, ktoré prepájajú klasickú filmovú stavbu a vizuálne efekty. Mala som možnosť viesť tímy pri stavbe filmového prostredia a následne aj kreatívne viesť postprodukcii. Vďaka režisérovi a všetkým tvorcom má film unikátnu vizualitu a silné posolstvo.“

— A na záver ešte slovo autora a režiséra Juraja Jakubiska, ktorý sa premiéry svojho posledného filmu nedožil. „Teraz, keď moderná digitálna technológia umožňuje i mne realizovať drobné zázraky, rozhodol som sa z *Perinbaba* a *Zubatej* urobiť nesmrteľné nebeské bytosti, a vytvoriť zázračnú krajinu, po ktorej všetci túžime... ale čo sa s nami stane, keď ju máme na dosah...?“ ◀

Perinbaba a dva svety (r. Juraj Jakubisko, Slovensko/Česko, 2023) **CELKOVÝ ROZPOČET FILMU:** 1 280 000* eur (podpora z Audiovizuálneho fondu: 1 665 000 eur (vývoj – 15 000 eur /2010/, produkcia – 100 000 eur /2015/, 450 000 eur /2017/, 500 000 eur /2018/, 600 000 eur /2019/)) ** Údaje pochádzajú z registračného systému AVF, celkový rozpočet je posledný aktualizovaný rozpočet uvádzaný producentom v systéme AVF k roku 2019. **DISTRIBUČNÉ FORMÁTY** DCP

Pozor, padá SNG! je časozberný dokument o jednej vyhratej bitke

— text: Jena Opoľdusová / publicistka

— foto: PubRes —

Zástupy návštevníkov sa chceli pred rokom na vlastné oči presvedčiť, ako vyzerá po rekonštrukcii vynovená Slovenská národná galéria. Atmosféra slávnostného otvorenia dáva bodku za celovečerným dokumentom

Pozor, padá SNG!, ktorý sleduje nielen postupnú devastáciu galerijných priestorov, ale najmä boj s meniacimi sa ministrami kultúry, nedostatkom financií, úradmi aj dodávateľmi.

Časozberný dokument sa začína rokom 2012, to už bolo tzv. premostenie SNG, doma nenávidené, no zahraničnými architektmi obdivované, 11 rokov zatvorené kvôli havarijnemu stavu. A čas nivočil šlendriánsku robotu socialistických stavbárov ďalej. Hoci už od roku 2005 bol známy víťazný projekt Pavla Paňáka a Martina Kusého, na rekonštrukciu, dostavbu a modernizáciu SNG stále chýbali potrebné financie a neustále sa objavovali nové a nové prekážky. Až 28. 12. 2015 bola podpísaná zmluva s dodávateľom stavby. „Asi by sme to mali osláviť,“ konštatuje skepticky generálna riaditeľka galérie Alexandra Kusá po parafovaní desiatok strán zmluvy.

Lena Kušnieriková a Jana Durajová boli v prvom ročníku štúdia dokumentárnej tvorby na Vysokej škole múzických umení v Bratislave, keď prijali výzvu nakrúcať film o rekonštrukcii SNG. „Podľa mňa to bola naivita, pretože sme o rekonštrukcii nič netušili, ale znelo to super. A vlastne to aj bolo super a následne nás držal samotný príbeh a postava Alexandry Kusej,“ hovorí Lena Kušnieriková. „Čím viac sme sledovali proces rekonštrukcie, tým lepšie sme videli príbeh okolo toho a zisťovali, že je veľmi dôležité sprostredkovať divákovi, čo sa deje v zákulisí inštitúcie a čo všetko treba, aby sa podarilo aj dôstojne zrealizovať celý projekt,“ pridáva Jana Durajová. Počas práce na časozbernom dokumente nakrútila študentský film Slovenská galéria (2014) na tému premostenia SNG, a tak sa dostala k architektovi Vladimírovi Dedečkovi, ktorý v roku 1964 vyhral so svojím projektom súťaž na dostavbu našej prvej galerijnej inštitúcie. „Bol to bezchybný projekt pre 21. storočie, ale nie pre roky 1968 až 1976. Nie pre to storočie a nie pre tento národ,“ s trpkosťou v hlase konštatuje Vladimír Dedeček v dokumentárnom filme Pozor, padá SNG! Žiaľ, veľkého finále rekonštrukcie sa už nedožil.

Popritom ako filmárky zaznamenávali cez takmer desaťročie najmä neustále sa vynárajúce nové problémy, prieťahy a krízy, ktoré rekonštrukciu a modernizáciu sprevádzali, neobišli ani tristnú minulosť galérie. Dokument obohatili vzácnymi fotografiami aj televíznymi šotmi, ktoré vydolovali z archívov. „Hľadanie v archívoch je moje hobby, v televízii aj v galérii som sa snažila nájsť dôkazy na dokreslenie toho, na čo sa dnes už iba spomína, aby sme mohli orálnu históriu podchytiť aj vizuálne,“ hovorí Jana

Durajová. Cez spomienky Vladimíra Dedečka oživa zabudnutý, ale silný príbeh premostenia a dostavby SNG plný úskalí a problémov, ktoré postupne okliešťovali, menili a znehodnocovali jeho návrhy. Mimochodom, v konfrontácii so socialistickou minulosťou stavebníctva neradostne vynievajú nepodarky súčasných stavbárov.

Počas rokov nakrútili stovky hodín materiálu, nepovažujú to však za extrémne veľké množstvo. Vo filmovom rozprávaní o rekonštrukcii SNG sa mladé režisérky zamerali aj na osobné príbehy troch významných aktérov udalostí – Vladimíra Dedečka, ktorému podľa jeho slov galéria zničila život, spoluautora víťazného projektu rekonštrukcie a modernizácie SNG Martina Kusého a generálnej riaditeľky SNG Alexandry Kusej. Otec a dcéra bola super nahrávka pre niektorých poslancov, aby rozohrali tému konfliktu záujmov a neoprávneného obohatenia. „Príbeh rekonštrukcie sme chceli smerovať cez postavu generálnej riaditeľky, ale s materiálom, ktorý sme mali, sa nám to nie vždy darilo. S dramaturgickými technickými postupmi nám – aspoň z môjho pohľadu – veľmi pomohli externí dramaturgovia a strihači, ktorí mali trošku nadhľad,“ priznáva Lena Kušnieriková. „Nebolo jednoduché nájsť v postprodukcii spoločné riešenie ako má vyzerať finálna podoba tak, aby bol film aj divácky zaujímavý, aj zrozumiteľný, aj pútavý, aj nenudný,“ pripomína Jana Durajová.

Desaťročnú prácu na časozbernom dokumente považujú obe režisérky za veľmi pozitívnu skúsenosť. „Mala som pocit, že napriek všetkým problémom, ktorým inštitúcia čelila, ľudia zo SNG vedeli, čo robia a prečo to robia, boli hodnotovo ukotvení, videli vo svojej práci zmysel a to bol ich hnací motor,“ sumarizuje Lena Kušnieriková. Jana Durajová dodáva: „V príbehu nášho filmu je inšpirácia aj dôkaz, že ak ľudia idú za svojimi ideálmi, ktoré by sa mohli zdať nereálne, možno ich dosiahnuť. Dokument hovorí o jednej vyhratej bitke, ale vieme, v akom stave sú mnohé naše ďalšie inštitúcie.“

Film produkovala spoločnosť PubRes v koprodukcii s RTVS. Za kamerou stáli Dominik Jursa a Ivan Miko, strihačkou filmu je Alexandra Slašťanová (za slobodna Jonášová), zvuk mala na starosti Denisa Uherová a hudbu zložil Jonatán Pastirčák. ◀

Pozor, padá SNG! (r. Lena Kušnieriková, Jana Durajová, Slovensko, 2023) **CELKOVÝ ROZPOČET FILMU:** 171 000 eur (Podpora z Audiovizuálneho fondu 55 000 eur, vklad RTVS: 25 000 eur + vecné plnenie 4 630 eur) **DISTRIBUČNÉ FORMÁTY** DCP, mp4

Zahrajme sa na otecka a mamičku

Maďarská romantická komédia *Seveled* režiséra a scenáristu Dénesa Orosza a scenáristky Zsuzsi Várady, ktorá v roku 2019 prilákala do kín v Maďarsku vyše 130-tisíc divákov, bola predlohou pre česko-slovenskú komédiu s romantickou zápletkou v réžii Tomáša Dianiška. Snímka *Lieta v tom* prichádza v decembri do slovenských kín.

— Pôvodný názov filmu bol *Otcom proti svojej vôli*. „Ako film v strižni postupne dostával svoju podobu, zistili sme, že sa nám k nemu pôvodný názov až tak nehodí. Tá téma tam síce je, ale zo všetkého najviac sa hlavná postava zaplieta do jednej lži a nakoniec v tom ten chalan jednoducho lieta,“ povedal režisér. „Film má výbornú bláznivú ústrednú zápletku. Viac než o romantiku sme sa snažili o komédiu s romantickou linkou. Vybudovať vtipnú komédiu je podľa mňa oveľa zábavnejšie, ale vo finále aj zložitejšie, než vybudovať romantiku,“ dodal k snímke Tomáš Dianiška.

— Pre pôvodcom slovenského režiséra je *Lieta v tom* filmovým debutom. „Pred začiatkom natáčania som sa pozeral na zoznam ľudí v štábe a naraz som dostal trému. Čo im tak budem všetkým na placi hovoriť, keď sú všetci stokrát skúsenejší ako ja? Našťastie ma moja priateľka upokojila a pripomenula mi, že si týmto filmom plním sen. A tak som trému premenil na zvedavosť,“ prezradil rodák z Banskej Bystrice a absolvent herectva na pražskej DAMU. V Česku je známy najmä v oblasti divadla, kde pôsobí ako herec, dramatik a režisér. Ako autor sa podpísal pod niekoľko rozhlasových hier a vyše dvadsiatku divadelných hier, za viaceré z nich získal uznanie v rámci Cien divadelnej kritiky. Medzi Dianiškove autorské tituly patria napríklad *Googling and Fucking* (2010), *LSDown* (2013), *Mlčení bobříků* (2016), *Pusťte Donnu k maturitě* (2018), *Transky, body, vteřiny* (2019), *294 statečných* (2020), *Špinarka* (2021) či *Žena filmového kritika* (2023).

— „Tomáš má v divadelnom svete veľmi dobré meno, je to etablovaný komediálny tvorca s neuveriteľnou zásobou nápadov,“ povedala herečka Tatjana Medvecká, pre ktorú bolo meno režiséra jedným z hlavných dôvodov, prečo úlohu vo filme *Lieta v tom* prijala. V snímke stvárňuje mamu hlavného hrdinu, tak trochu maminho maznáčika, ktorá trpí ochorením srdca a zostáva jej prakticky už iba pár dní

života. Syn chce potešiť svoju chorú mamu. Vie, že túži po vnúčati, a tak sa rozhodne využiť tehotenstvo susedky. Bývalú striptérku nahovorí, aby s ním navštívila mamu v nemocnici a predstierala, že dieťa ktoré čaká, je jeho. Predstaví ju ako svoju snúbenicu. Veci sa však skomplikujú, keďže mama sa na onen svet nepoberá a tak dvojica musí v svojej hre pokračovať a zapojiť do nej aj ďalších aktérov.

— Lukáša, ktorý sa od detstva chcel stať astronautom, pracuje ako redaktor časopisu *Vesmír* a hoci o ženy nemá núdzu, tú pravú ešte nenašiel, keďže žiadna nezdíela jeho záľubu v astronómii, stvárnil Kryštof Hádek, jeho fiktívnu partnerku hrá Kristína Svarinská. „*Lieta v tom* je komédia o jednej milosrdnej lži, ktorá spustí reťaz udalostí a rozvinie veľmi zaujímavý príbeh. Je aj o tom, že život je nepredvídateľný, prináša nečakané situácie a zážitky a môže sa v jednej sekunde úplne zmeniť,“ povedala herečka.

— Vo filme diváci uvidia aj Annu Polívkovú, Filipa Rajmonta, Sandru Novákovú, Miroslava Nogu, Mareka Gejšberga či Petra Kočiša. Kameramanom filmu je Tomáš Juríček, kostýmy navrhla Zuzana Mazáčová, strih mal na starosti Vojtěch Frič a Viktor Krivosudský sa spolu s Lukášom Moudrým podpísali pod zvuk snímky.

— Množstvo exteriérov sa nakrúcalo v Bratislave. Z budovy Slovenského rozhlasu urobili filmári sídlo NASA a točilo sa aj na bratislavskom letisku. Okrem toho filmári na natáčanie využili aj planetárium a hvezdáreň v Hradci Králové či planetárium v pražskej Stromovke.

— Producentami filmu sú love.FRAME a Bonton film Studios, koproducentmi sú Media One, innogy a slovenská spoločnosť ART4. Snímka vznikla v spolupráci s televíziami Nova, Markíza a T2O. ◀

Lieta v tom (r. Tomáš Dianiška, Česko/Slovensko, 2023) **CELKOVÝ ROZPOČET FILMU: 1 400 000 eur** (Podpora z Audiovizuálneho fondu – podpora z programu 5 – 166 721* eur) * údaj k 24. 11. 2023 **DISTRIBUČNÉ FORMÁTY DCP, mp4**

PF
2024

KINO
LUMIERE

ČOSKORO
ZNOVU OTVÁRAME
A UŽ TERAZ SA TEŠÍME
NA VAŠU NÁVŠTEVU

KINO SLOVENSKEHO FILMOVÉHO ÚSTAVU
WWW.KINO-LUMIERE.SK

Pochvala od producenta Stanleyho Kubricka nikdy nezarmúti

Juraj Krasnohorský patrí aktuálne k najúspešnejším producentom s výrazným zameraním na animovaný film. Momentálne je v kinách koprodukčný celovečerný film Umelohmotné nebo, ktorý mal premiéru na Berlinale a získal nomináciu na Európsku filmovú cenu.

Ako by si opísal tento rok?

Rok 2023 bol pre mňa veľmi úspešný a som veľmi spokojný. Premiéru mali tri animované filmy, na ktorých sa pracovalo veľa rokov. Okrem celovečerného filmu *Umelohmotné nebo*, na ktorom sme pracovali sedem rokov, to bol aj 26-minútový animovaný film *Electra* od oscarovej Darie Kashcheevi, ktorý mal premiéru v Cannes a krátky animovaný film *Záhrada srdca* od Olivéra Hegyiho, ktorý mal premiéru a aj zvíťazil na druhom najstaršom festivale animovaných filmov Animafest Zagreb. Spolupracoval som aj na ďalšom celovečernom animovanom filme *Siréna* od Sepideh Farsi, ktorý zas otváral sekciu Panorama v Berlíne. Všetky filmy sa navyše stretli na festivale v Annecy, čo je také „Cannes“ animovaného filmu. Už len mať štyri filmy v Annecy v jednom roku je obrovské šťastie, náhoda, a teda asi aj úspech. Navyše som sa ako producent za Slovensko dostal do prestížneho výberu *Producers on the move 2023* v Cannes, čo je tiež istým spôsobom potvrdenie, že kariérne rastiem ako producent. Získali sme tiež podporu na projekty, najviac si cením dva granty Co-development od Kreatívnej Európy MEDIA.

Aký si ty typ producenta? Akým spôsobom pracuješ?

Byť producentom pre mňa v prvom rade znamená prepájať medzi sebou talentovaných ľudí tak, aby pre danú myšlienku alebo daný projekt boli tí praví. Vytváram pre týchto šikovných ľudí podmienky, aby mohli zo seba dať to najlepšie a aby filmy mohli vzniknúť. Každý projekt je v tomto ohľade niečo nové, špecifické. Pre laickú verejnosť – ale nikdy ma neprestane udivovať, že aj pre mnohých filmových profesionálov – je práca producenta o zháňaní peňazí. Toto kliše sa skrátka nejak v spoločnosti ustálilo. Aj to je, samozrejme, súčasťou mojej práce, alebo „jedným z mojich klobúkov“, ako sa povie v angličtine. Ale podstatný je pre mňa vývoj, teda moment, keď sa myšlienka formuje. Tým, že som začínal ako scenárista a režisér, mám blízko aj k scenáru v pozícii dramaturga. A baví

ma *packaging* – teda komplexná príprava projektu na uvedenie na trh, počnúc zadaním cieľového publika, takzvaného *positioning* – teda kam vôbec film patrí, pre aké publikum, aký žáner, kde to publikum nájdeme, s akými filmami bude porovnávaný, hľadanie v čom je unikátny, jedinečný. A ako ho budeme vedieť vyrobiť, financovať, akí partneri sa mu hodia. Vyžaduje to zručnosti v množstve oblastí, od dramaturgie, cez právne znalosti, finančné znalosti, komunikáciu s ľuďmi, schopnosť prezentovať na verejnosti (*pitching*), ale aj prácu v oblasti marketingu a samozrejme, vedieť písať, pracovať s grafikou atď. Vlastne sa nedá prestať učiť nové veci, a práve to ma na tom najviac baví. Táto práca, ktorú som popísal, sa zvykne nazývať kreatívny producent. A zdôrazňujem, že som úplne zbytočný, pokým neexistuje dobrý príbeh – to je základ. Naopak zabezpečenie výroby, prácu na pláči a počas nakrúcania, túto časť práce producenta nechávam na kolegov, ktorí sú v tom oveľa lepší ako ja. Ja sa potom v životnom cykle filmového projektu vrátim znovu pri dokončovaní a distribúcii. Myslím, že prezentácia, najmä na medzinárodných industry fórach, a znalosť priemylu animovaného filmu sa stali mojou najsilnejšou stránkou a často som prizývaný, aby som o tom rozprával mladým producentom od Budapešti až po Taipei.

Ak hovoríme o koprodukcii aká pozícia ti vyhovuje najviac? Išiel by si napríklad do projektu, kde by si mal len malý podiel na kreatíve?

Pri každom projekte sú pre mňa dôležité dve roviny. Prvá je téma – o čom to je a ako je to rozprávané, ako to rezonuje s mojím videním sveta alebo s hodnotami, ktoré považujem za dôležité a chcel by som im pomôcť, aby sa šírili. Druhá rovina je tá, aká to má byť spolupráca, ako si s ľuďmi na projekte rozumieme, ako si vieme predstaviť spolu stráviť tri, päť, sedem rokov, ako sa navzájom obohacujeme, dopĺňame a posúvame ďalej. Toto samo o sebe vylučuje, aby som pre niekoho „produkoval“ v zmysle, že by som len zháňal peniaze. Či už pre slovenského režiséra, alebo zahraničného producenta. Je pre mňa

„Byť producentom pre mňa v prvom rade znamená prepájať medzi sebou talentovaných ľudí tak, aby pre danú myšlienku alebo daný projekt boli tí praví.“

prirodené, že pri každom projekte sa snažím zabezpečiť, aby bol v pomere k podielu Slovenska na projekte aj adekvátny podiel zastúpenia kreatívnych zložiek. Mám to šťastie, že pracujem so zahraničnými partnermi, ktorým toto nemusím vysvetľovať. Je pre nás (pre mňa a pre nich) samozrejme mať vyrovnané šance a vedúce pozície rovnako pre ženy ako aj pre mužov. Skrátka, oni vyhľadávajú mňa a ja vyhľadávam partnerov, s ktorými zdieľame rovnaké hodnoty a etický spôsob práce. Našťastie sa mi darí dlhodobo viesť s komisiou AVF pre animovaný film dialóg, v ktorom si obe strany rozumejú v tom, že nielen počet ľudí so slovenským pasom na vedúcich pozíciách je dôležitý pre konkrétny projekt, ale že sú isté benefity, ktoré majú pozitívny prínos pre celý priemysel, a ktoré presahujú životnosť jedného konkrétneho filmu. Vidia konzistentnosť mojej práce dlhodobo, čo si veľmi vážim, lebo viem, že to nie je samozrejmosťou. Výhodou animovaného filmu je, že je na ňom možno viac kľúčových pozícií, ktoré ovplyvňujú kreatívnu zložku výsledného filmu než pri hranom filme. Napríklad vedúci animácie vie byť nesmierne determinujúci pre výsledný vzhľad filmu, alebo hlavný výtvarník či storyboardista – v niečom omnoho viac ako povedzme *strihač* alebo *kameraman*. Ako producent sa snažím vždy dosiahnuť komajoritu alebo paritu, čo v aktuálnom nastavení AVF pre nás znamená mať aspoň 40 % finančných prostriedkov na Slovenskej strane pri dvojstrannej koprodukcii, respektíve aspoň 30 % pri trojstrannej koprodukcii. Tak robím všetky naše projekty, a cítim, že zahraniční partneri mi aj na projektoch, ktoré iniciujú oni, dávajú rovnako veľký priestor, aký si vyhradzujú sami. Dokonca sú prípady, kedy si vedúcu pozíciu delegovaného producenta v rôznych fázach projektu posúvame ako štafetu. Napríklad keď ide o žiadosti o nadnárodné financovanie ako je MEDIA alebo Eurimages, vždy premýšľame, kto má pri danom projekte najlepšiu pozíciu projekt zastupovať, a niekedy to nemusí byť ten, kto prináša najviac peňazí.

Vplyv má, samozrejme, aj to, či je to minorita alebo majorita. Ako to bolo s paritnou koprodukcii pri *Umelohmotnom nebi*?

— *Umelohmotné nebo* bol projekt, ktorý začal ako parita 50 na 50. V tej dobe, v roku 2017, to bolo niečo celkom nové. Vlastne to bol taký „trik“, ako získať potrebné financie v oboch krajinách, pretože ten projekt bol drahý a potrebovali sme viac, ako nám vedeli poskytnúť výzvy na minority. S touto myšlienkou sme prišli my, a pamätám si, že to vtedajšej maďarskej riaditeľke fondu Agnes Havas vyrazilo dych, ale vzápätí sa zamyslela a povedala, že vlastne „prečo nie?“. Toto nám fungovalo až do momentu, keď sme si uvedomili, že ten film v žiadnom prípade nevyrobíme za 800 000 eur, ako sme dúfali, ale že skutočný rozpočet, na európske pomery stále nízky, je 2,5 milióna. Zlom nastal, keď moji maďarskí partneri prišli po dvoch rokoch práce na projekte s dobrou správou, ktorá bola pre mňa paradoxne zlou správou. Presvedčili svoj fond, aby ich preradili z programu pre začínajúcich tvorcov *Inkubátor* do regulárneho programu a navýšili im dotáciu o 800 000 eur. Úplne to rozbilo koncepciu a nám hrozilo, že musíme vrátiť dotáciu, pretože sme nespĺňali podmienku o parite. Vrátiť dotáciu, samozrejme, nebolo možné, keďže náš tím už vtedy dva roky pracoval a dotácia bola sčasti minutá. Našťastie sa práve vtedy, cca v rokoch 2019 – 2020, udiali dve zásadné zmeny. Otvoril sa program 5 na podporu audiovizuálneho priemyslu, takzvaný *Cash Rebate*, čo predstavuje dotáciu vo výške 33 % oprávnených výdavkov na film alebo televízne projekty, preinvestovaných na území Slovenskej republiky. Tým projekt získal ďalší zdroj. Druhou zásadnou vecou bolo nové metodické usmernenie, ktoré znížilo definíciu „majority“ na 40 %. No a v neposlednom rade nás doslova zachránila dotácia z Eurimages. Projekt bol pre Eurimages ideálny, bola to úplne prvá koprodukcii svojho druhu medzi Maďarskom a Slovenskom a navyše scenár má objektívne kvality. Ale to, že sme tam dostali maximálnu sumu, akú sme vzhľadom k rozpočtu mohli žiadať, teda 400 000 eur, bolo z veľkej miery zásluhou slovenskej zástupkyne Zuzany Gindl-Tatárovej. No a vďaka tomu, a ešte aj vďaka vstupu RTVS v závere projektu, sa nám podarilo udržať podiel 40/60, čo znamená, že je to stále parita. Môžem však povedať, že to bola dobrodružná jazda. Neskutočne veľa som sa naučil a nebojím sa vstupovať do projektov so zložitejším zložením financovania. Je to pre mňa jediná cesta, ako robiť skutočne zaujímavé projekty, pretože nerobím prvoplánovo komerčné projekty, ale skôr žánrovo inovatívne. Baví ma kráčať po nevyšliapaných chodníkoch, z pohľadu investorov je to, pochopiteľne, v niečom riskantnejšie. Baví ma posúvať hranice toho, čo je možné pre slovenského producenta. Preto mi záležalo na tom natočiť celovečerný animovaný film pre dospelých divákov európskych kvalít, ako je *Umelohmotné nebo*, alebo hraný film s prvotriednymi európskymi hercami po anglicky, avšak na slovenský námet a scenár, ako je *Pád*. To druhé sa mi ešte nepodarilo, ale pracujem na tom.

Predpokladám, že sleduješ dianie okolo AVF. Ako vnímaš celú situáciu a čo očakávaš?

— Uspokojili ma vysvetlenia, ktoré sme si vypočuli na stretnutí na pôde VŠMU začiatkom septembra. Celkom konkrétne ma presvedčili vecné a mimoriadne ľudsky a zrozumiteľne podané argumenty od generálnej riaditeľky sekcie ekonomiky MKSR Paulíny Szentesi, ktorá zastupovala kontrolný orgán rady AVF. Veľmi vecne vysvetlila, prečo dianie nabralo taký spád, aký nabralo začiatkom leta 2023 a vyústilo v odvolanie, a teda aj v novú voľbu riaditeľa. Otvorene poviem, že som si veľmi prial, aby práve ona, alebo človek s jej kvalitami, nastúpil do vedenia AVF. Do toho momentu som ju osobne nepoznal, ale stelesňovala pre mňa kombináciu kvalít, ktoré sa mi zdajú pre túto funkciu dôležitejšie ako kritérium, ktoré ju aj

z teoretickej kandidatúry vylučovalo, teda minimálne 5 rokov pôsobenia v audiovizíi. Bola pre mňa niečím ako Ľudovít Ódor v pozícii úradníckeho premiéra, čo považujem za doteraz bezkonkurenčne najlepšiu vládu, akú Slovensko kedy malo a veľmi sa obávam, že aj kedykoľvek v budúcnosti bude mať. Práve na tej diskusii na VŠMU však padla pre mňa najdôležitejšia informácia pre budúcnosť, nakoľko minulosťou sa, aspoň pre mňa, asi nemá zmysel v tomto kontexte zaoberať. Ide o navyšovanie zdrojov pre audiovizíu. Je to otázka, ktorou sa komplexne zaoberám cez pôsobenie v medzinárodných štruktúrach producentov, a preto viem, aké procesy prebiehajú v krajinách mojich zahraničných kolegov. Myslím si, že sú veľké rezervy, ale v podstate aj potenciál, prostriedky navyšovať. Náš priemysel to potrebuje. Viac zdrojov nám jednoznačne pomôže robiť lepšie filmy, a to vo všetkých ohľadoch a vo všetkých profesiách. Sme finančne poddimenzovaní a brzdi to náš profesionálny aj kreatívny rast. Veľmi si cením, že sa podarilo mimoriadne navýšiť prostriedky Audiovizuálneho fondu vďaka ministerstvu kultúry a ministerstvu financií pod vedením úradníckej vlády a to práve vďaka práci ľudí ako pani Szentesi. Ako však vysvetľovala na pôde VŠMU, reálne sa nerozprávame ani tak o navýšení, ako skôr o dorovnaní v hodnote peňazí po započítaní inflácie od času, keď AVF vznikal. A to je vlastne šokujúce zistenie. Pre mňa bola dôležitá informácia, že tlaky a iniciatívy, ktoré majú viesť k navýšeniu prostriedkov pre audiovizíu, majú prísť zdola, od producentských organizácií. Bol som pripravený túto výzvu prijať aj ako člen Asociácie producentov animovaných filmov APAF a mám veľa nápadov, ako by sa dali kopírovať mechanizmy, ktoré sa podarili presadiť kolegom v zahraničí. Patrí tam napríklad systém *matching funds*, čiže automatické dorovnanie zdrojov pre projekty podporené z programov MEDIA, čo funguje v Slovinsku. Alebo zabezpečenie financovania zo zdrojov SVOD platforiem, ktoré poskytujú svoje služby na území Slovenska, tak ako na to existuje odporúčanie Európskej únie a v mnohých krajinách vrátane ČR to do istej miery funguje. Najdôležitejšie je zrejme presvedčiť ministerstvo financií, že do audiovizie sa oplatí investovať z čisto ekonomických dôvodov, na čo už iné krajiny majú vypracované štúdie a v mnohom by sme sa vedeli inšpirovať. V septembri som bol veľmi motivovaný začať na tomto pracovať. Veci sa nástupom novej vlády celkom rýchlo a celkom radikálne menia, tak v tejto chvíli neviem, či sa nebudem musieť z ambície prispievať k rozvoju nášho kreatívneho priemyslu preorientovať na čisto bazálnu snahu o jeho záchranu aspoň v takej podobe, akú má dnes. Určite to nevzdávam, len sa ešte snažím zorientovať, na akom poli bude prebiehať boj, a či to bude boj o zvelaďovanie, alebo boj o prežitie. Popri práci producenta sa chcem určite naďalej snažiť prispievať k systematickému zlepšovaniu podmienok celého priemyslu tak, ako som sa snažil doteraz, či už cez konkrétne filmy, aktivity APAF alebo cez aktivity CEE Animation.

Čo je u teba rozhodujúce pri výbere tém?

————— Vyberám si projekty, ktoré rezonujú s mojím svetonázorom alebo s hodnotami, v ktoré verím, a tiež také, ktoré neprinášajú hotové odpovede, ale naopak, kla-

dú otázky, na ktoré možno odpoveď nepoznáme, čím nám pomáhajú definovať to, kým dnes sme. *Umeloľmotné nebo* je toho krásnym príkladom. Tam sa tie témy zhmotňujú v otázkach, ktoré film kladie, ale nedáva na ne jednoznačné odpovede: Ako nájsť zmysel života vo svete, v ktorom vyhynula príroda? Aké miesto má v takom svete ešte človek? Je dôležitejšie zachrániť život na planéte, alebo zachrániť človeka a jeho kultúrne dedičstvo, civilizáciu? A najmä konštatovanie, že tieto otázky si aj tak v zásadne odlišnom svete od toho nášho, bude treba zodpovedať nie na úrovni krajiny, národa, dokonca ani nie na úrovni komunity. Odpovede si, tak ako dnes, musí nájsť každý sám za seba a v kruhu svojej najbližšej rodiny, respektíve so svojim životným partnerom – čo teda pre mňa rezonuje s tým, ako vnímam svet a svoj život. No a keď sa nad takouto budúcnosťou z roku 2123 divák zamyslí, môže mu to napovedať, čo treba robiť v roku 2023, aby sa naše deti, vnúčatá a pravnúčatá nemuseli ocitnúť v roku 2123 v tom svete, ktorý popisuje *Umeloľmotné nebo*.

————— Je už klišé povedať, že si vyberám filmy, ktoré by som sám chcel vidieť v kine. Je to pravda, ale ešte k tomu pridám, že myslím aj na to, ako by tieto filmy vnímali moji priatelia a ľudia, ktorí sú mi hodnotovo blízki a ktorých si vážim. A ako by film vnímali diváci cez prizmu špecifickej kultúry v Španielsku, Švajčiarsku, Francúzsku alebo Poľsku – v krajinách, v ktorých som mal možnosť žiť dlhšiu dobu.

————— Z ešte iného aspektu si vyberám projekty, pre ktoré viem, že dokážem nájsť správnych ľudí, správnych partnerov a nájsť pre ne publikum. A či po nich niečo zostane, nejaký pozitívny odtlačok na audiovizuálnom priemysle u nás, alebo na kredite slovenskej kinematografie v zahraničí – tento aspekt je pre mňa kľúčový.

Sleduješ dianie, trendy v animovanom filme v zahraničí? Čo ťa v poslednom období inšpirovalo najviac?

————— Trendy sledujem a s kolegami sa o tom často rozprávame. S francúzskymi kolegami napríklad intenzívne sledujeme úspešnosť rôzneho typu projektov v kinách vo Francúzsku. Je to určujúce v podstate pre celý svet, keďže vo Francúzsku je pre animovaný film jednoznačne najrozšírenejšie aj istým spôsobom najvzdelanejšie publikum. Veľkou otázkou je animovaný film pre dospelého diváka, čo je presne prípad *Umeloľmotného neba*. S napätím budem sledovať, čo sa podarí dosiahnuť v kinách vo Francúzsku, keď tam v apríli 2024 vojde do distribúcie. Animovaný film pre dospelých je tvrdý oriešok pre distribúciu, a aj skutočne skvelé filmy dosahujú katastroficky nízke čísla v porovnaní s animovanými filmami, ktoré majú len trošku odlišnú cieľovú skupinu, otvorenú aj rodine alebo deťom, pričom stále môže ísť o čistokrvne artové filmy. Napriek nepriaznivým výsledkom, v kinách sledujeme celosvetovo trend v narastajúcom počte projektov animovaných filmov pre dospelých. Producentov to skrátka láka, ale zdá sa, že masy to nepritahuje. Existuje tiež niekoľko rokov viditeľný trend, že skúsených producentov hraných filmov láka vyskúšať si, aké je to produkovať animované filmy. Tento trend zachytila aj Kreatívna Európa a animovaný film má zhruba od roku 2015 masívnu podporu. V tomto som mal výhodu, že som

na tú vlnu nastúpil ešte skôr, ako sa stala vlnou. Bolo by skvelé, keby túto celosvetovú tendenciu dokázal reflektovať aj AVE, ktorý je svojím nastavením trošku uväznený v minulosti. Financovanie podprogramov sa totiž u nás, aspoň doteraz, určovalo na základe objemu financií pridelených tým istým podprogramom v minulosti, respektíve na základe žiadostí podaných a podporených v minulosti. Keďže však v animovanej výzve nikdy neboli veľké prostriedky, producenti tam ani nikdy nenosili ambiciózne projekty, lebo vedeli, že nemajú šancu. Takéto nastavenie nedokáže celkom predvídať nové trendy, dokáže sa len s (výrazným) oneskorením, postupne a pomaly prispôbovať realite. A trendy sú aj v technológiách, opäť je skvelé, že sa nám podarilo v niečom preraziť a to aj napriek tomu, že sme ako priemysel malí. Na film *Siréna*, ktorý sa realizoval ako veľká (západo)európska koprodukcija technológiou 3D, sa nám podarilo presadiť spolu s tímom zo štúdia Blue Faces technológiu *Motion Capture*. Ide o technológiu, kde veľkú časť animácie dokážu odohrať herci v špeciálnych oblekoch, čím sa vie urýchliť proces animácie, ktorý by inak bolo treba realizovať ručne. Na *Siréne* sme tak realizovali 35 minút filmu v tíme len desiatich animátorov len za štyri mesiace, zatiaľ čo zvyčajných 45 minút robili dovedy stovky animátorov v piatich krajinách niekoľko rokov a spálili na tom prakticky celý rozpočet. Hlavný producent filmu, Sebastian Onomo, ktorého, mimochodom, tento rok ocenili prestížnym ocenením producent roku v oblasti animovaných filmov vo Francúzsku, od skúsenosti s nami všade, kam chodí, rozpráva, ako sme mu zachránili „zadok“. Robí nám to obrovskú reklamu a vďaka tomu sme získali hneď niekoľko projektov. Tento technologický trend *Motion Capture* sa zrazu stal takým štandardom v Európe a my sme v ňom v podstate špička. To je krásny príklad toho, ako trendy dokážeme udávať aj z pozície malej krajiny.

Aké meno majú slovenskí animátori v rámci Európy? My vnímame silnú generáciu i úspešných začínajúcich tvorcov, ale ako sme vnímaní v zahraničí?

————— Slovensko má šťastie, že máme niekoľko silných mien autorov krátkych animovaných filmov, ktorí sa tešia medzinárodnému úspechu. Sú to však jednotlivci, ktorí majú tendenciu odchádzať do Čiech, alebo sa zamestnať na komerčných projektoch a konštatujem, že ako krajina zaostávame v kapacite prinášať celovečerné autorské projekty medzinárodného významu. Viem len o dvoch projektoch takýchto celovečerných ambiciózných filmov slovenských autorov aktuálne v pokročilejšom vývoji a oba ťahajú v súčasnosti českí producenti. Musím ale spomenúť Katarínu Kerekesovú, ktorá dokáže vytvárať medzinárodne úspešne seriály konštantne už mnoho rokov a sama si ich producentky zabezpečuje. S novým projektom môže prísť aj Peter Budinský, ktorý už jeden celovečerný film realizoval. Ambicióznejšie projekty mladšej generácie tiež môžu prísť, potenciál tu na to je. Popísal som len taký celkový obraz, ako ho vnímam, že ich na Slovensku zatiaľ nevidím. Dobré meno máme ako krajina schopná sa kreatívne a vďaka programu 5 pre podporu filmového priemyslu (*Cash Rebate 33 %*) aj zmysluplne finančne podieľať na veľkých zahraničných projektoch.

V tomto máme v zahraničí dobré meno. V minulosti bol u nás problém zohnať na projekty peniaze. Boli autori a mali projekty, chýbali ale prostriedky a výrobné kapacity. V súčasnosti mám pocit, že sa to obrátilo. Máme kapacitu vyrábať ambicióznejšie projekty, ale chýba viac autorov, ktorí by ich priniesli. Je to asi prirodzený cyklický vývoj rozvíjajúceho sa priemyslu. Ako producent teda trpezlivo čakám na ambiciózne a kvalitné námety od talentovaných tvorcov zo Slovenska.

Okrem iného pracuješ na pokračovaní seriálu IKONY. Ako bude vyzeráť druhá séria? A čo ďalšie projekty?

————— Prípravu druhej série seriálu *IKONY* sme naplno rozbehli. Mala by mať 11 alebo 12 dielov a bude o prvej generácii slovenských architektov, teda o tých, ktorí de facto architektúru u nás po rozpade Rakúsko-Uhorska, za prvej Československej republiky, Slovenského štátu a v prvej dekáde socialistického Československa založili. Je to veľmi rozmanité obdobie, nielen v podobe turbulentných politických zmien, ale aj s ohľadom na prudký vývoj architektonických štýlov a prístupov. Mimochodom, už nejaký čas pracujeme aj na európskom *spin-off* projekte *IKONY*, ktorý vyvíjame s Litvou a ďalšími partnermi. Zámerom je zmapovať špecifickú vývoja architektúry v krajinách za železnou oponou, v kontexte celosvetového vývoja architektúry v tom istom období. Pracovný názov pripravovaného seriálu je *EASTMODERN*. Plne rozbehnutý je vývoj celovečerného animovaného filmu pre deti *Ostrov mlokov*, ktorý je veľmi voľne inšpirovaný svetoznámy románom Karla Čapka *Vojna s mlokmami*, ale adaptovaný pre rodinného diváka a zameraný na ekologický rozmer príbehu. Istým spôsobom v tom nadväzujeme na *Umeloľmotné nebo*, ktorého myšlienka má tiež ekologický základ. Ešte predtým však príde v roku 2025 do kín celovečerný animovaný film pre deti *O nepotrebných veciach a ľuďoch* inšpirovaný poviedkami českého spisovateľa a dramatika Arnošta Goldflama, ktorý bude o dôležitosti fantázie a o moci, akú má rozprávanie príbehov pri prekonávaní aj tých najťažších životných chvíľ a trápení. Téma je to zložitá, ale podaná s humorom a s citom, pre deti a celú rodinu. Budúci rok sa predstaví aj nový krátky animovaný film talentovanej slovenskej režisérky Marty Prokopovej *Všetko, čo sme nestihli*. Technológiou 3D ho vyrába skupina animátorov, ktorá sa sformovala na projekte *Umeloľmotné nebo*. Máme ďalšie celovečerné animované projekty, na ktorých sa podieľame ako minoritní koproducenti, napríklad nový projekt producenta Sebastiana Onoma, ktorého dôveru sme si získali projektom *Siréna*. Nie je to zďaleka všetko, ale obzvlášť sa teším na to, ako si v spolupráci s RTVS, dúfam, vyberieme jeden či dva detské animované seriály, ktorým som pomáhal vo vývoji z pozície riaditeľa CEE Animation Workshop, a ktoré sú pripravené do výroby. Práve na nich by som rád vystaval nové animačné štúdio pre 2D detské animované seriály. ◀

Žiarovka na vankúši

Tonko, Slávka a kúzelné svetlo je rodinný animovaný film českého režiséra a výtvarníka Filipa Pošivača, ktorého vznik rovným dielom umožnili slovenská spoločnosť nutprodukcja a česká nutprodukcje, v spolupráci s maďarským koproducentom Filmfabriq StopMo a v ktorom na pozíciách kameramanky, strihača i animátora figurujú Slováci. Kým sa dostal do slovenských kín, stihol zozbierať významné ocenenia na svetových festivaloch a hľbu pozitívnych recenzií a diváckych hodnotení.

Hlavným technickým, naratívnym a štylistickým prostriedkom filmu je svetlo. Svetlo dodáva svetu (a filmu) nielen farbu, ale nám aj umožňuje vidieť. Svetlo a tma je základný duálny systém, ktorým si od nepamäti vysvetľujeme svet. Čo vidíme v materiálnom svete, stáva sa symbolickým pre svet duchovný a duševný. Symbolika svetla ako božskej entity je súčasťou náboženského myslenia ľudí odjakživa a na celom svete. Svetlo je paralelou dobra a poznania, tma ako absencia svetla je paralelou zla a chaosu. S touto symbolikou pracuje aj Filip Pošivač spolu so scenáristkou Janou Šrámkovou.

Nedajte sa zmiast nálepkou rodinný animovaný film. Tá sa u nás ustálila najmä v spojitosti s divácky úspešnou americkou produkciou. Neoznačuje však žáner filmu (v amerických filmoch je to dobrodružná komédia), ale predpokladané publikum. *Tonko, Slávka a kúzelné svetlo* je skôr pomalší romantický a poetický film s tajomstvom a dobrodružnými prvkami, ktorý čerpá z náročnej sociálnej reality a psychológie osobnosti. Hlavnými emóciami, ktoré vyvoláva, je najmä dojatie, smútok a napätie z neznámeho. Humoru, typického pre zábavnú americkú produkciu, je tu ako šafranu a aj ten ocenia skôr dospelí. Netreba sa však nechať odradiť, stačí pozmeniť očakávania svoje i svojich detí. A najmä s deťmi o ňom diskutovať, aby sa k nim dostali aj náročnejšie významy (úzkosť, depresia, smrť, láska, zaľúbenosť, atmosféra miesta, starostlivosť, tolerancia, dobro a zlo, samota, intimita...).

Film je mnohvrstevný, ale jeho základnou témou je inakosť. Tonko na rozdiel od všetkých ostatých postáv svieti. Celý, ako žiarovka. Aj vyzerá akoby bol zo skla. Je krehký. A tak ho úzkostliví rodičia z dôvodu bezpečnosti držia doma na povrázku, hoci Tonko túži vyjsť von a nájsť si kamaráta. Príliš riešia to, či bliká, a menej to, prečo je smutný. Uzatvára sa teda do svojho farebného bunkra, kde mu mäkké vankúše poskytujú bezpečie a pokoj. Na scénu však vstúpi nezávislá Slávka s bohatou fantáziou (vizualizuje ju svetlo z jej baterky) a pomôže mu nazbierať odvahu (už aj tak bublajúcu

v hormónoch dospievania) vzoprieť sa dovtedajšiemu životu. Potiaľto film pripomína minuloročný slovenský animovaný film *Tvojazem* (2022). Tajomstvom filmu je Genius loci obytného domu. Deti si ho vizualizujú a pomaly zisťujú, čo to je. Skladá sa z čiernych poletujúcich chumáčov, ktoré pribúdajú, keď sú susedia na seba zlí. Nesie so sebou tmu a je možné, že pohltí celý dom. Zrejme ide o poctu filmu *Totoro* (1988), ale výtvarné riešenie desivej tmy sa ponáša aj na krátky slovenský animovaný film *Nina* (2014). O Genia loci sa stará osamelý starnúci domovník – pri záberoch s lopatou na sneh sa nápadne ponáša na desiveho suseda z filmu *Sám doma* (1990). *Tonko, Slávka a kúzelné svetlo* je vianočný film a pripomína aj stredometrážny *Mimi a Liza: Záhada vianočného svetla* (2018). Tiež je tu sivé schodisko, dve deti s bujnou fantáziou a outsider. Svetlo sa stane prostriedkom, ktorý obyvateľov domu spojí a outsidera začlení.

Pošivač vychádza z kontextu tradičnej českej bábkovej animácie a jeho film je plný alúzií na iné animované filmy. Kde je však originalita, keď sme toto všetko už niekde videli? Spočíva najmä vo výtvarnom riešení svietiaceho Tonka. Na filme je však zaujímavejšie zosúladienie osobností postáv s ich bábkami a prostredím. Takmer každú časť mizanscény motivuje konštrukcia osobností postáv, často za pomoci paralelizmu a protikladov. Napríklad Slávkina duchom neprítomná matka – deprimovaná baletka na dôchodku – je odedá do bielej alebo čiernej, ako labute z Labutieho jazera, a rovnako čiernobiely a sivý je aj ich byt. Naopak, byt Tonkových rodičov je farebný, pretože je to prostredie vytvorené pre deti. Alebo Tonkov bunker je farebný a mäkký, kým schodisko domu je tvrdé a tmavé.

V tomto vizuálne krásnom filme vnímam dva problémy súvisiace s pointou filmu, a keďže píšem recenziu, nemôžem ju vyzradiť. Jeden sa týka pre mňa slabovo vysvetleného prerodu rodičov a k druhému len opatrná otázka na záver: Ak je hlavou témou tolerancia inakosti, prečo nie je logikou šírenia svetla mechanizmus ohňa? ◀

Tonko, Slávka a kúzelné svetlo (Slovensko/Česko/Maďarsko, 2023) RÉŽIA Filip Pošivač SCENÁR Jana Šrámková KAMERA Denisa Buranová STRIH Marek Kráľovský HUDBA Ádám Balázs V SLOVENSKOM ZNENÍ Radoslav Kotleba, Karolína Kubánková, Juraj Kemka, Petra Polnišová, Peter Bebjak, Soňa Norisová MINUTÁŽ 82 min.

HODNOTENIE ●●●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 9. 11. 2023

— text: Ivana Laučíková / režisérka animovaných filmov a pedagogička — foto: Artichoke —

Čo zachrániť z človeka, ak nie telo?

Očakával by niekto v kontexte súčasnej maďarskej a slovenskej kinematografie science fiction film? Vedecká fantastika nemá v stredoeurópskom regióne tradíciu a výroba komplexnej futuristickej filmovej reality je taká nákladná, že ju v skromných podmienkach našich audiovizuálnych prostredí môžeme ironicky označiť za sci-fi. A predsa práve taký film vznikol. Postapokalyptické sci-fi v maďarsko-slovenskej koprodukcii, ktoré nie je žiadnym slaboduchým pokusom, ale filmom s premiérou na Berlinale a s nomináciou na EFA.

V roku 2123 je život na zemi takmer zničený. Nejestvujú žiadne rastlinné ani živočíšne systémy, povrch planéty pokrýva sterilná hornina bez pôdy a ovzdušie je toxické. Stále však žijú obyvatelia Budapešti, ktorým sa podarilo vyvinúť technológiu recyklácie ľudských tiel na potravu. Na to, aby sa zachoval život druhu, musí sa obmedzovať život jednotlivca. Ľudský život sa plodí a ničí len na povolenie. Po dovŕšení 50. roku patria všetky telá mestu, ktoré ich na externých farmách premieňa na jedlé stromy.

Ako dlho môže tento kanibalistický systém fungovať? Podľahne skôr vonkajšiemu tlaku skolabovanej planéty, alebo vnútorným rozkladným silám v človeku? Aká je hodnota života vtlačeného do továrenskej matrice? Odpovede hľadáme so psychológom Stefanom (28) a Norou (32), ktorá sa po traumatickej strate syna rozhodne odovzdať svoje telo predčasne. Stefan a Nora sú manželia a napriek tomu, že Stefan celý život pomáha klientom vyrovnáť sa s nevyhnutnosťou odchodu ich najbližších, pri eutanázii svojej ženy obetuje všetko pre to, aby systém zvrátil, otočil kolobeh a premenil Noru z potravy späť na milovaného človeka.

Kľúčovou energiou tohto príbehu je totiž láska, na ktorej intenzitu a hĺbku nemá vplyv žiadna z fatálne zmenených podmienok života. Podobne ako v žánrovej legende *Interstellar*, aj tu má láska hodnotu fyzikálnej veličiny s pridanou hodnotou, aj tu sa práve ona stáva kľúčom k vyriešeniu rébusu.

Čo dlhometrážny debut dvojice Tibor Bánóczki a Sarolta Szabó na rozdiel od *Interstellaru* nemá, je vedecký základ. Logika filmového sveta kríva nielen preto, že jeden živočíšny druh nie je možné udržať pri živote mimo vzťahov v prírodnom celku, kríva fyzika, logika ekologického kolapsu a technických riešení, ale kríva i základná kauzalita sveta. Ľudí musí pred toxickým prostredím chrániť obrovská priehľadná konštrukcia, ale keď z nej hrdinovia vyrazia von, prežijú v smrteľnom exteriéri niekoľko dní bez akýchkoľvek následkov. Autori tým popierajú zmysel umelohmotného neba, po ktorom pomenovali film, a prirodzene oslabujú divácku vôľu tejto realite veriť.

Umelohmotné nebo (*Műanyag égbolt*, Maďarsko/Slovensko, 2023) SCENÁR A RÉŽIA Tibor Bánóczki, Sarolta Szabó
 HUDBA Christopher White V SLOVENSKOM ZNENÍ Richard Autner, Rebeka Poláková, Vladimír Jedlovský, Diana Mórová, Juraj Loj, Maroš Kramár, Ján Jackuliak, Dušan Cinkota, Dárius Koči, Judita Bilá, Oliver Asztalos MINUTÁŽ 110 min.

HODNOTENIE ●●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 16. 11. 2023

Javí sa preto logické čítať film skôr metaforicky. Vnímať ho ako kataklizmatický obraz sveta, v ktorom človek dovedie devastáciu života do finále a v potravinovom reťazci zostane po vyhubení všetkých prírodných druhov sám. Pán tvorstva, sám sebe svetom, katom i potravou. Bánóczki so Szabó za takých okolností odmietajú pokračovať v antropocentrickej hre. Na rozdiel od zaužívaných žánrových záverov, oni nenachádzajú pre ľudstvo prijateľnú budúcnosť. Berú z neho do budúcnosti len to, čo je cenné. V novom svete prežije len fúzia najlepších prvkov toho starého.

Fúzia je typická aj pre vizuálne spracovanie filmu, ktorý sa tvári ako animovaný, no v srdci je zmesou animácie s hraným filmom. Obraz postáv vznikol prekresľovaním záznamu živej hereckej akcie. Vďaka rotopskopii hrdinovia žijú porovnateľne bohatým, detailne psychologizovaným životom ako skutoční herci, i keď v niektorých scénach intímneho prežívania akoby závoj animácie staval okolo nich nepreniknuteľnú emočnú bariéru a bránil hlbšiemu divákemu naviazaniu sa.

Paradoxne herci, ktorí v animácii strácajú objem v prospech plošnej kresby, vstupujú vo filme späť do trojdimenzionálneho sveta. Kreslená animácia fúzuje s 3D CGI grafikou a vytvára obrazový hybrid na pomedzí kultových počítačových hier, anime a nablýskaných architektonických vizualizácií, plný živých detailov, vibrujúcich tieňov, zrkadlenia a vrstvenia v odrazoch, čím dosahuje dynamiku aj v zdánlivo statických situáciách.

Stefan a Nora putujú za záchranou z Budapešti do Vysokých Tatier. Ich cesta sa mení z akčnej dystopickej fikcie na pomalé a ľudoprázdnne lúboštné road movie, ktoré miestami stráca dych, no až do konca nás neprestáva prekvapovať. Manželia v kritickej situácii nerezignujú na život a nerezignujú na lásku. Nerobia to ani autori filmu. Rezignujú len na človeka, ako ho poznáme dnes, a to je bezpochyby aktuálny a vyzývavý myšlienkový proces. ◀

— text: Katarína Mišíková / filmová teoretička —
— foto: PubRes —

História prepisovaná a ilustrovaná

Príbeh bratov Mašínovcov je príkladný historický palimpsest. Vždy znova prepisovaný v kolektívnej pamäti podľa aktuálnych potrieb dneška – raz ako príbeh hrdinov, inokedy ako príbeh vrahov.

— Ctirad a Josef Mašínovci boli synmi dôstojníka prvorepublikovej armády a predstaviteľa protinacistického odboja popraveného počas vojny. Sériou diverzných akcií sa pokúšali o oslabenie komunistickej moci a roku 1953 ušli do západného Berlína, kde sa chceli pridať k boju proti komunizmu. Hoci dvaja členovia skupiny boli na úteku zajatí, vydaní do Československa a tam popravení, bratom sa spolu s jedným kamarátom podarilo pretrieť na slobodu. Ich útek síce bol fenomenálnym úspechom 3. odboja, hodnotenie ich činov však dodnes zostáva kontroverzné. Komunistická moc ich vykreslila nielen ako nepriateľov socializmu, ale aj ako lúpežných vrahov. Tento obraz zostal fixovaný na niekoľko desaťročí. Napriek pokusom o reputačnú a trestnoprávnu rehabilitáciu po páde komunizmu, a tiež oficiálnym vyznamenaniam, sú časťou verejnosti stále vnímaní ako zločinci, lebo sa v rámci odbojovej činnosti uchýlili k vraždám, alebo ako odbojári diletanti, ktorých diverzná činnosť nepriniesla žiadne výsledky.

— Bez ohľadu na morálne hodnotenie je mašínovská história fascinujúcou kapitolou československých dejín. Postavy, ktoré čelili komunistickej moci, sprítomňuje kinematografia pri príležitosti výročí: len z aktuálnych premiér spomeňme Dubčeka v dokumente *Všetci ľudia budú bratia* či Františka Kriegla vo filme *Muž, ktorý stál v ceste*. Lenže pri Mašínovcoch nejde o obeť režimu, ale doslova o akčných hrdinov. Nejde o činy jednotlivcov, ale o osud celej rodiny, ktorá vzdorovala dvom totalitným režimom. Skrátka, ide o námet, ktorého fikčné spracovanie ponúka viacero klúčov.

— Jeden z nich našiel Jan Novák, spisovateľ s citom pre kontroverzné historické postavy, vo svojom románe *Zatím dobrý*, ktorý v spolupráci s Jaromírom 99 vydal aj ako komiks. Práve Novákov román mal byť predlohou filmového spracovania príbehu v réžii Tomáša Mašína (mimo-

chodom vzdialeného príbuzného protagonistov). Po mnohých peripetiách z plánu zišlo a Mašín nakrútil film podľa scenára Mareka Epsteina, ktorý stavia na rodinnej verzii udalostí. Zdôraznili tak protikomunistický odpor žien, obzvlášť matky Mašínovej. Odbojová činnosť Josefa Mašína st. je naznačená v prológu a spolu s listom, ktorý zanechal rodine vo verajach cely na Pankráci, by mala motivovať nekompromisné postoje celej rodiny. Pripomienkou jeho odkazu je vojenská uniforma aj po rokoch zavesená v skrini. Lenže ako kľúč k interpretácii bratov Mašínovcov to sotva stačí a film funguje len v inscenačno-ilustračnej vrstve. Prináša uveriteľný retro vizuál, typovo vhodné obsadenie hlavných rolí a pôsobivý výkon Tatiiany Dykovej ako krehkej a zároveň nezlomnej matky. Ide o jedinú postavu, ktorá má vnútornú psychologickú dimenziu, ostatné sú skôr figúrami zápletky. V tej chýba historický kontext systematického vyhladzovania nekomunistického odboja a okrem Milady Horákovovej aj množstvo popráv. Činy bratov sa preto ocitajú vo vzduchoprázdne, pôsobia dojmom záškodníckych činov, nie ako premyslený odpor voči režimu. Kľúčová udalosť a hlavná príčina ich kontroverzného hodnotenia – prepadnutie vozidla s výplatami a zabitie účtovníka – je prerozprávána len prostredníctvom výpovede svedkyne. Akčná časť samotného úteku do Nemecka zase prichádza príliš neskoro na to, aby divákovi záležalo na osude postáv, ktoré dotedy len ilustrovali historické udalosti.

— V konečnom dôsledku tak film pôsobí dojmom, že sa nevie rozhodnúť, pre koho je určený. Má mladým ľuďom priblížiť odkaz Mašínovcov? Ale aký ten odkaz vlastne je? Alebo chce poukázať na to, ako je história prepisovaná potrebami súčasnosti? Lenže na to by musel príbeh Mašínovcov nejako problematizovať, nie iba ilustrovať. ◀

Bratia (Bratři, Česko/Slovensko, 2023) RÉŽIA Tomáš Mašín SCENÁR Marek Epstein KAMERA Friede Clausz HUDBA Karel Havlíček HRAJÚ Oskar Hes, Jan Nedbal, Tatiana Dyková, Matěj Hádek, Adam Ernest, Matyáš Řezníček, Antonín Mašek MINUTÁŽ 135 min. HODNOTENIE ●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 26. 10. 2023

— text: Mária Ferenčuhová —
— foto: Silverart —

Pripútanosť a nepreniknuteľnosť

Celovečerný debut Natálie Císařovskej sa inšpiroval životným príbehom českej majsterky v skoku do vody a neskôr pornoherečky Andrey Absolonovej. Dnes, keď je tlak na výkon a kontrolu vlastného tela ešte silnejší ako v 90. rokoch minulého storočia, má v sebe jej telo zvláštnu naliehavosť.

— Úvod filmu je sugestívny: vďaka kamere, ktorá sleduje chrbát, plecia a potom tvár hlavnej hrdinky, i vďaka zvuku jej dychu sa publikum na postavu takmer okamžite napojí. Cez mikrosituácie sa vzápätí dozvedá o nenápadnej rivalite medzi Andreou a jej mladšou sestrou Luciou, o banálne malomeštiackej, no tým dravšej ambicióznosti ich matky, o tlmenom napätí medzi rodičmi.

— Filmové rozprávanie nesú zdanlivo ploché a prázdne obrazy. No v skutočnosti je v nich množstvo informácií. Popri až príliš okatých symboloch modrej bojovnice v Andreinom akváriu vidno v druhom pláne aj ďalší Andrein vzor: na stene nad jej posteľou visí „fitness“ plagát hollywoodskej herečky a dramatičky Mae West, známej slobodomyselným vzťahom k telu i sexualite – práve z jej mena si neskôr Andrea odvodí svoj pornopseudonym. Takisto môžeme spozorovať, že v nehostinnom internáte, v ktorom spolu sestry bývajú, nemajú k dispozícii len izbu, ale celý apartmán, kde sa dá usporiadať *mejdan* pre skupinu ľudí – tým je nenásilne naznačená ich privilegovanosť.

— Po skoku do bazéna, pri ktorom Andrei praskne krčný stavce, čo ukončí jej športovú kariéru, však publikum z pripútanosti k nej môže vypadnúť. Dômyselne budované, priam fyzické napätie sa skokom a zranením uvoľní: bolesť nevidíme ani necítíme, udusí ju voda, v ktorej zanikne aj Andrein výkrik. Film nás nekonfrontuje priamo s ohrozením života, strihom nás bezbolestne prenesie priamo do nemocničnej izby. Napätie sa na chvíľu opäť vráti, keď sa Andrea, ešte dochrámaná, pokúša cvičiť, alebo keď si predčasne zloží korzet, no postupne sa celkom vytratí.

— Ťažko prenosná i predstaviteľná skúsenosť konca športovej kariéry a to, čo po nej nasleduje, si pri tomto spôsobe snímania a vedenia hercov vyžadujú špeciálnu divácku pozornosť. Andrea totiž napriek žiaľu nad záverom športového života neupadne do zreteľnej depresie. Rozzúri sa, aj sa rozplače, rezignovane štítkuje tovar v predajni potravín, kde sa po zahojení chrbtice zamestнала,

no všetkými štádiami straty prejde tak rýchlo a hladko, že ju v tom možno ani nestihneme sledovať. Takmer bezprostredný prechod do pornopriemyslu sa potom môže zdať šokujúci, nepochopiteľný a pre časť publika azda aj neprijateľný. Andreu predsa nikto nenúti, nezmanipuluje, neoklamá, aj rodičia sa napriek napätiu medzi nimi správajú skôr štandardne. Andrea sa skrátka rozhodla sama.

— Réžisérka Císařovská – a je to jej vedomá, tvorivá voľba – nepodsúva nijakú interpretáciu dôvodov hlavnej postavy. Nenaznačuje, že Andrea je citlivá, len je disociovaná, alebo že nedostala po zranení tú správnu emocionálnu podporu. Nenaznačuje, že iné možnosti nevidí alebo že jej tlak na výkon (ako neskôr Andrea vyčíta otcovi) skutočne pochádzal od rodičov, ktorí lásku k dcéram podmienovali tým, že musia byť najlepšie. Takéto autorské rozhodnutie – nerozumieť celkom svojej postave, ani sa do nej neprojektovať – je odvážne, no zároveň v sebe nesie úskalie: divácke neporozumenie môže viesť až k odmietnutiu, nielen postavy, ale celého filmu. Áno, núka sa paralela medzi športovým výkonom a fyzickým výkonom v pornopriemysle, tú však obraz nesugeruje. Nie je teda (diváckym) zážitkom tela, verbalizuje ju len hlavná postava. Vďaka priam fyziologickej zvukovej skladbe i vďaka subtilnej mikronarácii v druhom pláne filmu, sa však publikum od postavy, prežívajúcej vlastné telo takmer netelesne, nikdy celkom neodstihne.

— Vo filme, situovanom na koniec 90. rokov, mi však predsa len chýba kontextovejší pohľad na to, čo biznis s erotikou a pornopriemysel znamenali v krajinách bývalého Československa, ktoré sa od reálneho socializmu prudko prehupli do divokého kapitalizmu. Natálie Císařovská sa však rozhodla zamerať výlučne na mikrosvet hlavnej postavy. Darí sa jej to, a súčasne v tom nevyhnutne zlyháva: nepozýva nás totiž do Andreinej hlavy. No práve tým sa Andreino telo stáva iba jej telom – krehkým, a zároveň nepreniknuteľným. ◀

Jej telo (Jeji tělo, Česko/Slovensko, 2023) RÉŽIA Natálie Císařovská SCENÁR Natálie Císařovská, Aneta Honzková KAMERA Klára Belicová STRIH Jan Daňhel ZVUK František Šec HRAJÚ Natália Germani, Denisa Barešová, Zuzana Mauréry, Martin Finger, Cyril Dobrý MINUTÁŽ 118 min. HODNOTENIE ●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 23. 11. 2023

— text: Jena Opoldusová / publicistka
— foto: ASFK —

Výprava z budúcnosti do minulosti je filmovou úvahou aj o súčasnosti

V čo najmenšej krabicike vytvorit' čo najväčšiu slobodu. Aj to bolo ambíciou jedinečného československého výtvarného projektu Minisalón 1984, ktorý sa v čase normalizačnej totality stal vydarenou konšpiračnou akciou. Najmä, no nielen o ňom, rozpráva rovnomenný celovečerný dokument.

„S Mozgom sa niečo stalo. Prestal sa správať predvídaťelne. Začal sa neobvykle zaujímať o malý predmet z organického materiálu, ktorý som nedávno našiel so svojim tímom...“ Strojový hlas umelej inteligencie prezrádza, že do vzdialenej minulosti posielala výpravu, aby odkryla tajomstvo záhadného objektu. Expedícia má názov INIS 84 a vedie ju bytosť vydávajúca sa za tzv. kinematografického režiséra. Pri objavovaní pamäťových stôp sa dostáva do roku 2021. V podzemí objaví v bublinkovej fólii zabalené panely, na ktorých visia malé krabičky. Jedna z nich expedíciu zavedie k jej autorovi – Joskovi Skalníkovi.

Zákaz vystavovať, ktorým normalizátori znemožnili stovkám výtvarníkov konfrontovať svoju tvorbu v galériách a prezentovať ju verejnosti, šedivý diktát doby a dystopický román Georga Orwella 1984. To boli ingrediencie, ktoré inšpirovali výtvarníka a spoluzakladateľa Jazzovej sekcie – spolku pre nekomerčnú kultúru (v tom čase už zakázaného) v „orwellovskom“ roku k nevednému experimentu. Nechal vyrobiť krabičky s rozmermi 15 x 15 x 5, do ktorých mali režimom zavrhnúť českí a slovenskí maliari, sochári a grafici „vtesnať“ svoje tvorivé nápady. Z nevelkých drevených schránok, ktoré Skalník rozoslal na 280 adries, sa mu vrátilo 244 umeleckých diel. Výsledok invenčného projektu, ktorý bol aktom tvorivej slobody v neslobodnej dobe, predstavil pod názvom *Minisalón 1984* na dobre utajenej výstave.

V dokumente sa prelínajú tri časové a motívické línie. Centrálnou je story o úspešnej konšpiračnej akcii za „totáča“, oživujúcou v spomienkach výtvarníkov, ktorí „boli pri tom“. Druhú tvoria spravodajské šoty, čo osvetľujú dobový kontext udalosti, ktoré evokujú vyprázdnenú realitu čias normalizácie a dnes vyvolávajú už len smutný úsmev. Hneď začiatok avizuje tretiu líniu, ktorá film vtípne rámcuje a rafinovane sa preplétá s dvoma ďalšími – vyspelosť moderných technológií posúva príbeh k žánru

sci-fi a vizuál v konfrontácii s kľúčovými citátmi z Orwellovho románu 1984 znásobuje nadčasovosť jeho myšlienok.

Výtvarníci, ktorí sa pred režimom utajeného experimentu zúčastnili, s prekvapením a trochu aj s pietou, berú do rúk svoje diela vtesnané do malých rozmerov drevenej krabičky. Spomínajú na dobu, v ktorej ich vytvorili, a zároveň konfrontujú atmosféru čias spred takmer štyroch desaťročí s dňami v súčasnosti. Konfrontujú podoby manipulácie v totalitnej minulosti so sofistikovanejšími a rafinovanejšími možnosťami, ktoré ponúkajú najmodernejšie technológie. Umne zvolené citáty z povestnej Orwellovej knihy umocňujú pocit, že totalita nemusí byť minulosťou a kolektívne myslenie môže technologicky vyspelá spoločnosť veľmi ľahko formovať a ovládať. „Súčasný dianie toho Orwella neuveriteľným spôsobom prevyšuje,“ zaznie vo filme.

Každá z vrstiev rozprávania dostala aj vlastnú formálnu a vizuálnu podobu, od dokumentárne snímaného dialógu s aktérmi udalosti, cez dynamicky nastrihané dobové televízne záznamy a šoty, až po rovinnú, v ktorej dominujú technológie a animácie. Mimochodom, je zábavné sledovať, akými slovami sa snaží umelá inteligencia zakódovať umelecké diela, čo sa javí (zatiaľ) viac ako nemožné. Réžisér a scenárista podpísaný v záverečných titulkoch ako JQr vytiahol z minulosti dômyselnú revoltu režimom proskribovaných výtvarníkov, ale neuspokojil sa s prostým opisom tvorivého experimentu. Prostredníctvom nápaditej konštrukcie rozprávania, invenčným mixom rôznych formálnych postupov a vizuálnej atraktívnosti vytvoril pozoruhodnú reflexiu o slobode, jej hraniciach, o ideológiách, aj o manipulácii a viditeľných i neviditeľných manipulátoroch. A keďže celovečerný dokument 15 x 15 x 5 – *minisalón 1984* hovorí o štvorcových krabíčkach, aj formátom filmu je štvorec. ◀

15 x 15 x 5 – *minisalón 1984* (Česko/Slovensko, 2023) RÉŽIA A SCENÁR JQr NÁMET Joska Skalník, Lukáš Skalník, JQr KAMERA David Čálek HUDBA Ivan Acher STRIH Ema Adamove VÝTVARNÁ RÉŽIA, ANIMÁCIA Lukáš Fišárek ÚČINKUJÚ Joska Skalník, Michael Rittstein, Kurt Gebauer, Laco Teren, Rudolf Sikora MINUTÁŽ 100 min. HODNOTENIE ●●●¼ DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 9. 11. 2023

— text: Zuzana Mojžišová / filmová publicistka
a spisovateľka — foto: ASFK —

Filmové túženie

Z povrchného pohľadu našich končín do ich končín to vyzerá tak, že fínska kinematografia rovná sa bratia Kaurismäkiovci: Mika, ale najmä Aki. Ten Aki, ktorý stvoril *Leningradských kovbojov* a poslal ich dobyť Spojené štáty a piť tequilu v Mexiku, ktorý dovolil, aby farmára Juhu opustila manželka a aby sa Marcel v *Le Havri* stretol s Idrissom, ktorý ponúkol publiku príbeh *Muža bez minulosti* alebo nám ukázal, ako môže vyzerat' aj naša *Druhá strana nádeje*. A ten Aki, ktorý s bravúrou a výnimočnosťou seba vlastnou nestráca ani po dlhých rokoch dych, prepája smiech so smútkom, pozdvihuje spoločenské dno k oblakom, neplytvá slovami a vždy nás znovu a znovu presviedča, že niet ničoho nad láskou.

Aki Kaurismäki nakrútil v druhej polovici osemdesiatych rokov minulého storočia tzv. proletársku trilógiu: v *Tieňoch v raji* sa do seba zalúbia predavačka a smetiari, v *Ariel* zas nezamestnaný baník a rozvedená žena, v *Dievčati zo zápalkárne* fabrická robotníčka a ťažko čitateľný muž snov. Kaurismäkiho najnovší film – *Karaoke Blues* (2023, uvedený v hlavnej súťaži na festivale v Cannes) – je vlastne rozšírením na tetralógiu, samozrejme robotnícku. A vtedy aj teraz akoby sa étos postáv niesol v duchu režisérovho prenikavého bonmotu: „Kde nie je žiadna nádej, tam nie je ani dôvod na pesimizmus.“

Na začiatku Ansa pracuje ako pokladníčka v supermarkete, potom aj na iných miestach, v krčme či továrni. Žije sama v skromnom byte, je mlčanlivá a dozvieme sa o nej, že dokáže byť empatická. Holappa sprvu obýva spolu s ďalšími chlapmi maringotku priamo na stavbe, kde aj pracuje, neskôr sa musí presťahovať do nepôvabnej izby v slobodárni. Tieto dve postavy žijúce takmer na konci ľudského potravinového rebríčka sa stretnú v karaoke bare a... preskočí iskra. Či bude stačiť na rozhorenie ohňa, sa zatiaľ nevie. Prekážok je naokolo plno, vnútorných aj externých. Treba zo všetkých síl držať Anse a Holappovi palce, veď predsa, slovami režiséra, „tento svet potrebuje *ľúbostné príbehy*“.

Ak Kaurismäkiho filmy nejaké nie sú, tak potom určite nikdy nie sú urozprávané. Nahlas vypovedaných slov je v nich ako šafranu, o to sú však dôležitejšie, dokážu sa drahokamovo zaskvieť. V prípade *Karaoke Blues* sú podstatné aj tie, ktoré sú súčasťou použitých pesničiek, veď „je to dobrý spôsob na vyhnutie sa dialógu, pretože hudba veľa rozpráva a dodáva príbehu akúsi rovnováhu“, trochu na spo-

sob muzikálu. Prípadné repliky vo filme často nahrádzajú a dej spestrujú rôzne nápisy, výstražné tabuľky, plagáty pred kinom...

Aki Kaurismäki má svoj pevne stanovený štylistický, obsahový aj formálny vokabulár, jeho filmy sa v niečom podobajú takmer ako vajce vajcu, ale z každého sa napodiv vyliadne iné melancholické, dosť nadčasové kuriatko, neraz spité pod obraz boží, lebo vystrašené, lebo utopené v samote, lebo vykokorené, lebo malinké uprostred obrovskej mašinérie nevlúdneho sveta. Otrepe si pierka a pustí sa do hľadania periel v kopách sena.

V *Karaoke Blues* silno zaznieva aktuálny motív: „Nemohol by som nakrútiť tento film bez toho, aby som komentoval túto krvavú vojnu.“ Myslí sa tým ruská agresia voči Ukrajine, pričom rozhlasové správy o počte obetí, vybuchnutých mínach, náletoch a iných zverstviach počúvajú Ansa aj Holappa. Na jednej strane je tvárou v tvár vojnovým zločinom intímny príbeh dvoch ľudí síce mierne banalizovaný, na druhej strane však – a nástoživejšie – zdôrazňuje pravdu o tom, že s láskou zájdeš ďalej, než s nenávisťou.

Fínsky režisér v jednom interview novinárom povedal, že podľa jeho názoru je Chaplin najlepší, stvoril Hollywood – v dobrom aj v zlom – a kinematografiu takú, akú ju dnes poznáme. Že má rád viacerých filmárov, ale tulák Charlie je top. A styčné body by sa dali nájsť aj v najnovšej Kaurismäkiho snímke, napríklad so *Svetlami veľkomesta*. Možno aj preto sa Chaplin objaví v *Karaoke Blues* – celkom na konci ako láskavé mrknutie do tmy kinosály. ◀

Karaoke Blues (*Fallen Leaves*, Fínsko/Nemecko, 2023) RÉŽIA A SCENÁR Aki Kaurismäki KAMERA Timo Salminen STRIH Samu Heikkilä HRAJÚ Alma Pöysti, Jussi Vatanen, Janne Hyttiäinen, Nuppu Koivu MINUTÁŽ 81 min. HODNOTENIE ●●●¼ DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 16. 11. 2023

— text: Jana Dudková / Filmová teoretička
— foto: Filmtopia —

Tá dedina, ktorú sme takmer vymazali zo svojich duší

Nie tak často sa film vyjadruje k posledným veciam, o to menej, ak sú jeho autormi pomerne mladí ľudia. Sokurov však svoj film *Matka a syn* nakrútil ako štyridsiatnik a rovnako štyridsiatničkou je aj Maryna Vroda, autorka hrano-dokumentárneho filmu *Stepne*.

Dva filmy spája nielen vek autorov, ale aj dôraz na vzťah synov k umierajúcim matkám a, samozrejme, aj relatívna estetická blízkosť ruskej a ukrajinskej autorskej kinematografie. *Stepne* sa do našich kín našťastie nedostávajú ako príklad umelo podporovaného povedomia o ukrajinskej kinematografii, ale ako zrelý film s univerzálnou témou – a pritom dostatočne ponorený do skúmania lokálnej kultúry. Na rozdiel od Sokurova, ktorý sa sústreďuje na bezčasie a priestorovú izoláciu vzťahu k blížiacej sa smrti, Vroda svoj film necháva balansovať na hranici observácie sociálneho prostredia a ľudských tiel/tvári, istého exotizmu zanikajúceho a upadajúceho sveta východnej Európy a autentickéj antropologickej štúdie. Vroda, ktorá začínala ako spolupracovníčka Sergeja Loznitsu, pred vyše desiatimi rokmi získala Zlatú palmu za krátkometrážny film *Krajinou*. Teraz debutuje celovečernou snímku, ktorá vďaka Loznitsovi objavila observačný talent, pomalé tempo, záľubu v zapadnutých kútoch post-sovietskeho bloku, jeho textúrach a doslova haptických kvalitách, no svoj film koncipuje úplne svojbytné, ako trojaktovú observačnú drámu o umieraní, pohrebe a opúšťaní (nielen) rodinnej pamäti.

V prvej časti filmu sledujeme príchod staršieho muža do akejsi ukrajinskej dediny, kde sa spolu s mladšou pomocníčkou stará o svoju matku, ktorá ho chvíľami už nespoznáva. Keď matka umrie, preklopíme sa do druhej tretiny filmu, venovanej skoro výlučne miestnym pohrebným zvykom. Autenticky zachytení dedinčania spomínajú na mladosť, druhú svetovú vojnu i hladomor. Podchvíľou vyzvedajú, odkiaľ sa medzi nimi kedysi dávno nabrala Ruska, no ide o jedinú narážku na dlhodobu komplikované vzťahy medzi Ukrajincami a Rusmi. Kar sa končí, v poslednej tretine filmu sledujeme osamenie dvoch bratov: jedného, ktorý matku doopatroval, a druhého, ktoré-

mu sa uráčiło prísť iba na pohreb. Musia sa vysporiadať so spomienkami, ešte raz pozvať dedinčanov na rozlúčku so zosnulou, vyprázdniť dom. A rozhodnúť, čo urobia s matkiným živým majetkom.

Tri dejstvá odkrývajú pomerne pestrú paletu rôznorodých vzťahov a prístupov k blízkym. Spája ich lokalita i doslova kolorit (ošumelej, sivo-modrej zimy bez snehu, s holými konármi, blatom a rozpadnutými domami, pomedzi ktoré sa prediera osamelý muž, snažiaci sa pred zlodejmi uchrániť fotografie miestnych a posledné kusy majetku, keby sa náhodou niekto z rodiny chcel raz o to zaujímať). Spája ich večne zatiahnutá obloha, antropologicky presná scénografia, textúry chátrajúcich príbytkov, vecí aj ľudských tiel. No každá z častí dokáže fungovať aj osve. V prvej od krehkosti ľudského tela a vedomia môže protagonista uniknúť iba ak do šachovej partie s kamarátom. V ďalšej sa dôraz presúva na dôležitosť kolektívnej a individuálnej pamäti. Starkí sa účastnia pohrebu so všetkými dnes už zabudnutými zvykmi, ale aj spomínajú, sem-tam plačú a po zrejme dlhých dňoch hladu sa snažia trochu lepšie najesť. Ak vôbec dokážu. V poslednej časti sa rodinná pamäť rozpadáva, majetok zosnulej si rozoberú dedinčania, zvyšok sa vyhodí. Brat kope akúsi jamu v zemi. Starká, ktorá na hranici demencie zachraňuje staré žartovné piesne o láske, si dokonca aj nesmelé zatancuje. Protagonista nájde staré husle. A na záver prichádza pointa – krutejšia ako by sme dovtedy čakali.

Stepne je štúdiou prostredia, ktoré by sa dalo porovnať s Tarrovými post-socialistickými predtuchami apokalýps. No tentoraz sa apokalypsa neudeje. Len pamäť ďalšej rodiny odchádza takmer do nenávratna, nebyť oných huslí, ktoré si – aj keď nepoužiteľné – hlavná mužská postava berie so sebou. Mŕtve ostáva, živé je pochované. ◀

Stepne (Ukrajina/Nemecko/Poľsko/Slovensko, 2023) RÉŽIA A SCENÁR Maryna Vroda KAMERA Andriij Lyseckij

STRIH Franziska Wenzel, Maryna Vroda, Marek Šulík HRAJÚ Radmyla Šchoholeva, Nina Antonova, Oleg Primogenov

MINUTÁŽ 117 min. HODNOTENIE ●●●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 19. 10. 2023

— text: Veronika Krejčová /
filmová profesionálka
a iberoamerikanistika
— foto: CinemArt SK —

Aká je toto farba pleti? Moja farba

Vrahovia mesiaca kvetov hraným formátom dokumentuje osud Osagov, natívnych obyvateľov územia dnešnej Oklahomy. V čase, keď v Európe končila Prvá svetová vojna, sa stali vďaka ropným náleziskám jednými z najbohatších ľudí v USA. Film nám veľmi subtilne podsúva aj ďalší príbeh, ktorý napokon jeho hlavnú myšlienku presiahne – keď niekoho milujete, pred zlom ho chránite, nestanete sa tým zlom.

Ernest (Leonardo DiCaprio) sa dostáva do problémov vlastným zavinením, pretože sa snaží poslušne vyhovieť požiadavkám svojho strýka, miestneho statkára Williama „King“ Hala (Robert De Niro). Počas prvej tretiny vyše trojhodinového zážitku sa publikum dozvedá, že Ernest pre neho pracuje a pomáha mu aj s nejakými bočnými úlohami. Prižení sa do osagskej rodiny Mollie (Lily Gladstone), ktorá spolu so sestrami a mamou zdedila nemalý majetok, a uverí strýkovej myšlienke, že keď sa týchto žien zbaví, majetok pripadne jemu. V druhej tretine filmu sa mu to začne vymykať spod kontroly, pretože svoju ženu, ako tvrdí, miluje a ocitá sa tak na šachovnici (doslova), kde mu jeho strýko a brat po fyzickom treste pripomenú, že si musí „vybrať stranu“. Po úmrtí poslednej sestry a matky už aj Mollie začína tušiť, odkiaľ zlo prichádza. Ernest na to, že na konci reťazca nie je on, a ani nikdy nebol, prichádza (v tretej tretine) ako posledný. Stále verí tomu, že nie je zlý človek, no manželkiným zavinením sa ocitá na súde (v život ohrozujúcom zdravotnom stave išla do D.C. zachraňovať osud svojich ľudí pred absolútnym vyhladením a žiadala o investigatívne preverenie úmrtí).

I keď by sa na prvý pohľad mohlo zdať, že iba pozorujeme rozhodnutia muža, ktorý doplatí len na vlastnú hlúposť (a nie sám), nie je to tak, pretože narátorský hlas odovzdáva Martin Scorsese protagonistke, ktorá svojím činom dokazuje, ako vie akt jednotlivca zachrániť celú komunitu. Je to ona, koho život, neúnosnú bolesť, silu, odvahu a zvyky pozorujeme. Režisér stvárnením tohto skutočného príbehu a jeho historickým odkazom rieši mnohé aktuálne najpálčivejšie témy. Rovnoprávnosť žien: hlavná hrdinka je sebestačná vyrovnaná žena, kto-

rá muža nepotrebuje, ale si ho vyberá. Rasizmus: nielen voči indiánskemu obyvateľstvu, ale spomína aj černošské a neodpustí si mnohé narážky na negatívne vykresľovanie Židov (pričom je ním aj on sám). S tým spojený kolonializmus: „*Toto bola naša zem, kým nám ju nevzali.*“ Toxickú maskulinitu prelomí otváracou scénou, v ktorej muži plačú (čo je pre natívnych obyvateľov negendrovo prirodzený prejav emócií), a podčiarkne zlomením muža, ktorý sa dozvie o úmrtí svojej dcéry. Prináša tému duševného zdravia: bieli muži (lekári) sa smejú z melanchólie (indiánom veľmi vlastnej) a bolesť nefyzického pôvodu ako zdravotný problém negujú. Kapitalizmus kritizuje možnou monetizáciou osôb. Nezabúda na alkohol, na ktorý indiáni neboli zvyknutí a priniesol do komunit mnoho problémov v čase, keď si celá krajina prechádzala prohibíciou. Hovorí o cukrovke, čo je veľmi netradičný filmový výber. Odpojenie od prírody nám pripomína silou búrky a spomalenými zábermi Molliných ranných a večerných rituálov, ktorými pretína dynamiku filmu. Bez snáh o dosiahnutie toho, čo mnohí nesprávne označujú za magický realizmus, sa mu darí stvárniť zvyky a poukazuje na synkretizmus, nielen náboženský: indiánsky svadobný obrad, pri ktorom má oddávajúci kríž na krku. Silným nositeľom synkretizmu vo filme je aj hudba.

Scorsese prijíma historickú zodpovednosť za postavu bieleho muža pri moci (ktorým sám je), žiaľ, ako častú príčinu zla vo svetových dejinách a na vlne historiografického revizionizmu prináša svoj spôsob konsolidácie. Jednoznačne nestráca zmysel pre humor („...mám ich [ženy] rád biele, červené, modré...“) a pritom všetkom si dáva neustále pozor na korektnosť (rasizmus, sexismus) a dokazuje tým, že aj tak sa to dá. ◀

Vrahovia mesiaca kvetov (*Killers Of The Flower Moon*, USA, 2023) RÉŽIA Martin Scorsese SCENÁR Eric Roth, Martin Scorsese

KAMERA Rodrigo Prieto HUDBA Robbie Robertson HRAJÚ Leonardo DiCaprio, Robert De Niro, Lily Gladstone

MINUTÁŽ 206 min. HODNOTENIE ●●●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 19. 10. 2023

Aňa Ostrihoňová

[vydavateľka a prekladateľka]

Na triednej fotke z druhého ročníka na gymnáziu majú takmer všetci moji spolužiaci čerstvo vyholené hlavy. Nie, nevyjadrovali takto svoju podporu popovým hviezdám (uprostred 90. rokov sa niečo také ešte nerobilo) či ideologickým prúdom. Po mašínkach otcov a starých otcov siahli pod vplyvom jedného z prvých premietaní sezóny v letnom kine v malom meste plnom opustených starých záhrad.

Záhrada Martina Šulíka bola pre nás čarovným potvrdením toho, čo sme žili. Ďaleko od krízy stredného veku, nedotknutí „zhýralým životom mestským“ sme sa nechali uniesť jej poetikou, obrazmi, tieňmi košatých jabloní. Film rozpráva jednoduchý príbeh tridsiatnika Jakuba, ktorý odíde z mesta na záhradu po starom otcovi, kde stretáva rôzne magické a éterické postavy v prestrojení za pastiera oviec či Rousseaua ponáhľajúceho sa s rodinou na svadbu.

Záhrada pre mňa nie je len môj najobľúbenejší slovenský film, ktorý získal množstvo ocenení už v čase svojej premiéry za magickú kombináciu réžie, scenára Mareka Leščáka, hudby Vladimíra Godára, kamery Martina Štrbu a hereckých výkonov Romana Luknára, Zuzany Šulajovej či Mariána Labudu, ale je to miesto, na ktoré sa dá vrátiť, nech už by som bola kdekoľvek.

Ako všetky podobenstvá nič príliš nevysvetľuje, zbytočne nedopovedá a nedramatizuje. „Všetko je, ako má byť,“ nie je reklamný sloganom, ktorý by nám vnucoval rozpadnutú nehnuteľnosť s rozľahlým jablňovým sadom v džentrifikujúcej sa slovenskej obci a s ňou súvisiaci životný štýl vyžadujúci množstvo nákladných rekvizít, ale najpriliehavším opisom atmosféry a rozpoloženia postáv. Všetko je tým, čím je – inšpirujúcim a upokojujúcim zároveň, schopným obrátiť vonkajšok na vnútro a nestrátiť pritom rovnováhu. ◀

zásadné filmy

Ivo Brachtl [dokumentarista]

— Ako dieťa ma ovplyvňovali filmy s Jamesom Bondom a seriál *Raumschiff Enterprise*. Názov je v nemčine, pretože sme ho pozerali s otcom „na Viedni“ (signál rakúskej televízie sme chytali z odrazu z domu oproti). S bratom sme sedeli na zemi, tata za nami prekladal. Bol to silný zážitok rodinnej spolupatričnosti a spoluprežívania.

— Prvý film, ktorý vo mne zarezonoval, bol *Podraz* (1973) od režiséra Georgea Roya Hilla. Film získal 7 Oscarov. Paul Newman a Robert Redford v bravúrnej učebnici dramaturgie (scenár David S. Ward) mi zatiaľ v čisto uchopiteľnom svete ukázali, že nie je všetko také, ako sa v skutočnosti javí.

— Druhým filmom, ktorý mnou „pohol“, bol *Čajka Jonathan Livingston* (1973) Halla Bartletta, ktorý napísal spolu s autorom predlohy Richardom Bachom. Silný motivačný odkaz spolu s hudbou Neila Diamonda urobili svoje.

— Tretím filmom z tohto „úvodného obdobia“ bola Tarkovského *Obeť* (1986). Sila presvedčenia a následne dôkazu, že význam majú aj veci verejne nepomenované, triafali presne do vtedajšieho obdobia. Boli to predrevolučné časy a príklady týchto troch filmov boli mimoriadne užitočné pri hľadaní vlastnej cesty.

— So začiatkom „nového slovenského letopočtu“ prišiel film Victora Salvu *Púder* (1995). Osamelý, celkom „iný“ hlavný hrdina Jeremy (Sean Patrick Flanery) je konfrontovaný s naším normálnym svetom. Aj keď priamo pomenuje jednotu a prepojenosť všetkého so všetkým, bez pomoci jeho napojenia si to ostatní nevedia ani predstaviť. Hlavný hrdina napodiv nekončí tragicky. Či sa to končí dobre aj pre nás, si musí pomenovať každý sám pre seba.

— V roku 2006 vytryskla Aronofského *Fontána*. Predchodca multiverzálnych filmov nás nechá nad časopriestorom, aby sme sa na plynúci tok bytia pozerali z nadhľadu a kdekoľvek vstupovali do tejto rieky.

— *Interstate 60: Episodes of the Road* (2002). Bob Gale si film napísal a aj ním debutoval. Fascinuje ma ľahkosťou, s akou rozpráva o neuchopiteľnom svete, s ktorým môžeme, ak chceme, žiť v trvalej symbióze. To, čo Jeremy v *Púdrovi* prežíva dramaticky, Neil (James Marsden) s O. W. Grantom (Gary Oldman) žijú hravo a s úsmevom hovoria to, čo nechceme počuť. Skvelo vybrané epizódy mapujú naše vnútro, sprievodcovia nás očarujúco prevedú z príbehu do príbehu. Je to dokonca také hladké, že ak sa na diaľnicu 60 „nenaladíme“, môžeme tieto miesta pri našej splašenosti minúť. „Vidíme to, čo očakávame, že uvidíme, čo ale nemusí byť to, čo tu naozaj je,“ hovorí Ray (Christopher Lloyd) Nealovi. Podme sa previezť a obdarujeme sa zdieľaním zážitkov z našich ciest. ◀

— foto: archív Iva Brachtla —

— text: Mária Ferenčuhová —
foto: archív SFÚ —

z filmového archívu do digitálneho kina

Okno a jeho zvuk

V rubrike Z filmového archívu do digitálneho kina vám postupne predstavujeme kinematografické diela z Národného filmového archívu SFÚ, ktoré prešli procesom digitalizácie, sú dostupné vo formáte DCP (Digital Cinema Package), a teda ich možno premietat' aj v digitálnych kinách. Okno (1968) – interpretačne podnetný krátky animovaný film o nenávisti k videniu, mysleniu a intelektuálnym elitám – skončilo krátko po dokončení na viac ako 20 rokov v trezore.

— *Okno* je autorským filmom Juraja Bindzára (1943 – 2019), všestranného tvorca, ktorý sa venoval najmä televíznej réžii, dabingu, divadelnej a rozhlasovej dramatiky, ale i skladaniu básní, folkových piesní, publicistike, písaniu prozaických textov a dokonca aj výtvarnej, najmä kolážovej tvorbe. Práve z nej vychádza jeho animovaný film *Okno*, ktorý Bindzár vytvoril ako 25-ročný spolu s Veronikou Margótsyovou ako animátorkou a s kameramankou Henrietou Peťovskou.

— *Okno* výtvarne vychádza z rytmu európskych miest, s ich strohými renesančnými i s výraznými barokovými fasádami, s kostolnými vežami či s latinskými nápismi o renovácii, ale aj s úradnými tabuľami v maďarčine. Jazdami kamery a strihom z nich autori skladajú povedomú topografiu našich mestských priestorov. Spočiatku sú ulice ľudoprázdne, no postupne sa v nich zjavujú hrubé postavy bez tvárí, ktoré sú povystrihované z novinového papiera. Pozvoľna sa zhlukujú do demonštrujúceho davu. Na ich telách sa občas zjavia maďarské slová, číslovky, nezrozumiteľné fragmenty viet. No kto si dá prácu so zastavovaním filmového obrazu a lúštením textu na údoch postáv, objaví len náhodné stopy významu. Línia zmyslu totiž vychádza z úvodného statického záberu oka a určuje ju práve symbolický kontrast medzi videním a slepotou, resp. zaslepenosťou. Z tohto „prvotného“ oka lúčovito vybiehajú čiary ako na náučnom obrázku, no označenia zrenice, dúhovky, viečka či spojovky sú už mimo záberu. Obraz oka teda nefunguje ako edukačná pomôcka, je to skôr symbol videnia – čistá jasnozrivosť, možno dokonca i boží pohľad.

— Lenže aj vodca hrubého davu slepých postáv drží transparent, na ktorom je podobné holé oko. S týmto holým, obyčajným videním, kontrastuje opakujúca sa montáž fotografií vzdelancov v okuliaroch. Ako píše Rudolf Urc a Marie Benešová v ich *Dejinách animovaného filmu*, na

obrázkoch „postrehneme tvár Freuda, Masaryka, Gándhího, Pasteura“. Tieto tváre sprevádzajú ilustrácie z novin, na ktorých vidno reklamy na optiku, ale aj na hodinárstvo. Vzdelancom sa totiž kráti čas: hodiny z novinovej reklamy sa rýchlo krútia, neúprosne tikajú. Nohy v čizmách zatiaľ pochodujú ulicami. Slepý dav schytí kladivá a naberá posily vo fabrikách. Na námestí sa zatiaľ vŕšia okuliare – nikto sa asi neubrání asociácii s kopami osobných vecí, vrátane okuliarov, ktoré dnes môžeme vidieť v múzeu v Osvienčime. Dav napokon bŕši kladivami do symbolu vzdelanosti, až kým z okuliarov nezostane len hromada črepov. Vďaka strihu zažiarí „nad mestom“ fotografia slepej ženy. A v nenápadnom detaile sa objaví dokonca aj kosý pohľad Hviezdoslava, prekrytý červeným filtrom.

— No kým po obrazovej stránke film ostáva do istej miery interpretačne otvorený (môže ísť o teror národnosocialistického typu), zvuková skladba (majstrom zvuku bol Alexander Pallós) sa napokon prikloní k inej totalite. Kým na začiatku filmu sa s obrazmi miest spájal majestátny symfonický zvuk sprevádzaný zvonmi korešpondujúcimi s množstvom kostolných veží v obrazoch, dav a zábery čižiem už charakterizujú suché vojenské bicie a ostré vysoké tóny huslí, ba dokonca rytmus, v ktorom pri troche fantázie môžeme začuť aj kolektívne „hej, rup“. Skutočne explicitne je však ozvučené až davové ničenie okuliarov: najskôr ho sprevádza veselá jarmočná hudba z verklíku, potom budovateľská pieseň a napokon... ruská častuška.

— Scenár filmu *Okno* bol schválený vo februári 1968. Film sa snímal v apríli a máji, servisku vyrobili v júni. No kombinovaná kópia s finálnym zvukom bola hotová až 3. septembra. To, že zvukovú dramaturgiu ovplyvnila práve augustová invázia sovietskych vojsk do československých miest, sa môžeme iba domnievať. Je však celkom jasné, že *Okno* skončilo v trezore práve kvôli svojmu zvuku. ◀

— text: Mária Ferenčuhová —
foto: Ján Pagáč, Alexandra Tomičová —

ZIava: Lívia Praženková, Lucia Karellová, Jana Stradiotová —

Tajomstvá archívnych fondov a jediná špecializovaná knižnica

Organizačne pod oddelenie dokumentačných a knižničných služieb SFÚ, ktorému sme sa venovali v tejto rubrike už dvakrát, patrí aj knižnica. Súčasťou oddelenia je však i tradičný archív, obsahujúci fondy inštitúcií, osobné fondy tvorcov alebo archívne zbierky. V nich sú archívne dokumenty najmä „papierového“, písomného charakteru.

V súčasnosti sa o tieto dokumenty starajú archívárky Lucia Karellová, Lívia Praženková a Jana Stradiotová, vedúca oddelenia. Okrem archívneho spracovania, ktoré je kľúčom k ďalšiemu prístupneniu archívnych dokumentov, sa každá sústreďuje aj na špecifické súvisiace archívne činnosti. Lucia Karellová poskytuje archívne služby bádateľom a vedie základnú archívnu evidenciu, Lívia Praženková má na starosti Registratúrne stredisko SFÚ, venuje sa teda predarchívnej činnosti – spravuje tzv. registratúru, súbor dokumentov pochádzajúcich z činnosti SFÚ — a Jana Stradiotová má na starosti akvizičnú činnosť a aktivity spojené s uchovávaním archívnych dokumentov.

Osobné fondy aj fondy inštitúcií

„Filmový archív bol konštrukčným princípom vzniku Slovenského filmového ústavu v roku 1963, avšak tradičný archív sa začal konštituovať až v 90. rokoch 20. storočia, keď

sa začali spracovávať prvé osobné fondy prostredníctvom inventárnych súpisov,“ hovorí o geneze archívu vedúca oddelenia Jana Stradiotová. „Vtedy sa zintenzívnila aj akvizičná činnosť. Archívne dokumenty získavame buď priamo od filmových tvorcov, hercov, kritikov, alebo od ich príbuzných, zvyčajne darom, no občas aj nákupom, ak ho schválila akvizičná komisia. Sú to veľmi cenné pramene rozširujúce poznanie v oblasti slovenskej kinematografie, preto sme veľmi vďační, ak nás niekto s takouto ponukou osloví aj sám. Niekedy sa nám podarí získať veľmi komplexné osobné archívy, inokedy len čiastkové, no sme vďační aj za možnosť spraviť z nich, ako v prípade fotografií, aspoň digitálnu kópiu.“ Okrem osobných fondov sú kľúčovou súčasťou archívu aj fondy inštitúcií. „Medzi tie najvýznamnejšie patrí fond Slovenskej filmovej tvorby, hoci viaceré jeho súčasti sa, žiaľ, nezachovali. Tieto dokumenty sme získavali postupne, v roku 2006 prišla prvá várka a v rokoch 2008 – 2011 ďalšie, pričom všetky listinné materiály prešli dezinfekciou v sterilizačnej komore Sloven-

ZIava: Zuzana Labovská, Alena Zeman, Jana Jasovská —

ského národného archívu pred ich konečným uložením do depozitáru,“ vysvetľuje Stradiotová.

A čo sa v týchto archívnych materiáloch skrýva? „Pre Národný filmový archív sú kľúčové kinematografické diela, no písomné archívne dokumenty dopĺňajú okolnosti, ktoré predchádzali ich vzniku alebo mapujú jeho ďalší život,“ objasňuje archívárka Lucia Karellová. „Aj preto z hľadiska bádateľského záujmu za najhodnotnejšie archívne dokumenty považujeme práve spisy k literárno-dramaturgickej príprave a výrobe filmov zo spomínaného fondu Slovenskej filmovej tvorby. Tento fond spolu s fondom Ústredia Slovenského filmu pokrýva takmer všetky oblasti filmovej činnosti na Slovensku v období ich existencie.“ Za významné však Lucia Karellová považuje aj legislatívne dokumenty vzťahujúce sa k činnosti filmových inštitúcií. Špecifickú hodnotu podľa nej majú aj osobné fondy filmárov, pretože okrem materiálov o ich filmovej tvorbe často zachytávajú aj ďalšie ich činnosti: „Pri rozsiahlejších fondoch možno do istej miery spoznať aj osobnosť ich pôvodcu,“ prezrádza Karellová. „Medzi mimoriadne vzácne dokumenty patrí napríklad krásne ilustrovaná korešpondencia vo fonde filmového režiséra Ela Havettu. Fond filmového architekta Antona Krajčoviča je zasa pozoruhodný svojím rozsahom. Informačnou výživnosťou zaujme fond filmového režiséra Vlada Kubenka, ktorý si uchovával viaceré zásadných dokumentov z činnosti filmárskej obce na Slovensku.“

Otvorené pre bádateľov

Súčasťou práce archívárov je aj odborné archívne spracovávanie – triedenie, identifikácia, vytváranie

vecných kategórií, označovanie inventárnych jednotiek, opis fondu a jeho pôvodcu, balenie a fyzické usporiadanie. Výstupmi tejto práce sú potom archívne pomôcky, napríklad inventáre a registre, ale aj lokačné prehľady, a v neposlednom rade elektronické databázové záznamy v informačnom systéme SK CINEMA. „V súlade s internými smernicami, medzi ktorými je najdôležitejší bádateľský poriadok, poskytujeme na bádanie iba spracované archívne fondy,“ hovorí Jana Stradiotová. „Keďže bádateľnu v sídelnej budove SFÚ môže z priestorových dôvodov navštíviť naraz iba jeden bádateľ, v prípade záujmu o štúdium sa treba vždy vopred ohlásiť a dohodnúť si termín. Dôvodom je aj to, že depozitáre s archívными dokumentmi sa nachádzajú aj v priestorovo vzdialenejších miestach, mimo sídelnej budovy SFÚ.“ Bádateľnu navštevujú nielen interní pracovníci SFÚ, napríklad zamestnankyne oddelenia vedy a výskumu, ale i študenti škôl umeleckého alebo humanitného zamerania, filmári, pedagógovia či vedecko-výskumní pracovníci. „Väčšinou sú zo Slovenska, ale prichádzajú aj zo zahraničia, najmä z okolitých krajín, napríklad z Česka, Rakúska, ale i zo vzdialenejších krajín, napríklad z Dánska či Veľkej Británie. Ich záujem vyplýva z povahy samotných archívnych dokumentov: sú väčšinou unikátne a poskytujú dôležité písomné pramene pre výskumy v oblasti slovenskej kinematografie,“ uzatvára Stradiotová.

Filmologická literatúra, zbierka scenárov aj medzinárodná databáza

Knižnicu SFÚ, ktorá je jedinou špecializovanou knižnicou filmologickej literatúry na Slovensku a fun-

guje už od roku 1964, „oživujú“ a zveľaďujú tri pracovničky. O akvizíciu kníh a periodík, ich vstupnú evidenciu a výpožičné služby sa stará Alena Zeman. Katalogizáciu kníh, periodík a scenárov má na starosti Zuzana Labovská a analytickú bibliografiu v oblasti kinematografie, teda článkovú bibliografiu z vybraných časopisov a novín, zasa realizuje Jana Jasovská.

— Z hľadiska akvizícií sa knižnica snaží získať všetky tituly z oblasti kinematografie, ktoré sa objavujú na slovenskom, ale i českom knižnom trhu. „Výberovo nakupujeme aj knihy z príbuzných disciplín, ako sú filozofia, estetika, kultúrne štúdiá, história a podobne. Rovnako výberovo pristupujeme k zahraničným publikáciám, nielen preto, že po svete vychádza neuveriteľne veľké množstvo filmologickej literatúry, ale aj pre ich výrazne vyššie ceny. S ohľadom na čitateľov sa sústreďujeme najmä na knihy v angličtine, výnimočne i vo francúzštine, nemčine či inom jazyku. Často ide o tituly, ktoré sa v iných knižniciach na Slovensku nenachádzajú,“ vysvetľuje akvizíčnú stratégiu knižnice Alena Zeman. „Nové tituly sa snažím mať pod kontrolou hlavne monitoringom vydavateľstiev, knižných databáz alebo online katalógov rôznych knižníc. Občas ma na nejakú publikáciu upozornia kolegovia, inokedy sa o nej dočítame v spojitosti s výstavou či krstom, no stáva sa aj, že ide o nepredajné tituly, napríklad, ak je nepredajnosť knihy podmienkou grantu, vďaka ktorému vznikla. Vtedy sa titul snažím získať priamo od vydavateľa, no najčastejšie k nám takéto knihy prídu ako dar. Aj to je jeden zo spôsobov, akým sa k nám dostávajú – darom sme získali aj knihy z knižnice filmového kritika Pavla Branka.“

— Katalóg knižnice je prepojený s informačným systémom SK CINEMA, v ktorom čitatelia nájdu informácie nielen o dostupných publikáciách, ale aj o ďalších materiáloch v zbierkach a fondoch Národného filmového archívu. „Myslím, že náš katalóg je na veľmi vysokej úrovni. Možno na prvý pohľad nie je jednoduchý, ale po krátkej dobe sa s ním skamarátite aj bez návodu. Ale ak by bol potrebný, rada to každému vysvetlím,“ núka sa Alena Zeman a dodáva, že okrem databázy v systéme SK CINEMA majú v súčasnosti používatelia v knižnici prostredníctvom počítačov prístup aj k databáze FIAF International Index to Film Periodicals Database, ktorá obsahuje plné texty z približne 70 periodík a článkovú bibliografiu z 345 periodík.

— Knižnicu SFÚ navštevujú najmä výskumníci a výskumníčky z oblasti filmového umenia či audiovizie, zamestnanci SFÚ, ale aj filmoví nadšenci. „V súčasnosti je to horšie so študentmi, lebo počas pandémie COVID-19 sme o veľkú časť z nich prišli a, žiaľ, zatiaľ sa nevracajú,“ konštatuje Zeman. Dôvodom zoznámiť sa s knižnicou by pre nich pritom mohla byť, popri ponuke množstva knižných a časopiseckých titulov, napríklad aj jej jedinečná zbierka literárnych a technických scenárov k slovenským filmom. ◀

Martin Šmatlák
rektor Vysoké školy múzických umení

— Určite je to náhoda, ale so Slovenským filmovým ústavom sme takmer rovesníci. Niekedy v tom čase, keď SFÚ vznikol, som začal chodiť, rozprávať a útržkami vedomia vnímať svet okolo seba. Možno aj preto máme k sebe stále blízko a svoj profesionálny aj osobný život si dnes bez neho neviem predstaviť.

— Prvýkrát som do SFÚ vkročil začiatkom 80. rokov minulého storočia ako študent filmovej vedy na VŠMU. Význam tejto inštitúcie pre naše štúdium aj prácu nám zdôrazňovali viacerí pedagógovia. Okrem iného aj tým, že nás nechali, aby sme si z trochu tajomnej miestnosti vo dvore na Ventúrskej ulici vybrali na školské premietanie zelené škatule s 35 mm filmami, ktoré tam mal SFÚ vtedy uskladnené. Dejiny filmu by sa v tom čase bez SFÚ vôbec nedali vyučovať.

— Archív aj dokumentáciu SFÚ som často potreboval k svojej profesii a veľa textov by bez jeho archívnych fondov a zbierok nevzniklo. Nezabudnuteľným zážitkom bolo pre mňa odpečatenie všetkých „trezorových“ filmov, ktoré sme potom spolu s ďalšími kolegami z komisie Slovenského zväzu dramatických umelcov pozerali v kinosále SFÚ, s cieľom prehodnotiť komunistický zákaz verejného premietania týchto diel.

— Nepáčilo sa mi, aké mal SFÚ málo rešpektované postavenie v časoch svojho začlenenia do organizačnej štruktúry na Kolibe. Niečo som o tom aj napísal a reakcia „zhora“ nebola iba pozitívna. Aj preto som vďačný, že som v roku 1991 dostal jedinečnú príležitosť stať sa prvým riaditeľom SFÚ ako samostatnej organizácie. A hoci nevyšlo všetko podľa toho, ako sme to vtedy s mladíčkou odvahou aj primeranou nerozvážnosťou plánovali, tak po vyše troch desaťročiach si myslím, že SFÚ stojí na solídnych základoch. Už vtedy k nemu pribudol bývalý Filmový klub, ktorý neskôr prešiel rôznymi premenami, až sa z neho napokon vyprofilovalo úspešné Kino Lumière. Je skvelé, že ho SFÚ má.

— Po šiestich desaťročiach od svojho vzniku je SFÚ naozaj etablovanou a pre slovenskú kinematografiu nevyhnutnou verejnou inštitúciou. Má dobrú pamäť, zanietených zamestnancov, mierne limitované priestory (slovenský film azda niekedy bude mať aj svoje múzeum) a nechýba mu ani solídne a v slovenskej kultúre dosť výnimočné legislatívne zabezpečenie. A hoci peňazí nikdy nebude dosť na všetko to, čo SFÚ robí či chce robiť, zatiaľ netrpí núdzou. Na rozdiel odo mňa ho nečaká dôchodkový vek, ale ďalší profesionálny rozvoj. Jeho storočnice sa pravdepodobne nedožijem, ale ešte zopár intenzívnych rokov by som s ním veľmi rád prežil. ◀

SLOVENSKÝ
FILMOVÝ ÚSTAV
VÁS POZÝVA NA

VIANOČNÝ FILMOVÝ BAZÁR

AKCIOVÉ VIANOČNÉ CENY

- * SLOVENSKÁ FILMOVÁ KLASIKA *
- * NOVÉ SLOVENSKÉ FILMY * DVD A BLU-RAY *
- * PUBLIKÁCIE * ČASOPISY *
- * PLAGÁTY *

DECEMBER 2023 – 6. JANUÁR 2024

KLAPKA.SK*

BRAK – Vianočná tržnica v Starej tržnici

BRATISLAVA 17. 12. — 19. 12. 2023

* akcia platí na www.klapka.sk

a v Bratislave v kamennej predajni Klapka.sk na Grösslingovej 43

— text: Zuzana Točíková Vojteková
/ filmová publicistka —
foto: archív SFÚ —

HENRIETA PEŤOVSKÁ

(27. 5. 1931 – 28. 10. 2023)

Počas svojej 25-ročnej filmovej kariéry stála pri zrode animovaného filmu a zažila aj jeho zlatú éru v 80. rokoch. Vďaka spolupráci s Viktorom Kubalom, Dagmar Bučanovou, Rudolfom Urcom a mnohými ďalšími sa podieľala na takmer dvoch stovkách krátkych, prevažne animovaných, ale aj dokumentárnych filmov. Henrieta Peťovská, rodená Metzgerová, zomrela vo veku 92 rokov. Do histórie filmu sa zapísala ako prvá slovenská kameramanka.

— Po štúdiu fotografie na Škole umeleckého priemyslu v Bratislave pracovala 10 rokov ako fotografka Archívu mesta Bratislavy. Ku kameramanskému povolaniu ju priviedol jej manžel, režisér a kameraman Milan Peťovský, s ktorým neskôr spolupracovala napr. na filme *Ikebana* (1968) či seriáli *Muška Svetluška* (1977). „Chodili sme s Milanom na umeleckopriemyselnú školu. On išiel potom na FAMU študovať kameru a tam sa aj začal zaoberať trikovou kamerou. „Nechcela by si ísť pracovať k filmu?“ spýtal sa ma jedného dňa, medzi rečou, „uvolnilo sa miesto kameramana pri trikovej kamere, určite by si to zvládla.“ V tom čase som už desiaty rok pracovala ako fotografka v Starej radnici. Kolektív tam bol výborný, no vadilo mi, že som bola dosť odrezaná od vonkajšieho sveta. Tak som sa rozhodla prijať túto ponuku,“ spomínala si pani Peťovská v našom rozhovore zaznamenanom v roku 2011 pre Online lexikón slovenských filmových tvorcov.

— Kameramanskú kariéru začínala v polovici 60. rokov. Medzi jej prvé skúsenosti patrí spolupráca s Viktorom Kubalom na kreslenej paródii *Stromček* (1966) či príhodách *Dity v rozprávkach Dita na pošte* (1967), *Dita na šibačke* (1968), s Augustínom Horváthom na televíznych rozprávkach *Môj macík* (1968) či *Gruľko na karnevale* (1970). Ako kameramanka sa podpísala aj pod originálny krátky film režiséra Juraja Bindzára *Oko* (1968), ktorý premietli na festivale v Bochume (1968) a následne bol uložený na 20 rokov do trezoru.

— V normalizačných 70. rokoch, keď každý námet prechádzal prísnu cenzúrou, prevažuje vo filmografii Henriety Peťovskej televízna tvorba pre deti. „Pamätám si na jeden film, ktorý robil Milan Peťovský, bol tam jeden záber, že čierni vtáci idú sprava doľava. Musel to zmeniť, lebo to vyzeralo, ako keby zo Sovietskeho zväzu išli na západ,“ spomínala si v rozhovore. Spolupracovala s desiatkami režisérov, medzi inými s Monikou Trajterovou, Mariánom Jaššom,

Vladimírom Lehkým, ale aj s Vlastimilom Heroldom na rozprávke *Bábovka* (1978), animovanom podobenstve o nezlomnosti človeka *Orbis Pictus* (1978) či s Jaroslavou Havettovou na filmoch *Kým sa ucho neodbije* (1971) a *Kontakty* (1980).

— S Dagmar Bučanovou sa v kreslených štúdiách stretávala od počiatku kariéry napr. pri rozprávke *Vrabc umelec* (1968), príbehoch opičiek *Škyta a Škuta*, či neskôr, v 80. rokoch, na sérii animovaných snímok o Sováčikovi – *Žiačik Sováčik a číselká* (1983), *Žiačik Sováčik a zvonček* (1984), *Žiačik Sováčik trénuje* (1985). S Rudolfom Urcom ju spájali najmä televízne večerníčky o Dade a Dodovi – napr. *Dada, Dodo a ovce* (1986), *Dada, Dodo a drak* (1989).

— S Viktorom Kubalom nakoniec nakrútila viac ako tri desiatky krátkych filmov. Išlo zväčša o tvorbu pre deti, ako napr. náučné filmy *Panák z križovatky a dieťa* (1980), *Panák z križovatky v zime* (1980), večerníčkovú tvorbu – sedem dielov série o Jankovi Hraškovi z rokov 1984 – 1985 alebo sériu večerníčkov o Valibukovi – napr. *Valibuk a kaktus* (1988), *Valibuk a čierny mrak* (1989). Z Kubalovej tvorby pre dospelých to boli napríklad humorné anekdoty a satiry – *C'est la vie I.* (1981), *C'est la vie II.* (1982), *Homo sapiens* (1982), *Na pravé poľudnie* (1988) či silvestrovské večerníčky „s hviezdíčkou“ *Deduško a víla* (1984), *Deduško Casanova* (1988) a *Deduško drak* (1989).

— Životný príbeh Henriety Peťovskej je zaujímavý nielen z filmárskeho hľadiska. Počas druhej svetovej vojny jej rodičov zatklo gestapo za napomáhanie židovským priateľom a po vojne zasa rodina čelila perzekúciám pre svoj nemecký pôvod. Neskôr Henrieta Peťovská absolvovala výsluchy verejnej bezpečnosti kvôli synovej emigrácii. Nevšedný príbeh života prvej slovenskej kameramanky je súčasťou archívu pamätníkov 20. storočia, ktorý buduje nezisková organizácia Post Bellum. ◀

— text: Matúš Kvasnička
— foto: ČFTA —

ALOIS FIŠÁREK

(7. 1. 1943 – 4. 11. 2023)

Český filmový strihač Alois Fišárek sa podpísal pod filmy Jana Svěráka, Věry Chytilovej a ďalších českých režisérov. Na Slovensku spolupracoval s režiséromi Jurajom Nvotom, Miloslavom Lutherom aj Martinom Hoffmeisterom. Držiteľ šiestich Českých levov zomrel vo veku 80 rokov.

— „Profesionálne sme sa prvýkrát stretli v Armádnom filme, potom v Krátkom filme a na rôznych projektoch takzvaných audiovizuálnych prezentácií. Vždy som vstupoval do strižne s pocitom dôvery, že prevezme zodpovednosť za konečný výsledok. V strižni bol režisérom on, navrhoval riešenia a kládol otázky, uistoval sa, že správne chápe zámer, bol vždy ochotný hľadať, kombinovať a prerábať, kým sme obaja s výsledkom nesúhlasili,“ zaspomínal si na Fišárku pre Film.sk režisér Martin Hoffmeister, ktorý s ním spolupracoval napríklad na hudobných televíznych filmoch *Neberte nám princeznu* (1981), *Niektó ako ja* (1988) či animovaných seriáloch *Am* (1984) a *Rozprávky pre Martina* (r. M. Hoffmeister, Jaroslava Havettová). S Fišárkom sa poznali odmalička. „S Lojzom Fišárkom sme boli priatelia od útleho detstva, to je viac ako sedemdesiat rokov. Bol o štyri roky starší a moji rodičia mňa, štvorročného, často zverovali pod jeho dohľad a ochranu,“ prezradil Hoffmeister. „Mal trpezlivosť a porozumenie pre neistotu, tápanie a nervozitu režisérov. S troškou nadsádzky bol mojím ochrancom aj vo svete filmu. A bol to naozaj veľmi dobrý človek,“ dodal Martin Hoffmeister.

— Alois Fišárek sa narodil v Opočne do rodiny významného maliara rovnakého mena. V Armádnom filme pôsobil ešte pred skončením štúdia na FAMU, kde potom pracoval ako odborný asistent a neskôr viedol Katedru strihovej skladby. Po roku 2002 vyučoval na Filmovej akadémii Miroslava Ondříčka v Písku.

— „Bol dorastenecký majster v behu na 800 metrov. Príchodom na FAMU sa jeho život radikálne zmenil, ale vytrvalosť mu zostala do konca života. Vedel si rozložiť sily, aby v cieľovej rovinke vládol,“ povedal o Fišárkovi pre Film.sk režisér Juraj Nvota. „Na FAMU sa stretol so slovenskými študentmi, ktorí tvorili silnú filmársku generáciu – Dušan Hanák, Andrej Barla, Juraj Jakubisko, Elo Havetta, Igor Luther, Laco Kraus, Dodo Šimončíč. S láskou a obdivom k ich talentu mi často rozprával najmä o Eliášovi a Igorovi. Rád mal aj divadlo a niekoľkokrát kvôli nemu, aj s manželkou, pricestovali do Bratislavy,“ pokračoval Nvota, ktorému Fišárek strihal všetky štyri hrané celovečerné filmy pre kiná – *Kruté radosti* (2002), *Muzika* (2007), *eŠteBák* (2011) a *Rukojemník* (2014). Podľa Nôtu sa Fišárek nestal režisérom preto, „že zistil, že mu nie je vlast-

ná hlasnosť, ktorú režisér sem tam potrebuje. Ale ako režisér rozmýšľal. Strihači obyčajne nadávajú na kameramanov, on ich obdivoval. Najmä Jana Malíra. Vedel rozpoznať a chváliť talent,“ dodal Juraj Nvota.

— Fišárek bol dvorným strihačom Jana Svěráka. Zoznámili sa, keď bol režisér druhák na FAMU a konzultoval s ním snímku *Vesmírna Odysea II.* Komisia na postupových skúškach od Svěráka chcela, aby film prestrihal. Fišárek sa veľmi čudoval a Svěrákovi povedal, aby na film nesiahal, lebo je úžasný tak, ako je. „Vtedy si ma obľúbil a začali sme spolu pracovať,“ povedal pre český týždenník *Echo*. S výnimkou Svěrákovho posledného filmu *Betlehemske svetlo* (2022), v ktorom mal strih na starosti režisérov syn František, strihal Fišárek všetky Svěrákove celovečerné filmy. Za jeho snímky *Akumulátor I.* (1994), *Kolja* (1996), *Tmavomodrý svet* (2001) a *Kuky se vrací* (2010) získal Českého leva, rovnako ako za snímku *Kanárek* (1999, r. Viktor Tauš). V roku 2018 mu udelili Českého leva za celoživotný prínos kinematografii.

— Fišárek strihal tiež filmy Věry Chytilovej (*Faunovo veľmi pozdné odpoledne*, 1983; *Mí Pražané mi rozumějí*, 1991), Jiřího Menzela (*Hra o jablko*, 1976), Petra Nikolaeva (*Báječná léta pod psa*, 1997; *Kousek nebe*, 2005), Dana Svátka (*Úsmevy smutných mužův*, 2018; *Dve slova ako klíč*, 2023) či Beaty Parkanovej (*Chvilky*, 2018; *Slovo*, 2022; *Světýlka*, 2023). Spolupracoval aj s Ivanom Baladom, Vidom Horňákom, Elom Havettom či Miloslavom Lutherom.

— „Pokojný a tichý odchod priateľa ‚Lojza‘ Fišárka bol v plnej harmónii s jeho neobyčajným charakterom. Už od prvého dojmu, ktorým si ma získal pred takmer šesťdesiatimi rokmi, až po jeho nedávny posledný rozhovor v televízii, bol a zostane pre mňa vzácnou osobnosťou. Svojou nepredstieranou rozvážnosťou, prirodzenou inteligenciou, rozsiahlou vzdelanosťou a najmä nefalšovanou priateľskou toleranciou dokázal obohatiť všedné aj pracovné stretnutia. Jeho vybraný vkus a jemná citlivosť pozdvihli aj komédiu *Tango s komármi*, na ktorej sa nám podarilo spolupracovať. Bol viac než majstrom svojho remesla, bol pravým umelcom a čestným človekom, ktorého stopa nezanimke, aj keď tu už nebudeme ani my,“ zaspomínal si pre Film.sk na Fišárku režisér Miloslav Luther. ◀

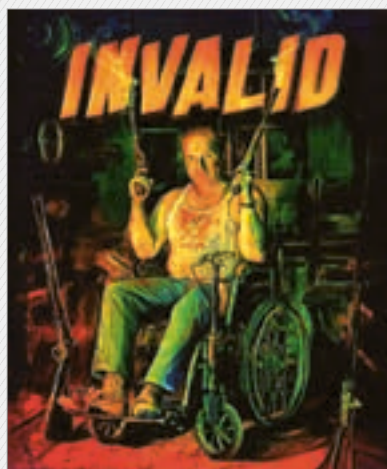

Zelená míľa

(Magic Box)

Druhá úspešná celovečerná adaptácia literárnej látky podľa Stephena Kinga v réžii Franka Darabonta je tiež situovaná do väznice. Namiesto Shawshanku sa dej tentokrát odohráva v lousianskom nápravnom zariadení, v bloku pre odsúdených na smrť. Medzi tunajším osadenstvom sa pohybuje dozorca Paul Edgecomb. Spolu so svojimi rôznorodými kolegami je denne konfrontovaný s najhoršími ľudskými kreatúrami a to až do chvíle, keď do väznice deportujú Johna Coffeya, väzňa nevhodnej fyziognómie i nevhodného nadania. Okrem divácky príťažlivej mysterióznej zápletky inscenoval Darabont predovšetkým hlboko ľudský osudový príbeh o relatívnej spravodlivosti za múrmi väzenia i mimo neho. Popri suverénnej réžii zvládajúcej i časovo rozsiahle epické rozprávania, Darabontovi funguje nielen precízne obsadenie jednotlivých postáv hollywoodskymi hviezdami nižšej svetivosti. Niektorým sa po tomto filme podarilo dokonca dostať do pomyslenej prvej ligy. DVD nosič ponúka klasicky iba štandardnú výbavu bez pridanej bonusovej hodnoty.

— Jaroslav Procházka —

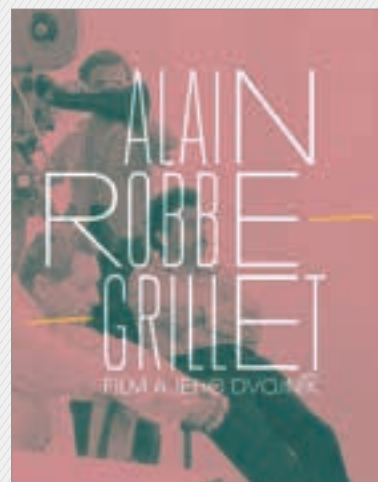

Invalid

(Magic Box)

Desať rokov po svojom debute *Kandidát* (2013) nakrútil Jonáš Karásek čiernu komédiu *Invalid*. Tá sa ku koncu septembra 2023 stala druhým divácky najúspešnejším filmom roka v slovenských kinách. Nechala za sebou *Oppenheimera* a predstihla ju len *Barbie*. Po úspechu v kinách vychádza film na DVD a blu-ray. Karásek vo *Filme o filme* hovorí, že chcel aby *Invalid* bol akousi fúziou Jeana-Pierra Jeuneta a Emira Kusturicu. Film rozpráva príbeh obyčajného človeka, údržbára v múzeu v jednom slovenskom malomeste, ktorý je hrdý na svoju prácu, ale kvôli svojej cholerickej povahe sa ocitne v nesprávnom čase na nesprávnom mieste. Hoci sa jeho príbeh odohráva v divokých 90. rokoch, keď sa rozvíjal organizovaný zločin a korupcia, bohužiaľ, až na pestrofarebnú módu a VHS je i dnes stále aktuálny. Film je na nosičoch s obrazom vo formáte 16:9, zvukom DD 2.0 a DD 5.1., českými a anglickými titulkami. A ako bonusy na DVD aj BD nájdete 22-minútový *Film o filme Invalid* (t. Valery Neskaradziany), trailer, teaser, videoklip *Asal* (rómska verzia piesne *Úsmev* – spievajú Rytmus a Kmeto Jr.) a videoklip *Peace* (spievajú Majk Spirit a Tina).

— Miro Ulman —

zost. Michal Michalovič: Alain Robbe-Grillet. Film a jeho dvojník

(SFÚ, Bratislava 2023, 168 strán)

Publikáciu, ktorá sa venuje francúzskemu režisérovi, scenáristovi a spisovateľovi Alainovi Robbe-Grilletovi zostavil z francúzskych a anglických originálnych textov Michal Michalovič. Niekoľko rokov pôsobil ako vedúci pracovník oddelenia vedy a výskumu v Slovenskom filmovom ústave a podpísal sa o. i. pod publikácie *Alain Resnais. Kinematografia mozgu;* *Andrej Tarkovskij; Poetika zločinu. Francúzsky film noir.* „Dúfam, že táto publikácia podnieti záujem o filmové dielo Alaina Robbe-Grilleta v novej generácii divákov a prispeje k jeho novým výkladom a interpretáciám,“ píše Michalovič v úvode publikácie, ktorá bude v budúcom roku aj súčasťou vydania blu-ray s oboma Robbe-Grilletovými slovenskými filmami *Muž, ktorý luže* (1968) a *Eden a potom* (1970). Prvá časť publikácie tvoria krátke úvahy Robbe-Grilleta. Venuje sa v nich filmu („*Sila jeho agresie značne prevyšuje písanú vetu.*“), vzťahu románu a filmu, rozprávaniu, úlohe foriem, archetypom či vlastnej filmovej tvorbe. Druhá časť sa skladá z troch rozsiahlych rozhovorov. Prvý vznikol v roku 1968, druhé dva sú zo začiatku 90. rokov a venujú sa Robe-Grilletovým slovenským filmom. Záverečná časť publikácie sa skladá z tematicky rôznorodých esejí, ktoré podčiarkujú šírku Robbe-Grilletovho záberu.

Miro Nôta, Juraj Mojžiš: Reálne reálno fotografických obrazov

(FO ART a FOTOFO/Stredoeurópsky dom fotografie v spolupráci so SFÚ, Bratislava, 2023, 160 strán)

Takmer 120 portrétov filmových profesionálov a profesionálok prináša kniha fotografa Mira Nôtu, ku ktorej úvodný text napísal teoretik Juraj Mojžiš. Časť portrétov mohla verejnosť vidieť v bratislavskej Umelke počas tohtoročného Mesiaca fotografie, s inými sa mohli čitatelia stretnúť napríklad aj na stránkach *Film.sk*, ďalšie nevznikli na objednávku, ale vyštudovaný kameraman Nôta, ktorý kameru pred rokmi vymenil za fotoaparát, nimi počas troch desaťročí kompletizoval „*fyzický archív*“ (nielen „*jednej dôležitej filmovej generácie, ktorej je on sám súčasťou*“ (Martin Kollar). Nôta sa nesústredil iba na režisérov či hercov, ale zachytával aj scenáristov, producentov, kameramanov, hudobných skladateľov či filmových historikov a ich ženské náprotivky. Nôta zachytil osobnosti, ktoré formovali slovenskú kinematografiu v minulosti, ale aj mená, s ktorými sa spája dnes. „*Výber fotografií je jedinečnou správou o dynamických premenách našej kinematografie,*“ píše v doslove Martin Šulík. „*Rozmanitosť fotografických prístupov k jednotlivým portrétom dokumentuje aj tvorivý vývoj samotného fotografa. Je to dôležité svedectvo o čase, ktorý okolo nás preletel až príliš rýchlo,*“ dodáva.

— mak —

čo robia

Jakub Viktorín
[producent]

Po ôsmich rokoch výroby sme do slovenských kín uviedli animovaný film **Tonko, Slávka a kúzelné svetlo** a sme veľmi radi že ho môžu vidieť konečne aj diváci. Teší nás, že sme mohli spolupracovať na medzinárodných koprodukciami ako **Manželé Stodolovi** či **Samota**, ktoré tento rok uviedli prvé medzinárodné festivaly a do našich kín prídu budúci rok. Medzinárodný koprodukčný projekt **Karavan** vchádza do fázy post-produkcie a pri novom filme **Cowgirl** režiséra Michala Blaška a scenáristu Jakuba Medveckého pracujeme na financovaní. Tiež pracujeme na vývoji televíznej minisérie s pracovným názvom **Naši Iudia** podľa skutočných udalostí okolo vraždy Jána Kuciaka a Marty Kušnírovej.

Debora Pastirčáková
[režisérka]

Nedávno som dokončila televízny dokument **Prebytočný človek?** o prvej farárke na Slovensku. Ako žena v mužskom svete musela tvrdo bojovať o svoje miesto. Teraz pripravujem osobnejší film, v ktorom budem reflektovať svoju skúsenosť života v Indonézii. Zároveň sa venujem organizácii vzdelávacích aktivít pre neprofesionálnych filmárov (Cineama, My Street Films SK, Lektvar). Myslím si totiž, že je dôležité vytvárať bezpečný priestor, kde si človek môže vyskúšať, čo to vlastne film je. Mne taký priestor chýbal. Posledné roky som objavila nové hobby – pole dance a vďaka nemu terapeutické čaro pohybu, ktoré každému odporúčam.

Barbara Janišová Feglová
[producentka]

S Marekom Šulikom spolupracujeme na časozbernom dokumente **Prezidentka** a na príprave filmu **Dušan Hanák starého sveta**. S Jarom Vojtekom nakrúcame film **Martin Pollack: Pohľad do priepasti** scenáristov Jakuba Julényho a Slavomíra Sochora na motívy knihy **Smrť v bunkri**. Mám radosť, že náš krátky film **Oči plné piesku** odštartoval svoju festivalovú cestu a že vo vývoji máme celovečerné hrané debuty **Bažant** Juraja Janiša a adaptáciu úspešnej knihy Nicol Hochholczerovej **Táto izba sa nedá zjesť** Barbory Berezňákovéj. Veľmi ma teší, že sme súčasťou ambiciózneho projektu **Zviera** debutujúcej režisérky Milady Těšitelovej a producentky Julie Žáčkovéj.

Viera Čákanyová s cenou a s medzinárodnou porotou —

Jeden svet 2023, to je aj inklúzia, láska a nezištná túžba po spravodlivosti

Medzinárodný festival dokumentárnych filmov Jeden svet už po dvadsiaty štvrtýkrát návštevníkom ponúkol desiatky súčasných dokumentov a zaujímavých sprievodných podujatí. Domovom festivalu konajúceho sa od 3. do 9. 11. sa stali viaceré kultúrne inštitúcie v Bratislave. Okrem priestorov fyzických kinosál mali diváci príležitosť sledovať vybrané snímky i online v pohodlí domova.

— Tituly, ktoré Jeden svet s ohľadom na široko koncipovanú tému – láska – priniesol v roku 2023, charakterizovala veľká diverzita. Nedá sa povedať, že by sa dramaturgia festivalu výrazne odklonila od svojho centrálného záujmu o ľudskoprávnu tematiku. Avšak okrem alarmujúcich problémov či spoločnosť polarizujúcich tém organizátori dopriali publiku, aby si aj vydýchlo prostredníctvom „feel good movies“ zo sekcie s príznačným názvom Život je krásny.

— Festival otvorila projekcia filmu *Zlodeji túb* o nezvyčajných lúpežniach hudobných nástrojov. Slávnostného ceremoniálu sa zúčastnila aj jeho nepočujúca americká

režisérka Alison O'Daniel a prezentovala podobný odkaz ako organizátori podujatia. Premietania filmov sú určené všetkým, samozrejme, vrátane ľudí so zdravotným znevýhodnením, a rovnako by to malo byť aj pri ich tvorbe. Myšlienka inklúzie nie je pre Jeden svet žiadnou novinkou. Už niekoľko rokov sú vybrané projekcie obohatené o tlmočenie do posunkového jazyka, špeciálne titulky alebo audiokomentár pre sluchovo a zrakovovo znevýhodnených. Alison O'Daniel chcela, aby zvukovú časť jej filmu obecenstvo vnímalo aj pomocou nafúknutých balónov. Prítomní mali možnosť cítiť vibrácie zvuku hmatom, podobne ako nepočujúci. Nafúknuté balóny násled-

ne použili v umeleckej inštalácii študentov VŠVU *Jednota dychu*. Keďže boli nafúknuté dychom rôznych jednotlivcov, stali sa metaforou širokej škály ľudských podôb a skúseností.

— Počas festivalových dní mali diváci možnosť vidieť dokumentárne snímky zaoberajúce sa vojnou na Ukrajine a jej dopadom na tamojšie obyvateľstvo v rámci sekcie Fokus: Ukrajina. V kategóriách Cesta okolo sveta a Ovenčené vavrínmi festival nešetril na ponuke dokumentárnych titulov z rôznych kútov sveta, kladúc dôraz na ich geografickú, rodovú a tematickú diverzitu. Hlavná súťažná sekcia Česko a Slovensko za ľudské práva predstavila 12 dlhometrážnych dokumentárnych filmov z nášho regiónu.

— Čas medzi jednotlivými projekciami vyplňal sprievodný program. K téme inklúzie v slovenských kinách

nitárnej pomoci na Ukrajine a predovšetkým o stopách, ktoré vojna zanecháva na duševnom zdraví (nielen) detí. Možnosť zúčastniť sa debaty s dokumentaristom Robertom Kirchhoffom dostali aj ľudia bez domova v krízovom byte OZ Vagus po projekcii filmu venovaného Alexandrovi Dubčekovi *Všetci ľudia budú bratia*. Išlo o inkluzívnu projekciu s voľným vstupom. Dokument zaoberajúci sa tranzíciou od antropologičky Sone G. Lutherovej *Šťastný človek*, celovečerný debut Pauly Maľárovej *Územie fantázie* skúmajúci podoby vojny či sociálna sonda do fenoménu týždňoviek *Turnus* Jaroslava Vojteka sa dali pozrieť iba v online priestore.

— Špeciálne uznanie hlavnej poroty získala Marta Kovářová za debut o klimatickej kríze *Jiříkovo vidění*. Kovářová, speváčka v alternatívnej skupine Budoár staré dámy, na globálny problém a jeho možné riešenia poze-

Alison O'Daniel —

Ivan Ostrochovský, Dorota Zacharová —

odznelo hneď niekoľko podnetných poznatkov od nepočujúcich počas diskusie Audiovizia bez bariér moderovanej expertkou z Katedry translológie FF UKF Emíliou Perez.

— Slovensko v hlavnej súťaži zastupovalo až šesť titulov. Členovia študentskej poroty FTF VŠMU a hlavnej medzinárodnej poroty sa prekvapivo jednohlasne zhodli pri voľbe víťazného filmu. Obidve ceny získala režisérka Viera Čákanyová za experiment *Poznámky z Eremocénu*. Porota ocenila najmä jeho vizionársku hodnotu a originálne prezentovanie skeptického pohľadu na údajný nezlomný potenciál umelej inteligencie prostredníctvom výrazových prostriedkov filmového média.

— Po projekcii filmu *Svetloplachosť* sa za účasti jedného z tvorcov Ivana Ostrochovského rozvinula plodná diskusia. S pozvanými psychológmi sa hovorilo o huma-

rá očami umelkyne v konfrontácii s pohľadom jej otca – vedca. Súčasťou festivalu bolo aj premietanie filmov z projektu My Street Films SK a vyhlásenie ocenenia My Street Films SK Award, ktoré získala Dorota Suránová so snímkou *Ticho*.

— Jednotná téma všadeprítomnej lásky sa vo vyše 50 dokumentoch predstavila v najrôznejších podobách. Tohtoročné filmy priniesli divákovi komfort i pocit bezpečia, žiaľ, v tieni positivity neprestávajú driemäť krivda a krutosť, ktoré s témou lásky súvisia rovnako úzko. ◀

— text: Barbora Nemčková —

foto: Jan Hromádka (2),

Radek Lavička (1) —

Posledná krátka Ji.hlava

Režisérka Viera Čákanyová počas uvedenia svojho filmu *Poznámky z Eremocénu*, vpravo Jan Gogola ml. —

Šestdňový jihlavský festival bude po 27. ročníku minulosťou, organizátori v predposledný festivalový deň oznámili veľkú zmenu. Aká bola tohtoročná Ji.hlava?

— Všadeprítomná snaha uchopiť či pochopiť potenciál, ako aj nástrahy AI, sa pretavila aj do programu jihlavského festivalu, ktorý sa kontinuálne snaží podchytiť zárodok nových premýšľaní vo vzťahu k médiám a ich technológiám. Rozpačitú povrchnosť, s akou bolo s AI narábané počas otváracieho a záverečného ceremonálu vyvážila komplexnejšia problematizácia „tvorivého procesu“ umelej inteligencie ako spoluautorok filmov v nesúťažnej retrospektívnej sekcii Fascinace. „V minulosti sme videli mnoho filmov, v ktorých nástroje a výpočtové procesy pomáhali tvorcom a tvorkyňiam s dotváraním jednotlivých zložiek diela. Dnes sa pozeráme na diela, v ktorých je úloha AI autonómna,“ hovorí Andrea Slováková, kurátorka experimentálnych sekcií na MFDJ Ji.hlava.

— Sekcia Fascinace prináša rok čo rok kvalitne zostavené bloky, v ktorých sa stretáva autorstvo naprieč generáciami, kontinentami, poetikami a tvorivými postupmi. Mimoriadne citlivým bol krátky film kubánskej filmárky, fotografky a herečky Violeny Ampudie s názvom *Modrá*, poskladaný zo záberov pochádzajúcich z workshopu kyanotypie (modrotlač). Ampudia ho viedla so ženami, ktoré si prešli popôrodnou depresiou. Abstraktné tvary v prúskej modrej, útržky rozhovorov či spev uspávanky vyvolávajú pocit akéhosi uväznenia či uviaznutia v modrej tekutine, občasného nadnášania a následného ponoru. Ampudia za *Modrú* získala Zvláštne uznanie poroty.

Aká si, Duras?

— Výraznú líniu naprieč trvaním celého festivalu razí vždy retrospektívna sekcia Prúhľadná bytosť, ktorá sa tento rok zamerala na tri osobnosti – japonskú režisérku Naomi Kawase, českého scenáristu a dokumentaristu Václava Táborského a francúzsku spisovateľku, scenáristku a režisérku Marguerite Duras, ktorej „žiarivo formálne filmy spoluvytvárali politickú a avantgardnú dynamiku novej kinematografie, keď v geste deštrukcie usilovali o jej obrodu.“ Kurátor sekcie David Čeněk sa zámerne rozhodol nezahrnúť do jihlavského výberu známejšie diela Duras (*India Song*; *Baxter*, *Vera Baxter* alebo *Hirošima, moja láska*, ku ktorému napísala scenár), ale upriamiť pozornosť na poetiku Duras ako spisovateľky/režisérky a tiež ukázať pohľady na ňu. Reportáže z televízneho cyklu *Dim Dam Dom*, kde Duras vedie rozhovory poukazujú na jej nástojčivosť a priamočiarosť, jej autorské filmy *Atlantický muž*, *Aurélia Steiner* (*Melbourne*), *Kamión*, exemplifikujú zasa snahu o de(kon)štrukciu filmu, ako ho publikum pozná. *Duras a film*, ktorý natočila jej blízka spolupracovníčka Dominique Auvray, sa snaží zachytiť vzťah Duras k filmu resp. písaniu pre film. Dokumentaristka a kameramanka Claire Simon si pre film *Chcem hovoriť o Marguerite Duras* vybrala odlišný postup – vytvára fikciu o non-fikcii, vyvoláva pnutie medzi rôznymi tenkými hranicami stojacimi medzi zvukovým záznamom nahrávok partnera Duras Yanna Andréa,

záznamom ich inscenovania (do role partnera a novinárky obsadí Simon herca a herečku, Duras však nie je nikým nahradená), použitím záberov z filmu Duras a všetkým, čo sa môže nachádzať medzi nimi. Prítomnosť oboch filmárov – Simone aj Auvray akoby oživila ducha Duras – nie preto, že by spolu radostne a glorifikujúco spomínali, ale svojimi filmami aj počas diskusií podávali odlišné svedectvá, čo (ne)priehľadnej osobnosti Duras dodalo na komplexnosti a záhadnosti.

— S výnimkou spomenutých filmov bol však kolektívny pocit o niečo vlažnejší, ako počas uplynulých ročníkov – akoby vo vzduchu bolo cítiť mierne sklamanie. Alebo sú očakávania jihlavského publika nastavené vysoko?

Ďalšie ocenenia pre *Svetloplachosť* a *Poznámky z Eremocénu*

— Čestnú cenu za prínos svetovej kinematografii si v Jihlave prevzal maďarský režisér Béla Tarr. V súťažných sekciách celovečerných filmov Česká radost, Opus bonum

Univerzálny rozmer filmu Svetloplachosť odhaľuje nielen obrazy vojny na Ukrajine. Pripomína nám veľa obrovských ľudských tragédií poznamenaných vojnovými konfliktmi, ktoré na nás doliehajú v podobe dlhotrvajúcej utečeneckej krízy a v dnešných dňoch prostredníctvom hororových výjavov v Gaze. “V päťčlennej porote bol aj slovenský dokumentarista Robert Kirchoff. Cenu za originálny prístup získala Viera Čákanyová za svoj posledný film *Poznámky z Eremocénu*, ktorý mal na Ji.hlave svoju českú premiéru. Porota vyzdvihla, že „(f)ilm je silným osobným testamentom, v ktorom režisérka kriticky skúma javy ako je klimatická kríza alebo prudký rozvoj technológií. Svoju správu posielala do budúcnosti, ktorá je síce neistá, ale ktorú formujeme všetci. Teraz a tu.“

— Nasledujúci ročník festivalu ukáže, ako sa vysporiada so zmenou trvania a či predĺženie naozaj prinesie vytúžené preriedenie programu a zvoľnenie tempa – iste však iba pre publikum, keďže organizačný tím, ako aj dobrovoľníci a dobrovoľníčky budú mať plné ruky práce nie šesť, ale desať dní.

Kurátor David Čeněk a francúzska režisérka a strihačka Dominique Auvray —

Režisér Jaro Vojtek s ocenením —

a Svedectví sa premietalo spolu 51 filmov. Hlavnú cenu Opus bonum päťčlená porota udelila filmu *Lod' chorvátskeho režiséra Elvisa Leniča „za pôsobivý, dôkladne prepracovaný a obrazovo úchvatný príbeh chorvátskej lodenice, ktorej vzostup a pád zrkadlí politické osudy bývalej Juhoslávie.“* Slovenská koprodukcia *Chýbanie* (r. Štěpán Pech), venovaná osobnosti výtvarníka Jána Mančušku, získala v tejto sekcii cenu za Najlepší svetový debut. Najnovší film slovenského dokumentaristu Jara Vojteka *Tretí koniec palice*, uvedený v svetovej premiére a sledujúci rómnych protagonistov a protagonistky, ktorí sú diskriminovaní nielen kvôli svojej etnicite, ale aj kvôli svojej sexualite či znevýhodneniam, získal Cenu za najlepší film z vyšehradského regiónu. Z piatich slovenských (a koprodukčných) filmov uvedených v sekcii Česká radost si dva odniesli ocenenia – *Svetloplachosť* (r. Ivan Ostrochovský, Pavol Pekarčík) porota ocenila cenou za Najlepší film za to, že „(a)utorom snímky sa podarilo z otrasnej reality súčasnej vojny na Ukrajine vykreslať poetickú a filmovo pôsobivú víziu sveta detstva. Oceňujeme navyše odvahu natáčať v tak náročných podmienkach.

— „Ide o zmenu na tri roky. Veríme, že už nabudúce bude mať Ji.hlava desať dní. Počítame s tým, že akreditácie budú buď na celé trvanie festivalu alebo na jeho polovicu,“ povedal riaditeľ MFDJ Ji.hlava Marek Hovorka. „Chceme, aby diváci a diváčky mali väčší komfort. Uvoľní sa nám kapacita ubytovania, ktorá bude k dispozícii nielen pre hostí a hostky festivalu, ale aj práve pre návštevníkov a návštevníčky. Predĺženie prinesie aj väčší počet repríz. Umožní nám to až štyri projekcie jedného filmu,“ dodal. Tento rok sa na Ji.hlavu akreditovalo 5322 ľudí, čo je menej ako v posledných dvoch ročníkoch festivalu, no podobne, ako v poslednom predpandemickom ročníku, keď ich bolo 5330. Avizované predĺženie by mohlo pomôcť rozriediť priveľmi zhustený program a sprístupniť diverzitu ponúkaných podujatí – Inspiračné fórum, Konferenciu o etike v dokumentárnom filme, masterclassy či Industry podujatia – publiku, ktoré chce zároveň stihnúť aj projekcie filmov. ◀

— text: **Barbora Gvozdjaková** / filmová publicistka
— foto: **archív SFÚ** —

MARIÁN GEIŠBERG

„Ani jedna vláda po novembri 1989 nepochopila úlohu kultúry v jej pravom zmysle slova, a to ako súčasť spoločenského bytia,“ napísal trefne Marián Geišberg v roku 2005 v týždenníku *Domino fórum*.

Piešťanský rodák by koniec tohto roka pravdepodobne oslavoval vo veľkom štýle. Deň pred Štedrým večerom by sa totiž dožil okrúhleho životného jubilea – sedemdesiatich rokov. Marián Geišberg nás však predčasne opustil 10. novembra 2018, vo veku nedožitých šesťdesiatich piatich rokov. Okrem herectva, ktoré patrilo medzi jeho najväčšie lásky, rád glosoval spoločenské dianie, písal nielen pesničkárske texty, hral na gitare a ústnej harmonike, skladal piesne, spieval, rozprával... Pôvodne študoval geológiu. Umelecké smerovanie prišlo až neskôr.

Po úspešnom ukončení štúdia herectva na Vysokej škole múzických umení v Bratislave prešiel postupne viacerými divadelnými scénami. V rokoch 1979 až 1984 účinkoval v prešovskom Divadle Jonáša Záborského, následne v Divadle SNP v Martine a v Trnavskom Divadle pre deti a mládež, v ktorom získal angažmán od roku 1988. Od novembra 1992 sa stal členom Činohry SND v Bratislave.

K divadelnému herectvu a celkovo k umeniu má blízky vzťah aj jeho najbližšia rodina. Syn Marek je taktiež hercom, mladší Martin spevákom a herečkou je aj sestra Mariána Geišberga, Jana Olhová.

Od začiatku svojej divadelnej či filmovej kariéry hrával Geišberg väčšinou charakterové úlohy. Za všetky divadelné spomeňme antagonistu Tullusa Aufidiusa v *Coriolanovi* na pôde SND. Medzi jeho výraznejšie filmové postavy patria mladík Jakub Hryzoň v *Káre plnej bolesti* (r. S. Párnický, 1985), Feri Dyha z filmu *Pásla kone na betóne* (r. Š. Uher, 1982) alebo kapitán Eduard Burger v *Červenom kapitánovi* (r. M. Kollár, 2016). Za neho získal svoju druhú nomináciu na Slnko v sieti. Prvú mu Slovenská filmová a televízna akadémia udelila v roku 2008 za vedľajšiu úlohu v *Muzike Juraja Nvotu*. Za postavu hudobníka Otakara v snímke *Revival* (r. A. Nellis, 2013) získal nomináciu na Českého leva. „S nakrúcaním filmov to nikdy nie je jednoduché. Mám s tým bohaté skúsenosti – zatelefonujú vám, že vás chcú, a vzápätí z toho zide. Potom zasa zatelefonujú, že všetko platí, ale ponúkajú inú postavu. Proces obsadenia do nejakého filmu je vždy zložitý a neistý. Už som to niekoľkokrát zažil. Aj teraz som pochyboval, aj Alici Nellis som na začiatku pove-

dal, že takých filmov som ja už nakrútil! Kol'kokrát mi už telefonovali a potom z toho nič nebolo! Dokonca režisér filmu *Želary bol až u nás pred bránami Vlčkoviec*. Chcel, aby som s ním išiel nakrúcať, ale potom zrazu rolu odsúhlasil maďarský herec Georgy Cserhalmi a nakrúcal on. Rozbiehanie filmu je vždy veľmi komplikované a nič nie je isté,“ povedal Geišberg v roku 2013 pre *Pravdu*.

Geišbergovú poslednú filmovú rolu sa stala postava biskupa v dráme *Piargy* (r. I. Trajkov, 2022), ktorá prišla do kín až po hercovej smrti a Geišbergovi priniesla tretiu nepremenú nomináciu na Slnko v sieti. Cenu získal v roku 2019 za rozprávku *Čertovské pero* (r. M. Najbrt, 2019)

Marián Geišberg účinkoval aj v mnohých televíznych inscenáciách a seriáloch (viac ako dve desiatky titulov). Nemožno opomenúť ani jeho bohatú rozhlasovú tvorbu. „Divadelné herectvo je asi najhoršie platená robota. Potrebuje veľa nadšenia i času... Našťastie ešte funguje rozhlas, v ktorom sa zatiaľ zachovala pôvodná tvorba. Do neho svoj hlas dávam veľmi rád,“ povedal Geišberg. Pre svoj výnimočný hlas nahovoril sprievodný komentár ku viacerým dokumentárnym filmom (napr. dokumenty Pavla Barabáša).

Mariána Geišberga ľudia poznali aj vďaka glosatorstvu, ale tiež ako pesničkára či spisovateľa. Milan Lasica ho dokonca nazval slovenským Vladimírom Vysockým. Vydal niekoľko hudobných albumov – *Nápoky* (1998), *Neladí, nevadí* (2002), s Danielou Daniškovou *Aha live* (2003) či *Piate ročné obdobie* (2010). Spolu so svojim synom Martinom tvorili folkové duo, ktoré často vystupovalo so skupinou UMK, známou svojou jedinečnou hudobnou poetikou. Okrem hudobných albumov Geišbergovi vyšli aj dve knihy poviedok (*Ono ma to poje, Prejsť prahom a zavrieť dvere*) a jedna básnická zbierka *Piate ročné obdobie*.

A aké by malo byť umenie, ak chce byť súčasťou spoločenského bytia? „Umenie by malo byť živé, vychádzať zo života, hovoriť za ľudí. Nemôže ísť však výlučne o humor, aj keď ľudia by v súčasnej dobe plnej problémov nachádzali v umení najradšej uvoľnenie. Jeho poslanstvom je však podnecovať, znepokojuvať, nabádať k činu a nastavovať krivé zrkadlo,“ odpovedal Marián Geišberg. ◀

— text: **Milan Černák** —
foto: **archív SFÚ** —

Pán Homo prichádza

Filmové týždenníky ako žáner spravodajského filmu sú dnes vzácnosťou. Na Slovensku sa o ne vo svojich zbierkach stará Slovenský filmový ústav (SFÚ), ktorý ich v spolupráci so spravodajskou televíziou TA3 uvádza v jej programe. V mesačníku *Film.sk* ich čitateľom približuje Milan Černák, ktorý pôsobil ako dramaturg a režisér Spravodajského filmu.

V tomto čase pred polstoročím nevyskakoval z každého kúta Black Friday, ani nehučala nadrozmerná reklama všakovakých produktov ponúkaných vo vianočných predajoch. Avšak, pretože na tomto mieste nie je zvykom čítať, čo v premietaných týždenníkoch nie je, ale čo obsahujú – nuž... Blížiac sa „sviatky pokoja a mieru“, ako sa vtedy hovorilo Vianociam, skromne pripomína výlov rýb v záhorských rybníkoch (TvF 48) či výroba ozdobných vianočných gúľ v Čadci (č. 50).

Spoločnosť sa pomaly zoznamovala s programovaním, počítačmi aj automatizáciou, samozrejme, treba tieto pojmy chápať vo vtedajšom kontexte vývoja. Ilustráciou toho sú Programátorské kurzy v Havířove či Počítacie stredisko v bratislavskom Slovnafte (obe č. 45), aj prístroj ostravského lekára Františka Jureka na diaľkové sledovanie srdcovej činnosti pacienta. V bratislavskom Ružinove otvorili novú polikliniku (obe č. 46).

Portréty umelcov, sochára Júliusa Bártfaya a dramatika Ivana Stodolu (č. 49) zachytili oboch vo veku 85 rokov ešte aktívnych.

Posledné týždenníky roka boli tradične monotematické. V tom prvom (č. 51), vyšperkovanom romantikou zimnej prírody a poéziou vianočných dní odpovedajú náhodne vybraní respondenti na otázku: Ste šťastní?, kým ďalší sa zverujú svojimi želaniami do nového roka.

Ten druhý (č. 52) je bilanciou výsledkov dosiahnutých doma i vo svete.

Posledný víkend roka – toho nášho reálneho – nás v týždenníkoch vráti o desať rokov späť.

Bratislavská redakcia po dlhom čakaní získala od januára 1964 späť autonómne postavenie s právomocami kompletného spracovania týždenníka.

Do čela sa prechodne vrátil (staro)nový šéfredaktor Ladislav Kudelka a priniesol veľa inovácií, ktoré zmenili tvár žurnálu. Televízni diváci sa s nimi budú postupne stretávať. Najväčšou inováciou, ktorá nemala paralelu v žiadnom filmovom týždenníku v Európe, boli krátke animované šoty na aktuálne témy! Všetci sme vedeli, že je to možné iba vďaka jedinečným schopnostiam Viktora Kubala. Kudelka stanovil tému a Kubal predostrel nápad, ktorý doma doslova za pár hodín a na kolene nakreslil, animoval a priniesol... Stačilo nasnímať pod trikovou kamerou. Tak sa zrodila postavička „priemerného občana so všednými starosťami“. Ako Pán Homo vyriešil odpratanie vianočného stromčeka, uvidí divák už v č. 2 ročníka 1964. ◀

FILMOVÉ TÝŽDENNÍKY NA TA3 – DECEMBER 2023

- ▶ Týždeň vo filme č. 45 – 46/1973 ▶ 2. 12. o 7.30 ha 3. 12. o 14.30 h
- ▶ Týždeň vo filme č. 47 – 48/1973 ▶ 9. 12. o 7.30 ha 10. 12. o 14.30 h
- ▶ Týždeň vo filme č. 49 – 50/1973 ▶ 16. 12. o 7.30 ha 17. 12. o 14.30 h
- ▶ Týždeň vo filme č. 51 – 52/1973 ▶ 23. 12. o 7.30 ha 24. 12. o 14.30 h
- ▶ Týždeň vo filme č. 1 – 2/1964 ▶ 30. 12. o 7.30 ha 31. 12. o 14.30 h

→ Na Oscara za najlepší krátky animovaný film 2024 sa kvalifikovali slovenský koprodukčný film *Electra* režisérky Darie Kashcheevy a český film *Pochybnosti* slovenskej režisérky Adely Križovenskej, ktorý sa kvalifikoval vďaka víťazstvu na Fest Anča. Oficiálny shortlist nominovaných 15 filmov vyhlásia 21. 12. 2023.

→ Od 6. do 17. 11. sa uskutočnil 13. ročník Festivalu slobody, ktorý pripravil Ústav pamäti národa. Súčasťou festivalu bola filmová prehliadka, výstavy, koncerty, rozhlasová hra, diskusia, Víkend zatvorených hraníc a dni otvorených dverí v Archíve Ústavu pamäti národa. V Kine Mladosť sa počas trvania festivalu premietali napríklad filmy *Charta 77 - príbehy signatárov zo Slovenska* (r. Soňa Gyarfášová), ako aj filmy maďarskej, poľskej či českej produkcie a tiež najnovší dokumentárny film z produkcie Ústavu pamäti národa s názvom *Malý svet pravdy* (r. Marek Poláček).

→ Krátky film *Oči plné piesku* (r. Juraj Janiš) začal svoju medzinárodnú filmovú cestu na Caminhos do Cinema Potrugues (Cesty portugalského filmu, 10. – 18. 11.), kde mal premiéru 13. 11. a pokračoval na Bogota International Film Festival (15. – 23. 11.).

→ Vo veku 88 rokov zomrel 17. 11. slovenský herec Michal Monček. Po štúdiu herectva na VŠMU hral v Divadle Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene, neskôr pôsobil v Trnave. Účinkoval vo filmoch ako *Pacho, hybský zbojník*, *Trofej neznámeho strelca*, *Sváko Ragan*, *Keby som mal pušku*, *Koncert pre pozostalých*, *Anjel milosrdenstva* či *Legenda o lietajúcom Cypriánovi*. Ku koncu svojej kariéry sa objavoval v seriáloch *Ordinácia v ružovej záhrade*, *Tajné životy* alebo *Hotel*.

→ Projekt pripravovaného filmu *Let z Kábulu* (Flight from Kabul) režisérky Sahry Karimi a producentky Wandy Adamík Hrycovej získal 18. 11. na Industry@Tallinn & Baltic Event počas Tallinn Black Nights Film Festival cenu Screen International Award za Najlepší pitch.

→ Slovenská kinematografia mala tento rok silné zastúpenie v industry programe jedného z najväčších dokumentárnych festivalov na svete IDFA v Amsterdame (8. – 19. 11.). V rámci IDFA Forum sa predstavil pripravovaný film *Velvet Generation* režisérky Ivany Hucíkovej. Medzi projekty v štádiu hrubého strihu bol vybraný film *Oceľová rota* režisérky Yuliie Hontaruk. Ďalšie tri projekty sa zúčastnili programu Docs for Sale: dokumentárna séria *Investigátori* režiséra Petra Pokorného, dokumentárna esej režisérky Haruny Honcoop s názvom *Olympijský medzičas a hranice Európy* režisérky Apoleny Rychlíkovej. Počas IDFA sa konala tiež prezentácia dokumentárnych filmov, ktoré sa tento rok zúčastnili workshopu dok.incubator. Medzi nimi bol aj film *Pokiaľ ja žijem* režiséra Romana Ďuriša. Ďuriš bol vybraný aj do vzdelávacieho programu IDFAcademy, ktorého sa tento rok zúčastnili taktiež producent Matej Sotník a producentka Natália Pavlove. Partnerom IDFAcademy je Slovenský filmový ústav.

→ Na webe britského denníka *The Guardian* vyšiel 19. 11. text s obľúbenými filmami pätnástky režisérov a režisérok, ktoré publikum nenájde v ponuke streamovacích spoločností vo Veľkej Británii. Režisér Peter Strickland vybral film *Prípád Barnabáš Kos* režiséra Petra Solana. Nazval ho skvelou politickou satirou, naozaj zábavným filmom a pripomenul, že britské vydavateľstvo Second Run ho na budúci rok vydá ako blu-ray.

→ Projekt *Cowgirl*, ktorý je ďalšou spolupracou režiséra Michala Blaška a scenáristu Jakuba Medveckého smeruje s producentom Jakubom Viktorínom (nutprodukcia) do Coproduction Industry Village Les Arcs (16. – 19. 12.), kam bol vybraný spomedzi 18 európskych dlhometrážnych filmov vo vývoji alebo fáze hľadania finančných prostriedkov.

– bar –

DECEMBER 2023

4. 12. 1928 **Jozef Majerčík** – herec, tanečník (zomrel 4. 4. 2011)
5. 12. 1963 **Ivo Brachtl** – režisér
7. 12. 1948 **Pavol Hammel** – spevák, hudobný skladateľ
9. 12. 1948 **Jarmila Koleničová** – herečka
14. 12. 1963 **Jozef Griač** – architekt
16. 12. 1953 **Jozef Slovák** – režisér, scenárista, hudobný skladateľ
16. 12. 1973 **Matej Kladek** – režisér, animátor
18. 12. 1943 **Emil Fornay** – režisér, kameraman (zomrel 2. 11. 2020)
19. 12. 1948 **Zuzana Kocúriková** – herečka
23. 12. 1933 **Ladislav Halama st.** – strihač
23. 12. 1953 **Marián Geišberg** – herec (zomrel 10. 11. 2018)
24. 12. 1933 **Ján Gogál** – herec, režisér (zomrel 31. 12. 1984)
28. 12. 1973 **Laura Síváková-Paššová** – režisérka, scenáristka
30. 12. 1933 **Juraj Svoboda** – režisér (zomrel 8. 9. 2023)
31. 12. 1953 **Ľudmila Mandžárová** – herečka

zdroj: Kalendár filmových výročí 2023
Interná publikácia Slovenského filmového ústavu
zostavila Renáta Šmatláková
pripravil Matúš Kvasnička

O DOBRÝCH FILMOCH SA HOVORÍ AJ V RELÁCII
FILMOPOLIS_FM VŽDY VO ŠTVRTOK OD 20.00

FILMY | FILMOVÁ HUDBA
ZAUJÍMAVOSTI | NOVINKY

rtv:
ROZHLAS A TELEVÍZIA
SLOVENSKA

: RÁDIO_FM

▼ film.sk je evidovaný mk sr pod ev. č. ev 947/08

